

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

IV. ÉVFOLYAM, 10. SZÁM

1952 OKTÓBER

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, II., KELETI KÁROLY-UTCA 5. TELEFON: 155—208

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., KELETI KÁROLY-U. 5. TELEFON: 358—530, 130-AS MELLÉK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Oldal
A Szovjetunió Kommunista Pártjának XIX. Kongresszusa	819
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az ötéves népgazdasági terv harmadik éve harmadik negyedének végrehajtásáról	825
Emelni kell a statisztikai munka színvonalát! — <i>Pikler György</i>	830
A statisztikai tudomány tárgyának és módszerének kérdéséhez. — <i>I. Piszarev</i>	836
Változatlan árak alkalmazása vállalatainknál. — <i>Bács György</i>	849
Az üzembehelyezett ipari beruházások statisztikai számbavétele. — <i>Lengyel László</i>	855
Az 1952. évi cséplési statisztika néhány tapasztalata. — <i>Oros Iván</i>	862
A tervszerű megelőző karbantartás statisztikai vizsgálata. — <i>Varga Jenő</i>	870
Az anyagellátási statisztika új feladatai. — <i>Dr. Szira Tamás</i>	878
Pályázati felhívás	883
A SZOVJET TAPASZTALATOKBÓL	884
Az ányagkészlet-összeírás tapasztalatai a Gorkij-i terület Statisztikai Hivatalában. — <i>V. Kajurov.</i>	
HOZZÁSZÓLÁS	890
Hozzászólás „A termelékenység emelkedése mint a termelés növekedésének tényezője” című cikkkel kapcsolatos vitához. — <i>A Statisztikai Hivatal egyéves iskolájának II. számú iparstatisztikai szakköre.</i>	
A munkabérelap iparvállalati tervezésének és felhasználásának ellenőrzéséről. — <i>Beck Mátyás és Lukács Lajos.</i>	
A tervezett választéktól való eltérés hatása az önköltségesökkentésre. — <i>Dr. Halasy Lajos.</i>	
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	901
SZOVJETUNIÓ. Gazdasági helyzet. — AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK. Gazdasági helyzet.	
IRODALOM	909
Könyvszemle	909
Folyóiratszemle	909

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

4-й год издания. № 10.

Октябрь 1952 г.

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5.

Редактор: ДБЕРДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.	Стр.	
ХІХ съезд КПСС	819	денных в действие. — <i>Ласло Лендвел</i>	855
Сообщение Центрального Статистического Управления о выполнении пятилетнего плана в III квартале третьего года	825	Некоторый опыт статистики по молотбе за 1952 г. — <i>Иван Орош</i>	862
Повысить уровень статистической работы. — <i>Дбердь Пиклер</i>	830	Статистическое изучение плано-предупредительного ремонта. — <i>Ене Варга</i>	870
К вопросу о предмете и методе статистической науки. — <i>И. Писарев</i>	836	Новые задачи статистики снабжения. — <i>Д-р Тамаш Сара</i>	878
Применение неизменных цен в наших предприятиях. — <i>Дбердь Бач</i> ...	849	Призыв к конкурсу	883
Статистический учет промышленных капитальных строителъств, вве-		ИЗ СОВЕТСКИХ ОПЫТОВ	884
		ВЫСКАЗЫВАНИЕ	890
		МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА	901
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	909

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

IVe ANNÉE, N° 10.

OCTOBRE 1952

REDACTION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST, II., KELETI KAROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages	Pages	
Le XIX ^e Congrès du Parti Communiste de l'Union Soviétique	819	Quelques expériences acquises lors de la statistique des battages de l'année 1952. — <i>Ivan Oros</i>	862
Communiqué de l'Office Central de Statistique sur l'exécution, au cours du troisième trimestre de la troisième année du quinquennat, du Plan d'économie nationale	825	La vérification statistique de l'entretien préventif méthodique. — <i>Eugène Varga</i>	870
Relevons le niveau des travaux statistiques! — <i>Georges Pikler</i> ..	830	Les tâches nouvelles de la statistique des approvisionnements en matières. — <i>Dr Thomas Szira</i>	878
Au sujet du problème de l'objet et de la méthode de la science statistique. — <i>I. Pissarev</i>	836	Avis de concours	883
L'application des prix invariables aux entreprises de Hongrie. — <i>Georges Bács</i>	849	DES EXPÉRIENCES SOVIÉTIQUES	884
L'enregistrement statistique des investissements industriels mis en exploitation. — <i>Ladislav Lengyel</i> ..	855	RÉFLEXIONS	890
		STATISTIQUE * INTERNATIONALE	901
		LIVRES ET REVUES	909

A SZOVJETUNIO KÖMMUNISTA PÁRTJÁNAK XIX. KONGRESSZUSA

Az Októberi Forradalom 35. évfordulóját megelőző hetekben zajlott le a Szovjetunio Kommunistá Pártjának XIX. Kongresszusa. A kongresszus, a szovjet nép és a kommunista párt ragyogó sikereinek seregszemléje, hirdeti, hogy 35 évvel az Októberi Forradalom után a világ népei békejének és boldogságának „rohamsapata”, a Kommunista Párt vezette Szovjetunio, erősebb, mint valaha és a népek szeretetétől, hűségétől övezve halad a szocializmusból a kommunizmushoz vezető úton.

A XIX. Kongresszus előestéjén jelent meg Sztálin elvtársnak „A szocializmus gazdasági problémái a Szovjetunioóban” című műve. Ez a munka, a marxista-leninista elméletnek hatalmas gazdagítása, biztos utat mutat a szovjet népnek a kommunizmushoz vezető úton, segíti a népi demokratikus országok dolgozóit a szocializmus építésében. Sztálin elvtárs munkájában kidolgozza a szocializmus politikai gazdaságtanának alapvető kérdéseit és ezzel a népi demokráciák dolgozóinak, gazdasági szakembereinek, tervezőinek és statisztikusainak munkájuk jobb elvégzéséhez pontos útmutatást ad.

Vizsgáljunk meg a Sztálin elvtárs által felvetett és megvilágított kérdések közül néhányat, amelyek különösen időszerűek számunkra.

Sztálin elvtárs feltárja a szocializmus alapvető gazdasági törvényét, amelynek lényeges vonása: „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása, a szocialista termelés szüntelen fejlesztése és tökéletesítése útján, a legfejlettebb technika alapján”. Ez a meghatározás megadja a szocialista termelés célját s egyben e cél megvalósításának eszközét. A népgazdaság éves és ötéves terveinek ebből a törvényből kell kiindulniok, a statisztikusoknak a terv teljesítését ebből a szempontból kell vizsgálniok: az ipar, a mezőgazdaság, az áruforgalom, a közlekedés fejlődése milyen mértékben szolgálja célszerűen, tudatosan a termelékenység emelésével, a fejlett technika alkalmazásával, a legszigorúbb takarékossgal a lakosság minden irányú szükségleteinek kielégítését. A pazarlás az anyaggal és a munkaerővel, a szükségtelen beruházások, az építkezések szelforgácsolása, az észszerűtlen közlekedés, a rosszul szervezett áruforgalom — mindez a szocializmus alapvető gazdasági törvényének megsértéséhez, a dolgozók szükségletei kielégítésének megzavarásához vezet. Sztálin elvtárs tanítása szerint ezért különös jelentősége van annak, hogy a szocialista vállalatok nagy figyelmet fordítsanak olyan kérdésekre, mint az önálló gazdaságos elszámolás kérdése, a jövedelmezőség kérdése, az önköltség kérdése és az árak kérdése. Az értéktörvénynek a szocializmusban nincs szabályozó jellege, de a gazdasági szakembereknek figyelembe kell venniök, hogy a szocializmus építése bizonyos régi kategóriákat, pl. az érték kategóriáját felhasználja, új szocialista tartalommal töltve meg azokat.

Az értéktörvény alkalmazása a szocialista vállalatokban Sztálin elvtárs tanítása szerint: „nem rossz, mert arra tanítja gazdasági vezetőinket, hogy számbavegyék a termelési tényezőket, és ugyanolyan pontosan számbavegyék a reális dolgokat a termelésben, ne pedig légből kapott „tájékoztató” adatokról fecsegenek”. Ez arra figyelmezteti a statisztikusokat is, hogy a gazdasági vezetők munkáját ezen a téren pontos, megbízható adatokkal, a termelés, a termelékenység, az önköltség alakulásának adataival segítsék. „Az értéktörvény figyelembe vétele nem rossz — tanítja Sztálin elvtárs — mert arra ösztönöz, hogy javítsák a termelés módszereit, csökkentsék az önköltséget, törekedjenek rentabilitásra. A gazdasági vezetők csak így válhatnak a szocialista termelés igazi vezetőivé.“

Sztálin elvtárs szavai meghatározzák teendőinket az értéktörvénynek a szocialista termelés érdekében való alkalmazása terén. A mi vállalataink egy részénél is gyengén áll a termékek önköltségcsökkentésének, az önálló gazdaságos elszámolásnak, a rentabilitásnak az ügye. Gyenge lábon áll nem utolsó sorban azért, mert gazdasági vezetőink egy része még inkább szeret „légből kapott tájékoztató dolgokról fecsegni“, mintsem hogy alaposan és reálisan számbavegye és tanulmányozza a termelés alakulásáról, jövedelmezőségéről számotadó adatokat. A statisztika még nem vált általában üzemeinkben a termelés irányításának mindennapos eszközévé. Fokozott mértékben érvényesek ezért ránk Sztálin elvtárs szavai: „A baj az, hogy gazdasági szakembereink és tervezőink nagyon kevés kivétellel rosszul ismerik az értéktörvény hatását, nem tanulmányozzák és nem tudják figyelembe venni számításaikban“.

Sztálin elvtársnak ez a tanítása különösen jelentős azért, mert „egyesek azt hiszik, hogy a népgazdaság tervszerű fejlődésének a törvénye és a népgazdaság tervezése érvényteleníti a termelés rentabilitásának elvét“. Sztálin elvtárs arra tanítja a gazdasági vezetőket, hogy a rentabilitást nem kiragadott esetekre és évekre vonatkozóan, hanem az egész népgazdaság fejlődésének hosszabb perspektívájából vizsgálják. A rentabilitásnak ez a magasabbrendű elve, amely például a termelési eszközök, a nehézipar termelésének fejlesztését szorgalmazza a nagyobb „rentabilitású” fogyasztási eszközökkel, a könnyűiparral szemben, egyáltalán nincs ellentétben azzal, hogy éppen az értéktörvény tudatos alkalmazásával a szocializmusban az egyes vállalatok legszigorúbb rentabilitására kell törekedni. Szükséges ezt figyelembe venni azért is, mert egyes nagy építkezéseinknél, új, hatalmas üzemeinknél, amelyeknek rentabilitása az egész népgazdaság szempontjából minden kétségen felül áll, összekeverik ezt a kérdést: az egyes építkezések, új beruházások megvalósításánál elengedhetetlen takarékoságnak, az üzemek rentabilitásának kérdését azzal, hogy ezek az új beruházások rentabilitásukat az egész népgazdaság szempontjából csak 5—10 év múlva bizonyítják be. Nyilvánvaló, hogy ez helytelen. Az értéktörvénynek nincs szabályozó szerepe a szocializmusban: tehát nem az értéktörvény szabja meg, hogy a népgazdaság melyik ágát fejlesszük, de ugyanakkor az értéktörvény alkalmazása a szocialista vállalatokban a kalkulációnál, a gazdasági irányításnál „nem rossz“, mert „gazdasági szakembereinket a termelés észszerű fejlesztésére neveli és fegyelmre szoktatja őket“.

Sztálin elvtárs munkái felvértezik a tervezőket és a statisztikusokat, hogy magasabb szinten, a szocializmus törvényeinek mélyebb megértésével lássanak feladataikhoz. Kritikára tanítja őket a tervezés és a gazdasági vezetés munkájával szemben, megvilágítja, hogy a szocializmus minden-

napi építése, a tervezés és a statisztika, általában a gazdasági irányítás apróbb gondjai közepette sem szabad elfeledkezni az alapvető összefüggésekről, a szocialista gazdaság alapvető törvényeiről. A közgazdászoknak tudniuk kell: „Ami a tervgazdálkodást illeti, csak két feltétellel érhet el pozitív eredményeket: a) ha helyesen tükrözi a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeit; b) ha mindenben alkalmazkodik a szocializmus alapvető gazdasági törvényeink követelményéhez“. (Sztálin.)

*

A XIX. Pártkongresszus tanácskozásai tanulságul szolgálnak valamennyi szocializmust építő népi demokratikus ország, köztük a mi országunk dolgozó népe számára. A kongresszusnak a nemzetközi helyzetről, a párt egységének, erejének növeléséről adott útmutatásai mellett különösen jelentősek a szocializmus építésére, a népgazdaság helyzetére és fejlesztésére vonatkozó megállapításai. Irányt szabnak ezek a mi gazdasági munkánknak is: megtanítanak azokra a tudományos elvekre és gyakorlati módszerekre, amelyek segítségével a szovjet gazdaság fényes sikereit elérte; feltárják azokat a hiányosságokat, amelyek leküzdése nélkül a sikeres építés elképzelhetetlen.

Malenkov elvtárs beszámolójában visszatükröződnek a Szovjetunió népgazdaságának az ipar, a mezőgazdaság, az áruforgalom, a közlekedés fejlesztése terén elért eredményei. E fényes sikerek forrása a kizsákmányolástól mentes szocialista rendszer, a nép odaadása a szocializmus ügye iránt, a Kommunista Párt és Sztálin elvtárs biztos vezetése. A sikerek mellett Malenkov elvtárs a bolsevik bírálólat alaposságával tárta fel a hibákat, amelyek fékezik és hátráltatják a fejlődést. Malenkov elvtárs által említett hiányosságokat a szocializmust építő népi demokráciáknak még hatványozottabb mértékben kell figyelembe venniük, mert e hiányosságok élesebben jelentkeznek ezekben az országokban, köztük a mi országunkban is, szocialista iparunk fejletlenebb jellege, kádereink nagyobb tapasztalatlansága következtében.

Malenkov elvtárs beszámolójában megállapítja, hogy az egész ipar jó munkája mellett egyes vállalatok elmaradnak a terv teljesítésében. Az állami tervek nem teljesítésének egyik fő oka, hogy a vállalatok havi termelése egyenetlen. Számos vállalat a havi termelési programnak majdnem felét a harmadik dekádban teljesíti, ami a termelő kapacitások rossz kihasználásával, túlórázással, selejtnövekedéssel és a vállalatok kooperációjának megzavarásával jár. Fokozottabb mértékben illik e megállapítás a mi vállalataink munkájára. A kormány egész sor termékénél, különösen a nehéziparban megszabta a havi termelésnek az egyes dekádban kibocsátandó részarányát. A vállalatok jórésze ezt az előírt arányt nem teljesíti. A II. negyedévi tervteljesítéssel joggal állapította meg: „Továbbra sem kielégítő az iparban a termelés ütemessége; van ugyan ezen a téren is javulás, azonban a hónapvégi rohammunkát a vállalatok nagy része nem küszöbölte ki.“ A statisztikusoknak ezért több figyelmet kell fordítani az ütemes termelés vizsgálatára, fel kell fedniük a rohammunka okait és káros következményeit.

Említést tesz Malenkov elvtárs arról, hogy egyes vállalatok csak formálisan tesznek eleget a tervben előírt kötelezettségeiknek: míg a teljes termelés tervét teljesítik, addig az előírt cikkeket, azok választéka és minősége tekintetében nem teljesítik az állami tervet. „Az állami terv: törvény“ — mondja Malenkov elvtárs és a pártszervezeteknek, a gazdasági vezetőknek

kötelessége az állam törvényeit maradéktalanul teljesíteni. Statisztikusaink tartsák ezért szem előtt: a termelési terv globális teljesítése mellett vizsgálniok kell a termelés tervszerűségét, a gyártmányok minőségét, amely különösen a fogyasztási cikkekénél nem kielégítő.

Nem kisebbek a feladatok a munka termelékenységének rendszeres emelése terén. Malenkov elvtárs megjegyzi, hogy azok az óriási sikerek, amelyeket a Szovjetunió iparának fejlesztésében a negyedik öt éves tervben elért, főként a munkatermelékenység emelkedésének voltak köszönhetőek. Az ipari termelés a Szovjetunióban 1940-től 1951-ig több mint kétszeresére emelkedett; a termelés emelkedésének 70%-a a munka termelékenységének növekedéséből származott. A munkatermelékenység emelkedésének forrásai: az új technika alkalmazása, a dolgozók általános és szakmai műveltségi színvonalának emelkedése és közvetlen érdekeltségük termelékenység növekedését előmozdító gépek és fejlett technika alkalmazásában. „A gépeket sehol sem használják olyan szívesen, mint a Szovjetunióban — állapítja meg Sztálin elvtárs — mivel a gépek munkát takarítanak meg a társadalomnak és megkönnyítik a munkások munkáját, és minthogy a Szovjetunióban nincs munkanélküliség, a munkások igen szívesen használják a gépeket a népgazdaságban“. E megállapítás érvényes népi demokráciánk dolgozóira is. Ugyanakkor nem minden vállalat aknázza ki a termelékenység növelésének érdekében azokat a hatalmas tartalékokat, amelyeket a dolgozóknak a munkához és a fejlett munkaeszközökhöz való megváltozott viszonya magába zár.

Malenkov elvtárs felfedi a hiányosságokat, amelyek következtében a termelékenység emelkedésének e forrásai kihasználatlanok maradnak. Ezek többek között a gépek rossz kihasználása, a munka nem megfelelő megszervezése, a munkaerővándorlás és a műszaki normák helyett a tapasztalati statisztikai normák alkalmazása. A mi vállalatainkban is gátolja a munka termelékenységének emelkedését a gépek rossz kihasználása különösen a bányáinkban, a normák lazasága, a nem szilárd munkafegyelem. Számos vállalatnál a termelékenység emelkedése elmarad a bérek emelkedése mögött. E hiányosságok és okaik feltárásában statisztikusaink nem mutatnak kellő kezdeményezést. Különösen nem kielégítő a gépek kihasználására, az új technikai eljárások alkalmazására vonatkozó műszaki statisztika helyzete. A vállalatok a műszaki fejlesztésre vonatkozó terveik végrehajtásának ellenőrzését nem szervezik meg. Népgazdaságunkban évről-évre milliós összegeket ruházunk be új gépek, új üzemek felszerelésére, a régi üzemek korszerűsítésére. Megengedhetetlen ezért, hogy a sokmillió költséggel készült új termelőberendezések kihasználásáról, eredményességéről pontos adatokkal ne rendelkezünk.

Jelentősek az útmutatások, amelyeket Malenkov elvtárs a mezőgazdaságra vonatkozóan ad. A szovjet szocialista mezőgazdaság vitathatatlanul bebizonyította életképességét, magasabbrendűségét, amikor a háborúutáni első öt éves tervben gyors ütemben helyreállította a növénytermesztésben és az állattenyésztésben a háború és a fasiszta pusztítás okozta károkat. A Szovjetunió szocialista mezőgazdasága megoldotta azokat a nehézségeket, amelyekkel a kollektivizálás előtt a Szovjetunió mezőgazdasága küzdött, ezek között is elsősorban a gabonakérdést. Utmutatás ez számunkra is: a mezőgazdasági termékek bőségéhez, a mezőgazdaságnak az időjárás szeszélyeitől való függetlenítéséhez, a nagyüzemi szocialista mezőgazdaság megteremtésén át vezet az út.

A szocialista gazdaság fejlett körülményei közepette is a Kommunista Párt szüntelen gondja a hibák kiküszöbölése, az eredmények fokozása. Malenkov elvtárs figyelmeztetéseit a mezőgazdasági munkák minőségének emeléséről, a mezőgazdasági gépek jobb kihasználásáról, a modern agrotechnikai eljárások fokozott alkalmazásáról, az állattenyésztés mennyiségi és minőségi fejlesztéséről — a mezőgazdasági statisztikusoknak tanulmányozniok kell és alkalmazni a növénytermesztést és az állattenyésztést érintő párt- és kormányhatározatok teljesítésének vizsgálatánál. Elsősorban a szocialista szektor statisztikájának minőségét, használhatóságát kell emelni. Állami gazdaságainkban nem kielégítők a mezőgazdasági munkák mennyiségi és minőségi eredményei, magas a termékek önköltsége, nem kellő a jövedelmezőség; gépállomásainkon kedvezőtlen a gépek kihasználása, a termelészövetkezetekben nem alakult ki még a szilárd szocialista munkaszervezet. E fejlődést gátló jelenségek számbavétele, okaik feltárása a további fejlődés elengedhetetlen feltétele.

Malenkov elvtárs beszéde jelentős feladatokra figyelmezteti a kereskedelem és a közlekedés számviteli dolgozóit. A statisztikusoknak tanulmányozniok kell, hogy a kereskedelem kellő mennyiségben, a kívánt választékban és kifogástalan minőségű áruval látja-e el a lakosságot. A közlekedés területén vizsgálniok kell, mennyire észszerű a teherforgalom; van-e és milyen mértékű a túlságosan nagy távolságra való szállítás; előfordul-e a termékek keresztzállítása; nem vesztegelnek-e a szükségesnél hosszabb ideig a vasúti kocsik ki- és berakodásra várva; nem futnak-e üresen a vasúti és a tehergépkocsik.

Kiemelkedő szerep jut a népgazdaság fejlesztésében a takarékoságnak. „A Kommunista Párt mindig nagy figyelmet fordított és fordít a szigorú takarékosáért folyó harcra” — mondotta Malenkov elvtárs. A takarékoságnak az ügye, a termelési költségek következetes csökkentésének ügye és a statisztikusoknak e kérdéssel való törődése nálunk még gyenge lábon áll. Az ipari minisztériumok egy része még mindig nem viseli szíven az önköltségcsökkentési tervek teljesítésének ügyét, nem teremtik meg vállalatainknál az önköltség pontos figyelemmel kísérésének számviteli-statisztikai előfeltételeit. Mindezek következménye, hogy — amint azt a harmadik negyedévi terjesztés megállapítja: „Az ipari minisztériumok közül azok, amelyek termelési és termelékenységi tervük teljesítésében elmaradtak, ugyancsak elmaradtak önköltségcsökkentési tervük teljesítésében is.”

Különösen rosszul áll a takarékoság ügye építőiparunkban, az építkezési árak és költségek elsősorban a magasépítőiparban emelkedtek. A lazaságot — sok helyütt a pazarlást — ösztönzi az a tény, hogy gyenge a számviteli-fegyelem, nem pontosak a fogalmak, fejletlen a statisztika az építőiparban. Ezen változtatni a Statisztikai Hivatalnak, az Építésügyi Minisztériumnak és az építőipari statisztikusoknak halasztást nem tűrő feladata. „Most az a feladat, hogy véget vessünk a gazdasági vezetők és a pártszervezetek közömbösségének, a gondatlan gazdálkodás és pazarlás irányában” — állapította meg Malenkov elvtárs. E közömbösség felszámolásának egyik első lépése a nagyobb számviteli fegyelem, a gondosabb statisztika megteremtése kell legyen. A jó statisztika tükröt tart elénk, élesen mutatja meg a rossz gazdálkodás tényeit, de egyben a tartalékokat is, amelyeknek kiaknázása a termelés költségeinek csökkentését eredményezheti.

A XIX. Pártkongresszus és Sztálin elvtárs új elméleti művének tanulmányai egész történelmi időszakra érvényesek. Dolgozó népünk a szocializmusért vívott harcában támaszkodni kíván e tanításokra. A kongresszuson elhangzott beszédek, elsősorban Sztálin elvtárs felszólalásának gazdag anyaga, útmutatás a ma és holnap küzdelmeihez, feladatainkra való alkalmazásuk újabb sikerek forrása. Tanul a beszédekből minden dolgozó, — működ-jék a népgazdaság bármely frontján; megtanulja, hogyan kell odaadóbban, eredményesebben dolgozni a szocializmus sikeréért, a béke védelméért. A statisztikusoknak, az üzemek számviteli dolgozóinak, a gazdasági vezetőknek e beszédekből körültekintő alaposítást, nagy felelősségérzetet kell tanulniok a szocializmus építésének nagy és kis kérdéseiben. Alkalmazni e tanításokat mindennapi munkánkban, ez sikereink legbiztosabb záloga.

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL JELENTÉSE AZ ÖTÉVES NÉPGAZDASÁGI TERV HARMADIK ÉVE HARMADIK NEGYEDÉNEK VÉGREHAJTÁSÁRÓL

A népgazdaság fejlődését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelkedését 1952 III. negyedében a következő adatok jellemzik:

Ipar

A gyáripár 1952 III. negyedévi teljes termelési tervét 100,1%-ra, ezen belül a nehézipar 98,3%-ra, a könnyűipar 100,9%-ra, az élelmiszeripar 105,2%-ra teljesítette.

A gyáripár 1952 III. negyedében 24,3%-kal termelt többet, mint a múlt év azonos időszakában. Ezen belül a nehézipar termelése 31,0%-kal, a könnyűiparé 10,9%-kal, az élelmiszeriparé 32,6%-kal emelkedett. A nehéziparon belül az emelkedés a bányászatnál 36,5%, a kohászatnál 21,2%, a gépgyártásnál 34,2%, az építőanyagiparnál 15,5%; a könnyűiparon belül a textiliparnál 7,1%, a ruházati iparnál 14,1%. A helyi iparhoz tartozó állami vállalatok termelése egy év alatt 103,1%-kal emelkedett.

Az egyes minisztériumokhoz tartozó iparvállalatok 1952 III. negyedévi termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

Minisztérium	1952 III. negyedévi tervteljesítés %-a
Bánya- és energiaügyi minisztérium	102,2
Kohó- és gépipari minisztérium	99,6
Középgépipari minisztérium	82,8
Könnyűipari minisztérium	101,1
Élelmiszeripari minisztérium	105,2
Építőanyagipari minisztérium	103,2
Építésügyi minisztérium iparvállalatai	111,7
Közlekedésügyi minisztérium iparvállalatai	106,5
Helyiipar minisztériuma	102,9

A kisipari termelősövetkezetek negyedévi termelési tervüket 108,8%-ra teljesítették, a múlt év III. negyedéhez képest a termelés több mint kétszeresére emelkedett.

A fontosabb iparcikkek termelése 1952 III. negyedében, 1951 III. negyedéhez képest a következőképpen alakult:

Cikk megnevezése	1952 III. negyedévi termelés az 1951 III. negyedévi termelés %-ában
Szén	129,0
Villamosenergia	120,2
Acél	112,7
Vasöntvény	126,2
Hengerelt rúdacél	139,9
Hengerelt hidomacél	120,5
Észtergagépek	124,7
Vasuti teherkocsi	128,0
Tehergépkocsi	145,0
Dieselmotor	82,4
Gépolaj és motorolaj	128,9
Tehergépkocsi-abroncsköpeny	147,6
Tégla	124,2
Mész	118,2
Cement	111,0
Motorkerékpár	122,4
Kerékpár	120,9
Rádióvevőkészülék	145,5
Varrógép	118,5
Pamutszövet	103,9
Selyemszövet	103,9
Len- és kenderszövet	107,4
Bőrcipő	110,3
Liszt	105,4
Nyershúsok, zsír és zsírszalonna	151,1
Édesipari készítmények	128,4
Cigaretta	117,2

Terven felül a III. negyedévben jelentős mennyiségű vasércet, mangánércet, kovacsolt acélt, gépolajat, petróleumot, öntöttüveget, égetett téglát, motorkerékpárt, kerékpárt, varrógépet, rádióműsorvevőt gyártottak.

A tervvel szemben lemaradás van a szén, martin- és elektroacél, hengereltacél, marónátron, kénsav, foszforműtrágya, égetett cserép, csizma, munkaruha, napraforgóolaj termelésében.

Az ipari minisztériumok közül azok, amelyek termelési és termelékenységi tervük teljesítésében elmaradtak, ugyancsak elmaradtak önköltségcsökkentési tervük teljesítésében is.

Mezőgazdaság

A III. negyedévben a gabona betakarítási munkálatait a mezőgazdaság a múlt évinél gyorsabban hajtotta végre. Jelentős szerepe volt ebben a betakarítási munkák gépesítésének: a gépállomások és állami gazdaságok több mint kétszer akkora területen arattak géppel, mint a múlt évben.

A gabonaneműek ezévi termése a májusi fagykár és az aszályos időjárás következtében alacsonyabb volt, mint a múlt évben.

Erőteljesen fejlődött a mezőgazdaság szocialista szektora. A termelőszövetkezetek szántóterülete 1952. szeptember 30-án 42%-kal, a családok száma 32%-kal volt több mint egy évvel ezelőtt. A szövetkezetek területének a családok számánál nagyobb emelkedése arra mutat, hogy az újonnan belépők között egyre több a középparaszt. A szövetkezetek állatállománya egy év alatt 123%-kal emelkedett, ezen belül a sertésállomány növekedése 165,0%. Az állatállomány erőteljes emelkedése mellett az állatsűrűség a szövetkezetekben még mindig nem érte el az országos átlagot.

Az állami gazdaságok szántóterülete 1952 szeptember végén 37,5%-kal volt több, mint egy évvel ezelőtt. Az állatállomány növekedése több, mint kétszerese a terület növekedésének. Emelkedett az állati termékek termelése is. A sertés- és szarvasmarhahizlalás termelése élősúlyban kifejezve a III. negyedévben háromszor akkora, mint egy évvel ezelőtt. A tejtermelés — a tehénállomány 46,4%-os emelkedése mellett — 73,8%-kal több, mint 1951 III. negyedévében.

Az őszi szántási és vetési munkálatok lényegesen gyorsabban haladnak, mint a múlt évben. A minisztertanács által előírt határidőkhöz képest azonban lemaradás mutatkozik.

Közlekedés

A vasúti teherforgalom a múlt év azonos negyedéhez képest 32,6%-kal emelkedett. A víziközlekedés teherforgalma 4,1%-kal volt több, mint a múlt év azonos időszakában.

Tehergépkocsin 43,2%-kal szállítottak többet, mint 1951 III. negyedévében.

A városi közúti villamosvasutak személyforgalma egy év alatt 2,6%-kal, a városi autóbuszközlekedésé 24,4%-kal, a távolsági autóbuszközlekedésé 16,2%-kal emelkedett.

Áruforgalom

1952. III. negyedében vágósertésből 109 000 darabbal, malacból 8000 darabbal, süldőből 81 000 darabbal, baromfiból 131 vagonnal, hagymából 1000 vagonnal, tejből 47 millió literrel volt több a begyűjtött mennyiség, mint 1951 hasonló időszakában. A negyedévi begyűjtési tervet vágómarhából 111,7%-ra, baromfiból 112,7%-ra, tejből 105,3%-ra, étkezési burgonyából 147,5%-ra, takarmánygabonából 106,8%-ra, borból 276,3%-ra teljesítették.

Emelkedett a negyedévben a piacra felhozott termékek mennyisége és csökkentek az árak. Budapesten a negyedév végén az őstermelők által piacra hozott zsír ára 52%-kal, az olajé 60%-kal, a szalonnáé 49%-kal, a hízóitlibáé 39%-kal, a csirkéé 33%-kal, a hagymáé 43%-kal volt alacsonyabb, mint egy évvel ezelőtt. A zöldségfélék ára a tavalyinál rosszabb termés folytán általában emelkedett.

A III. negyedévben a kiskereskedelem 65,6%-kal több zsírt, 6,4%-kal több cukrot, 13,1%-kal több bőrcipőt, 58,3%-kal több rádiót, 23%-kal több tűzhelyet, 71,5%-kal több sport- és játékarut, 33%-kal több bútort adott el, mint a múlt év azonos időszakában.

Munkások és alkalmazottak számának emelkedése, a munka termelékenységének alakulása

Az év III. negyedében a munkások és alkalmazottak száma a népgazdaság valamennyi ágában emelkedett. A gyáriparban és az építőiparban foglalkoztatottak száma egy év alatt 98 000-rel nőtt. Ezen belül a nők létszámának emelkedése 22 000.

Az 1952. III. negyedévi munkabérialap a gyáriparban — nem számítva az 1951. december 1-i béremelést — 18,3%-kal volt magasabb, mint a múlt év III. negyedében.

Emelkedett a gyáriparban és az építőiparban a munka termelékenysége. Az iparban az egy főre eső termelés 11,6%-kal volt magasabb, mint az előző év megfelelő időszakában. Az emelkedés a bányászatban 16,1%, a kohászatban 12%, a gépgyártásban 18,8%, a textiliparban 2,9%.

Beruházások

1952 III. negyedében a beruházásokra folyósított összeg 20,9%-kal volt több, mint 1951 hasonló időszakában.

A negyedév folyamán üzembehelyezték többek között a Diósgyőri Kohászati Üzemek új trióbuga-hengersorát, a Rákosi Mátyás Művek acélhengerdéjének új bugasorát, a Pécsi Bőrgyár krómozó-épületét, a Keletmagyarországi Közraktárak Tárházát. Átadták rendeltetésének a Veszprémi Nehézevegypari Kutatóintézetet és az Ásványolaj- és Földgázkísérleti Intézetet. A szénbányászatban új fejítő- és fúrókalapácsokat, szállítóberendezéseket, szénesztályozó gépeket és egyéb bányagépeket adtak át rendeltetésüknek. Ezenkívül számos üzemet bővítettek és korszerűsítettek.

A III. negyedévben a mezőgazdaság többek között 254 kéveköto-aratógépet, 636 cséplőgépet, 573 traktort, ezenkívül 16 000 darab különféle mezőgazdasági gépet kapott.

Az év III. negyedében 180 falu kapott telefont és több ezer vezetékes rádiókészülékét csatlakoztak be. Miskolcon és Veszprémben új egyetemi épületek, több városban és községben új általános és középiskolák készültek el.

A lakásépítkezés eredményeképpen többek között Sztálinvárosban, Pécsen, Oroszlányban, Várpalotán, Bodajkon, Nagybátonyban, Lovásiban és Diósgyőrön több száz lakást adtak át a dolgozóknak.

A beruházások terén az elért eredmények ellenére a helyzet nem kielégítő: a beruházási munkálatok megkezdése és befejezése gyakran nem történik meg az előírt határidőre. A tervek teljesítését elsősorban az akadályozza, hogy a tervfeladatot sokszor későn adják ki és a műszaki tervek és költségvetések is későn készülnek el.

Az építőipar nem összpontosította erőit a kívánt mértékben a folyamatban lévő építkezések befejezésére, számos olyan építkezést nem fejeztek be, amelyet a negyedév végéig át kellett volna adni rendeltetésének. Az építkezéseknél nem fordítanak kellő gondot a takarékosagra; az építési költségek különösen a magasépítőiparban emelkedtek.

Kulturális és szociális eredmények

A negyedév folyamán a szocialista kultúra minden területén jelentős eredményeket értünk el. A tanév elején az általános iskolákba kb. 1 200 000 tanuló iratkozott be: a középiskolai tanulók száma közel 120 000, kb. 10%-kal

magasabb a múlt évinél; az ipari technikumoknál a létszámemelkedés 29%. Az egyetemi és főiskolai hallgatók száma 45 000, a múlt évinek 112,5%-a.

A III. negyedévben 44%-kal több mű jelent meg, mint az előző év III. negyedében, ezek közül 332 tankönyv, 2,3 millió példányszámban.

A negyedév folyamán a falvakban 66 új keskenyfilmes mozgógépszínház, 66 népkönyvtár és számos kultúrotthon létesült. A negyedév végén a rádió-előfizetők száma 25%-kal volt magasabb, mint a múlt év azonos időpontjában.

Fejlődött a negyedév folyamán egészségügyi hálózatunk. A kórházi ágyak száma a múlt év azonos időszakához viszonyítva több mint 1100-zal emelkedett. Javult a kórházak felszerelése.

1951. III. negyedéhez képest a rendelőintézeti órák száma körülbelül 20%-kal, az üzemorvosi rendelőórák száma körülbelül 25%-kal emelkedett. A területi bölcsődei hálózat egy év alatt 2070 új férőhellyel bővült. A társadalombiztosításban részesülők száma egy év alatt 12%-kal emelkedett.

A negyedév folyamán 100 000 dolgozó részesült kedvezményes és 80 000 fiatal ingyenes üdültetésben.

EMELNI KELL A STATISZTIKAI MUNKA SZÍNVONALÁT!*

1.

A Statisztikai Hivatal dolgozói előtt álló legfontosabb feladat így foglалható össze: *emelni kell a statisztikai munka színvonalát.*

A szocialista statisztika előfeltétele a népgazdasági tervek készítésének, eszköze a tervek végrehajtása ellenőrzésének. A statisztikai munka színvonalának emelését szükségessé teszi a tervezés, a tervgazdálkodás színvonalának állandó emelkedése.

A tervezésnek, a népgazdaság tervszerű vezetésének módszere állandóan javul, színvonala emelkedik. A tervezőmunka szakértő dolgozói egyre inkább ismerik meg és veszik át a Szovjetunió tapasztalatait és emellett saját munkájuk révén is egyre több tapasztalatot szereznek. De más szempontból is változik és változott a helyzet. Néhány évvel ezelőtt még igen sok kihasználatlan és könnyen hozzáférhető tartalékunk volt: mind a munkaerő területén, mind a gyárepületek és gépek szabad, ki nem használt kapacitását tekintve. Tartalékaink ma már nehezebben hozzáférhetők. További gyorsütemű előrehaladásunkat mind gondosabb, mind finomabb, körültekintőbb tervező munka nélkül nem biztosíthatjuk. A tervezés egyre több és több szempontra terjed ki, a terv egyes részei (akár országos, akár minisztériumi, vagy vállalati tervről van szó) mind szorosabban kapcsolódnak egymáshoz, mind zártabb, szerveesebb egységet képeznek.

Ilyen körülmények között a statisztikával szemben is fokozódnak a követelmények. Azt szoktuk mondani, hogy a szocialista statisztika az egyre fejlődő népgazdaság, szerkezetében a mérőeszközök (hőmérő, fesszűrő, sebességmérő, stb.) szerepét játssza. Nyilvánvaló, hogy ha az egész szerkezet összetettebbé, bonyolultabbá, magasabbrendűvé válik, akkor a mérőeszközöknek is sokrétűbbeknek, érzékenyebbeknek kell lenniök. A tervezés színvonalának emelkedése, a tervszerű vezetés minőségének állandó emelkedése, az arányok, az összefüggések egyre tudományosabb kidolgozása, a népgazdaságnak mint egésznek egyre szervezettebbé válása, — fokozottabb követelményeket állít a statisztikai munka elé. Ezért van szükség a statisztikai munka színvonalának állandó emelésére.

2.

Hogyan, milyen tekintetben emeljük elsősorban a statisztikai munka színvonalát?

A statisztikai munka színvonalának emelésén elsősorban a statisztikai-gazdasági elemzések minőségének javítását kell értenünk. *Alaposabb, tuda-*

* Az MDP Központi Statisztikai Hivatali pártszervezete által rendezett aktíva-értekezleten tartott beszámoló kivonata.

mányosabb, átjogóbb statisztikai elemzésekre van szükség. Ezen a téren mutatkoznak munkánk legfőbb hiányosságai, — ezért figyelmünket elsősorban erre a feladatra kell összpontosítani.

Fő hibánk, hogy lépten-nyomon eltérünk attól az állandóan hangoztatott elvtől, hogy a statisztikai-gazdasági analízisnek a statisztika tárgyát „teljességében, összefüggésében, fejlődésében” kell szemlélnie és szemléltetnie. Ezt a tételt már annyiszor ismételtük, hogy valósággal közhellyé vált, — de nem vált a Statisztikai Hivatal munkája során valósággá.

„Teljességében, összefüggésében...” — gyakorlati munkánkban nem vesszük kellően figyelembe ezt a követelményt. Statisztikai jelentéseink köre — igaz — állandóan bővül. Megfigyeléseink kiterjednek már minden népgazdasági ágra és a szociális, kulturális élet minden területére. Az egyes területeken, ágazatokon belül is egyre több szempontot veszünk tekintetbe. Így pl. a beruházások, a pénzügyi vonatkozások, az önköltség alakulása, a műszaki kérdések statisztikai számbavételi rendszereinek kialakítása terén végezt munkánk nem eredménytelen.

Miben követünk el mégis hibát?

Alapvetően hibás az a jelenlegi gyakorlatunkban, hogy *külön* jelentést adunk egy-egy népgazdasági ágról, vagy területről, — (többnyire azt vizsgálva, hogy a termelési és termelékenységi tervet teljesítették-e, a létszám- és beralaptervet túllépték-e? vagy hasonló kérdéseket) —, majd ettől teljesen függetlenül és egészen más alkalommal, más jelentéseinkben tárjuk fel ugyanannak a területnek a pénzügyi vonatkozásait; — megint más alkalommal és az előzőektől függetlenül, az önköltségsökkentési terv teljesítéséről, vagy nemteljesítéséről számolunk be — majd külön a beruházásokról, külön a műszaki fejlődés mértékéről, külön a munkafegyelem kérdéseiről, külön a balesetekről, stb. stb.

Jelentéseink így minden terület minden fontos kérdését felölelik ugyan (vagy legalábbis egyre több fontos kérdésre térnek ki), — azonban anélkül, hogy egy-egy terület vizsgálatánál felmerülő különböző szempontok és megállapítások egy *egységes, összefüggő* képpé forrnának össze. Jelentéseink tárgyát így tehát alapvetően nem „teljességében, összefüggésében” vizsgáljuk, hanem — mintha erről a követelményről sohasem hallottunk volna — éppen ellenkezőleg: anélkül, hogy érdemileg, tartalmilag, vagy akárcsak formailag is összekapcsolnánk a különböző szempontokat. Jelentéseinkben tehát bizonyos összefüggésekről, és pedig alapvető összefüggésekről, nem esik szó. Mintha valóban nem is állna fenn semilyen összefüggés egy és ugyanazon vállalatnál, egy és ugyanazon minisztériummal, vagy népgazdasági ággal kapcsolatban felmerülő alapvető egyes kérdések között, mint amilyenek a termelés, a létszám, a munkafegyelem, a bérek, a normák, a minőség, a selejt, kooperáció, raktárkészletek alakulása, az önköltség, a hitelek, a nyereség, a veszteség, a megkezdett és befejezett beruházások, az üzembelépő új kapacitások, a műszaki fejlődés stb. kérdései. Ez a gyakorlat feltétlenül hibás. Nem kétséges, hogy szoros kapcsolat van az itt felvetett bármely kérdés és valamennyi többi között. Pl. az üzembelépő kapacitások és a termelékenység alakulása; — a termelékenység, a normák és az önköltség alakulása stb. egymással összefüggnek és egymástól külön-külön, egymástól függetlenül eredményesen nem vizsgálhatók. Az iparvállalatok és iparügyi minisztériumok jó vagy rossz munkájának jellemzőit statisztikailag feltárva, elengedhetetlenül szükséges tehát — és pedig a termelési, termelékenységi és bérezési adatokkal szoros *összefüggésben*, — a pénzügyi szem-

pontok felvetése és feltárása is, az önköltség alakulásának elemzése, a beruházási adatok vizsgálata és így tovább. Ugyanezt a követelményt kell természetesen támasztanunk minden más ágazati statisztikával szemben. El kell érünk — a mezőgazdaság területéről hozva fel példát, — hogy pl. az állami gazdaságokról szóló jelentéseink szintén alaposak és átfogóak legyenek, „teljességében, összefüggésében és fejlődésében“, átfogó módon tárva fel és bírálva az állami gazdaságok munkáját. Ehhez pedig az szükséges, hogy ne csak azt említsük jelentéseinkben, hogy mennyi az állami gazdaságok száma, hogy ezek mekkora területet foglalnak el, hogy mit és mennyit termelnek, hogy hány dolgozót foglalkoztatnak. Elemeznünk kell azt is, hogy az állami gazdaságban a termelőeszközök kapacitása hogyan van kihasználva, majd, mindezzel összefüggésben, hogy milyen beruházásokat eszközölnek és milyen eredménnyel; hogy a termékek minősége hogyan alakul; ki-kell térnünk jelentéseinkben a pénzügyi szempontokra is: arra, hogy az állami gazdaságok közül melyek dolgoznak nyereséggel és melyek veszteséggel — hogy milyen mértékű hiteleket vesznek igénybe; — majd össze kell hasonlítani az állami gazdaságok termelési eredményeit a magángazdaságok és termelőszövetkezeti csoportok eredményeivel; — mindezekkel összefüggésben vizsgálni kell, hogy az állami gazdaságok eleget tesznek-e és milyen mértékben beadási kötelezettségeiknek, — és így tovább és így tovább.

Továbbmenvé: nemcsak arról a követelményről kell megemlékeznünk, hogy az egyes népgazdasági ágakra, az egyes területekre vagy kérdésekre vonatkozó jelentéseinkben az illető terület minden vonatkozását elemezzük, és pedig az egyes vonatkozásokat egymással összefüggésbe hozva, egységes, összefüggő képet adjunk az illető területről. Tekintetbe kell vennünk — ezen túlmenően — azt is, hogy *hogyan függenek össze egymással a népgazdaság egyes ágai és területei*. Pl. az ipar egyes részei összefüggnek egymással, az ipar az építőiparral, a bel- és külkereskedelemmel, a teherszállítással, a népgazdaság minden területén megvalósítandó beruházásokkal; — ugyanúgy: a mezőgazdaság és a begyűjtés a bel- és külkereskedelemmel; a termelés, a fogyasztás, a dolgozók létszáma és bére, a kereskedelmi forgalom, — az életszínvonal alakulásával és így tovább.

Kétségtelen, hogy az elmúlt időben ezen a téren értünk el némi eredményt. Túl vagyunk már azon az időszakon, amikor jelentéseink csupán szűk szakmai szempontból vizsgáltak egy-egy népgazdasági ágat vagy területet. A Statisztikai Hivatal dolgozói már arra törekednek, hogy a népgazdaság minden részét és ágát úgy fogják fel, mint egy szerves és összefüggő egésznek különböző részeit és igyekeznek a statisztikai jelentésekben az összefüggésekre is utalni, azokat elemezni és kidomborítani. Az utolsó egy év és különösen az utolsó félév folyamán az ipar működéséről szóló jelentéseinkben már találunk — nem is ritkán — bel- és külkereskedelmi és egyéb vonatkozásokat; a begyűjtésről szóló jelentéseinkben mezőgazdasági vonatkozásokat és így tovább. Nem mondhatjuk azonban, hogy ezen a téren mindent megteszünk, amit kell. A Hivatal egy-egy jelentése még mindig szűk szakmai szempontból szemléli és szemlélteti a maga tárgyát, elfeledkezve arról, hogy sem az ipar, sem a kereskedelem, sem a mezőgazdaság, vagy a közlekedés nem különálló és nem öncélú ága a népgazdaságnak, hanem, hogy ezek közül mindegyik a többivel összefügg és így bármely területen mutatkozó lemaradás, aránytalanság vagy bármely hiba kihat és befolyásolja a többi ágazatok és területek alakulását is. Pl. az ipari statisztika

tikai jelentéseinkben szem előtt kell tartanunk nemcsak az ipar szűk szakmai vonatkozásait, hanem vizsgálunk kell azt is, hogy az ipari termelés végső eredménye: az ipari termék mind nagyobb és nagyobb tömege hogyan áramlik a közlekedésen és a kereskedelmen keresztül a további termelés vagy a fogyasztás csatornáiba, hogy az iparban mutatózó hibák, lemaradások hogy hatnak ki, hogyan mutatkoznak meg a népgazdaság más ágai-ban, esetleg a népgazdaság egészében. Ugyanez vonatkozik természetesen minden más ágazati statisztikára is.

*

Munkánk gyakran tervszerűtlen, ötletszerű. Ez a tervszerűtlenség, ötletszerűség abban nyilvánul meg, hogy egy-egy felmerülő kérdést alapos kidolgozás nélkül, gyakran, mintegy futólag említünk csak meg jelentéseinkben.

Az egyes népgazdasági ágak minden problémáját minden havi vagy negyedévi jelentésünkben természetesen nem vizsgálhatjuk és nem tárhatjuk fel. Erre azonban nincs is szükség. Mindig a legfontosabb láncszemeket kell megragadni, legfontosabb problémákat kiemelni, megállapításainkat mindig gondosan megvizsgált adatokkal, minden szempontból alátámasztva. Ez viszont azt jelenti, — és kell, hogy jelentse — hogy a szokott napi, tiznapos és havi jelentéseinkben a kérdések egy sorát nem említjük meg, nem elemizzük. De gyűjtjük össze a munkánk során felmerült egyes különleges kérdésekre, feltűnő jelenségre vonatkozó szempontokat, adatokat, értesítéseinket, — és előre meghatározott terv szerint dolgozzuk fel az ilyen problémákat. Egyes bonyolultabb kérdések feltárása természetesen nem történhetik egyik napról a másikra, hanem türelmes munka révén kell a felmerült kérdések minden vonatkozását tisztázni, az összefüggéseket, arányokat minden szempontból megvizsgálni, a különböző adatokat különböző területekről összegyűjteni, feldolgozni, egyeztetni, ellenőrizni, elemezni stb. Az ilyen alaposabban, gondosabban, mélyrehatóbban, több szempontra kiterjedő elemzés jobb szolgálatot tesz a Párt és az állam vezetőinek, mint az egy-egy kérdést éppenszak érintő, ötletszerű megjegyzéseink. A problémákat magukat a vezetők úgyis ismerik, azok fennállásáról, létezéséről úgyis tudnak. A Statisztikai Hivatal dolgozóitól a számszerű összefüggések, az arányok gondos feltárását várják, az adatok több oldalról való összegyűjtése, minden szempont szerinti ellenőrzése és elemzése révén.

3.

Meg kell emlékeznünk az elemzésen kívül a statisztikai munka többi részéről is, az adatok begyűjtéséről, ellenőrzéséről, összesítéséről, és az ezzel kapcsolatos tömeges számolási munkák elvégzéséről. „Alaposabbakká, teljesebbekké kell tenni az elemzéseket!” — vajjon ennek, mint legfontosabb követelménynek hangsúlyozása azt jelenti-e, hogy a munka többi láncszemét elhanyagolhatjuk? Nem, mert hiszen az elemzés csak úgy nyugodhat szilárd alapokon, ha az elemzés „nyersanyaga”, a nyers adatok rendelkezésünkre állnak, ha megbízhatóak. A feladat itt az, hogy lehetőleg különválasszuk az érdemi, statisztikai elemző munkától a többit, az adagyűjtést, az ellenőrzést, az összesítést és a számolást.

Eddigi munkánk folyamán is arra törekedtünk, hogy a nagy tömegben jelentkező összesítéseket és egyéb számolási munkát az érdemi statisztikai munkától elválasszuk. Ebből a szempontból kétségtelenül helyes és eredményes volt a lyukkártya-géppark megszervezése, illetve fenntartása a népszámlálási munkák lezárása után is. Jelentős további lépést tettünk ezen a téren azáltal, hogy a Szovjetunió mintájára megváltoztattuk a „kontrolllisták” rendszerét, éspedig úgy, hogy a lyukkártya-részleg a saját munkájának ellenőrzését maga végezze, a hibákat maga javítsa ki; így felelős legyen és tényleg felelősségre is legyen vonható saját feladatainak hibátlan elvégzéséért. További fontos lépése volt ennek az úgynevezett számgári részlegnek megszervezése, amelynek az a feladata, hogy az olyan mechanikus munkákat, amelyek elvégzésénél a lyukkártya-gépparkot nem lehet, vagy nem érdemes igénybevenni, a Gépi Adatfeldolgozó Irodán, vagyis a tulajdonképpeni Statisztikai Hivatalon kívül végezzék. A Statisztikai Hivatal egyes osztályai és főosztályai valóban át is adtak a számgárnak nagytömegű számolási munkákat, osztásokat, szorzásokat, összesítéseket stb. és a tapasztalat azt mutatta, hogy ezek az osztályok, főosztályok az érdemi statisztikai munkában ezáltal ugrásszerű javulást értek el. Meg kell azonban állapítani, hogy a főosztályok és osztályok jórésze még a mai napig nem követte a példát. Ezért még mindig vannak a Hivatalon belül olyan részlegek, amelyeken a dolgozók többsége az érdemi statisztikai elemzés helyett mechanikus számolási munkával foglalkozik. Ennek az állapotnak véget kell vetni, a helyes elvet mindenütt következetesen meg kell valósítani.

*

A statisztikai munka decentralizálása révén, a minisztériumi statisztikai osztályok felállítása és működése révén és saját kirendeltségeink munkája révén a Statisztikai Hivatal központja lényegében és elvben mentesült az adatgyűjtés és az adatok ellenőrzésének feladata alól. Munkánk azonban ezen a területen is hiányos. A hiányosságokat legrövidebb idő alatt fel kell számolni. Az egyes szakmai osztályoknak és főosztályoknak törekedniük kell arra, hogy az adatgyűjtés és ellenőrzés munkájában valóban mind nagyobb és nagyobb mértékben a kirendeltségekre, felügyelőségekre és a minisztériumokra támaszkodjanak.

*

A decentralizálást minden területen következetesen végre kell hajtani. Meg kell vizsgálni, melyek azok a minisztériumok, amelyek a statisztikai munka decentralizálásáról szóló kormányhatározatokat csak látszat szerint hajtották végre. A Népgazdasági Tanácsnak és a Minisztertanácsnak a statisztikai munka decentralizálásáról szóló határozatai lényegében azt mondták ki, hogy a statisztikának a népgazdaság minden szintjén a vezetés és az ellenőrzés eszközevé kell válnia. Meg kell vizsgálni, hogy vajjon valóban azzá vált-e? — hogy a vállalatoktól kezdve, a trösztökön, az igazgatóságokon, a főosztályokon át a minisztériumokig valóban mindenütt megtörténik-e az adatok összesítése, csoportosítása és elemzése? Érdemes és szükséges megvizsgálni, hogy a vállalatok, trösztök, igazgatóságok, főosztályok *vezetői* vajjon használják-e, mire és hogyan, az összesített, csoportosított statisztikai adatokat. Meg kell vizsgálni, hogy a minisztériumok statisztikusai elég gondot fordítanak-e a vállalatok, trösztök, igazgatóságok és főosztályok statisztikai

तिकai munkájának ellenőrzésére. A Statisztikai Hivatal központjának elsősorban a minisztériumok ellenőrzésére, a kirendeltségek és felügyelőségek ellenőrzésére kell szorítkoznia és a figyelmet az adatok politikai, gazdasági szempontok szerinti csoportosítására, a felmerülő kérdések elemző feltárására kell összpontosítani.

*

Feladatunk tehát a kifejtettek értelmében, hogy

a) a mechanikus számolási, összesítési és egyéb munkák következetes, teljes különválasztása révén,

b) saját vidéki hálózatunk egyre jobb munkája révén, — a statisztikai kirendeltségekre és felügyelőségekre támaszkodva az adatgyűjtés és az ellenőrzés munkájában,

c) a decentralizálás teljes és következetes végrehajtása révén, — és ezzel kapcsolatban: a minisztériumi és a kirendeltségi úton hozzánk érkező adatok révén különválasszuk az érdemi, elemző munkát a többitől. Ezáltal mind az adatgyűjtés, az ellenőrzés, az összesítés, mind az elemző munka minőségét megjavíthatjuk.

Mindebből következik, hogy a szakmai főosztályokon a vidéki hálózat, a számgyár terhére csökkenteni kell és lehet a dolgozók létszámát. Kevesebben legyünk a központban, és csak olyanok (már az osztályvezetők és csoportvezetők is), akik népgazdasági szinten gondolkoznak és akik szakértőivé és mestereivé kell, hogy váljanak a statisztikai munkának, az egyes területek, egyes kérdések gondos, minden szempontból történő statisztikai feltárásának.

A STATISZTIKAI TUDOMÁNY TÁRGYÁNAK ÉS MÓDSZERÉNEK KÉRDÉSÉHEZ*

A társadalmi-gazdasági formáció megváltozásával együttjár a statisztika rendszerének megváltozása is. A Szovjetunióban a szocializmus statisztikai rendszerét hozták létre.

A szovjet statisztika fejlődésében elvileg új, magasabb fokot jelent. A „Voproszi Ekonomiki” és a „Vesztnyik Sztatyiszyiki” hasábjain kialakult vitában a statisztikai elmélet és gyakorlat alapvető kérdéseit vetették fel. A „Voproszi Ekonomiki” 1952. évi 4. számában közzé tették T. Kozlov elvtárs: „A statisztika tárgyának és módszerének kérdéséhez” c. cikkét. Szerző cikkét Sztálin elvtársnak az OK(b)P XIII. kongresszusán mondott ismert tanításával kezdi: „semilyen építőmunka, semilyen állami munka, semilyen tervszerű munka nem képzelhető el helyes *számvitel* nélkül. Számvitel pedig elképzelhetetlen statisztika nélkül. A számvitel statisztika nélkül egyetlen lépést sem tehet előre”.¹

Sajnos, a cikk szerzője a statisztika tárgyára vonatkozó kérdés kifejtésénél Sztálin elvtársnak ezt az útmutatását nem tekinti alapvető, kiindulási feltételnek. Véleményünk szerint, ezzel az útmutatással a szovjet statisztika tárgyára vonatkozó kérdés *el van döntve*. Ez az útmutatás fundamentális és döntő, amely szilárd bázist nyújt a statisztikai elmélet és gyakorlat alapvető kérdéseinek helyes megoldására.

N. Druzinyin elvtárs cikke — „A statisztika mint tudomány tartalmáról” — (Voproszi Ekonomiki 1952. évi 6. szám és Statisztikai Szemle 1952. évi 7. szám, 544—556. o.l.d.) komoly ellenvetéseket vált ki, minthogy szerző nyilvánvalóan reménytelen kísérletet tesz arra, hogy megkonstruálja a kutatás tárgyátói megfosztott tudomány fogalmát. A statisztika általános kérdéseivel foglalkozó cikkek sorozata jelent meg a „Vesztnyik Sztatyiszyiki”-ben. E cikkekben számos tételnek vetnek fel, amelyek véleményünk szerint mélyészen hibásak, lényegüket tekintve likvidátoriak, ellentmondanak a szovjet statisztika egész tényleges gyakorlatának. Cikkünk e megnyilatkozások ellen irányul.

A statisztikusok között mindeztől kezdve van a „statisztika” szó eredete tekintetében. E viták elvesztették időszerűségüket, minthogy a „statisztika” szó kétségtelenül elvesztette eredeti jelentését. Nézzünk meg ilyen általánosan elfogadott kifejezéseket, mint: a szocialista ipar statisztikája, a megbetegedések statisztikája, a kolhozállattenyésztés statisztikája, az erdőalap statisztikája, a terméshozam statisztikája, az ipari felszerelés statisztikája, stb. E példákban nyilvánvaló, hogy a „statisztika” szó elsősorban mozgás

* Voproszi Ekonomiki, 1952. 8. sz., 54—65. old. — A vitával kapcsolatban leközölt cikk.

¹ Sztálin Művei, 6. kötet, 214. old., oroszul, és u. a., Szikra, Budapest, 1951. 238. old.

jelent: a szocialista ipar mozgása (fejlődése), az állattenyésztés mozgása (fejlődése), stb. A statisztika és a mozgás fogalmának e közeli egybeesésében nincs semmi véletlen. A statisztika anyagi alapja sajátos formában mozgó, fejlődő, meghatározott (mindig meghatározott!) tartalom.

Az általunk bemutatott példákban a statisztika segítségével vizsgálándó anyagi tartalom az ipar, az állattenyésztés, az erdő, a terméshozam, a lakosság betegségei. Már e példákból is látható, hogy a statisztika mint tudomány, nemcsak a tartalom minőségi egységének ismérve szerint alakul ki. Nem lehet, például, a nyersvastermelést, a fűdő tuberkulózist, az erdőültetvények aklimatizálódását, a szűzföld feltörését, stb. olyan jelenségeknek tekinteni, amelyekre egy és ugyanaz a minőség jellemző.

Milyen alapon alakul ki a statisztika anyagi tartalma? A szocializmus viszonyai között kialakító alapja a szocialista bővített újratermelés, az államigazgatás és a szocialista tervezés követelményei, a marxista tudomány követelményei. Nem véletlen, hogy az összes országos jelentőségű munkálatok programját (kérdőmintáit), amelyek a társadalmi és természeti jelenségek statisztikai vizsgálatához szükségesek, a kormány hagyja jóvá. A szovjet statisztikai tudomány egységét meghatározott történelmi viszonyok között, meghatározott földrajzi környezetben megvalósuló szocialista bővített újratermelés egysége, az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének a szocialista termelés szakadatlan növekedése és az élenjáró technika útján történő biztosítására irányuló szocialista terv egysége határozza meg.

A szovjet statisztikai tudomány kialakulása, fejlődése programmszerű feladatai végeredményben a szocializmus alapvető gazdasági törvénye követelményeinek vannak alárendelve. Ez meghatározza a politikai gazdaságtan és a statisztika közötti kölcsönös összefüggéseket. A politikai gazdaságtan a statisztika módszertani alapja. (Lásd ugyane szerző cikkét a „Vesznyik Sztatyiszyiki“ 1949. évi 4. számában). Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a politikai gazdaságtan és a statisztika tárgya és módszerei azonosak. Ezt a hibás álláspontot erősen propagálják az utóbbi időben. Az ilyen szemléletek nem egyszerűen hibásak, hanem egyenesen károsak, ártalmasak a tudomány fejlődése számára, minthogy lényegében a politikai gazdaságtan és a statisztika felszámolását jelentik. Az államigazgatással és a szocialista tervezéssel a statisztika egyenes, közvetlen, mindennapos, gyakorlati kapcsolatban van. Itt van programmszerű feladatai nagyobb részének forrása, itt központosan anyagának túlnyomó része. Bármilyen — politikai, gazdasági, kulturális, műszaki stb. — feladatok álljanak is a vezető szervek előtt, a statisztika segít azokat sajátosan jellemző eszközeivel és módszereivel megoldani.

A likvidátori irányzat képviselői azt állítják, hogy statisztikailag csak a tisztán társadalmi jelenségeket, sőt csupán a társadalom közgazdasági bázisára vonatkozó jelenségeket lehet tanulmányozni. Ismeretes azonban, hogy a statisztika a társadalmi, műszaki, természettudományok sorával meghatározott kölcsönhatásban van. Egyedül ez a vitathatatlan tény teljességgel megcáfolja a likvidátori irány képviselőinek azt az állítását, hogy a statisztikának a társadalom és a természet jelenségeire való alkalmazhatóságának elismerése állítólag egyenlő a statisztika univerzális tudományként való elismerésével. A statisztika egyetlen társadalmi tudományt, egyetlen műszaki és egyetlen természettudományt sem tesz feleslegessé és nem helyettesít és nem is tehet feleslegessé és nem is helyettesíthet.

A tudomány feladata a törvényszerűségek minőségi-mennyiségi meghatározottságukban való megismerése. Ez a feladat számos esetben nem oldható meg a statisztika segítségével nélkül, minthogy a mennyiségi viszonyok gyakran csak statisztikai úton állapíthatók meg. Nem kell azt sem elfelejteni, hogy a statisztika konkrét jelenségekkel foglalkozik. Egy és ugyanazok a tények különböző tudományokat különböző oldalukról érdeklík. Mi van azon csodálkozni való, hogy a statisztikai tényeket felhasználják mind a társadalmi, mind a műszaki és természettudományokban? Ebben van a statisztikai tudomány egyik sajátos tulajdonsága és ebben az értelemben a statisztika a tudományos haladás hatalmas tényezője.

A statisztika — nem univerzális tudomány, és pedig azért nem, mert távolról sem vizsgálják statisztikai úton az összes társadalmi és még kevésbé az összes természetes jelenségeket. A statisztika csupán azokat a jelenségeket vizsgálja, amelyekre a mozgás sajátos formája jellemző. Hogyan kell a statisztika által vizsgált mozgás sajátosságát meghatározni, hogyan kell azt a szó tágabb értelmében vizsgált, azaz az anyag létezésének formájaként, az anyag belső, jellemző tulajdonságaként értelmezett mozgásból kiválasztani? Ez a kérdés speciális tárgyalást igényel. Itt csak igen röviden foglalkozunk ezzel. Ilyen mozgással találkozunk mind a társadalmi, mind a természeti jelenségek területén. A természeti jelenségek statisztikája a társadalmi-gazdasági statisztikához képest egyszerűbb, elemibb, primitívebb (egyebek között éppen ezért e területen könnyebb a matematikai statisztika módszereit alkalmazni).

A természeti jelenségek statisztikájára példaként felhozhatjuk az erdőalap mozgását (statisztikáját). Az erdőstatisztikát a Szovjetunióban a Népbiztosok Tanácsának 1934. december 24-én kiadott rendelete alapján végzik. E rendeletnek megfelelően az erdőipari gazdaságok (erdőgazdaságok) minden év január 1-én a következő adatokat küldik meg: 1. az összterület megoszlása kategóriák szerint; 2. az erdővel borított terület megoszlása fajfajták és korcsoportok szerint; 3. a vágásra érett terület fatömege; 4. a kitermelt fajták fatömege.²

A természeti jelenségek statisztikája különös jelentőséget nyert a Szovjetunióban a nagy sztálini természetátalakító terv megvalósításával kapcsolatban. Nem férhet hozzá kétség, hogy a sztálini természetátalakító terv megvalósításának feladatai nem a természeti jelenségek statisztikájának felszámolását, hanem ellenkezőleg, minden oldalra kiterjedő fejlesztését, javítását, tökéletesítését követelik meg.

Az élenjáró szovjet statisztikának — a társadalmi tudományoknak, a technikának és a természettudománynak — a nagy sztálini természetátalakító terv teljesítéséért folytatott harcban feltétlenül a statisztikai megfigyelésekre, megbízható, tudományosan megalapozott statisztikai adatokra kell támaszkodniuk. Kétségtelen, hogy a kommunizmus felé való további előrehaladás mértékében, a szocialista társadalom által a természetre gyakorolt átalakító behatás fokozódásának mértékében, a természeti jelenségek statisztikájával szemben támasztott követelmények növekedni fognak.

Ugyanez vonatkozik a technikára is. A statisztika mind mélyebben behatol a technika területére, ahol alkalmazása rendkívül hatékony. Például vehetjük akár a technológiai folyamatok, akár a termelés minőségének statisztikai ellenőrzését.

² „Erdőgazdasági tájékoztató szótár”, I. kötet, 1948, 207—208. old., oroszul.

A statisztika segítségével vizsgált mozgás — tömeges mozgás. Ebben a mozgásban nincs automatizmus. Ott, ahol automatizmus van és következésképp, a mennyiségi viszonyok szigorú függvényszerű összefüggés formájában jelentkeznek, ott statisztikára nincsen szükség.

Minden ember meghal — ebben a biológiai törvényben nincsen semmi statisztikai tartalom. Az emberek *egyéni* élettartama azonban különböző. Az emberek egyéni élettartama a néhány másodperc és a száz és ennél több év keretei között változik, az ember természete által feltételezett legkülönbözőbb okoktól, s főképpen a társadalmi-gazdasági környezettől függ. Az embereknek az egyéni tényekből kialakult *átlagos* élettartama meghatározott társadalmi-gazdasági törvényszerűséget fejez ki. Így például az 1921. évi népszámlálás adatai szerint Indiában az átlagos élettartam: a férfiaknál 24,8 év, a nőknél 24,7 év, átlagosan 24,75 év volt, szemben az angliai és walesi 55,6 évvel. Az átlagos élettartam Indiában 1921 után még jobban csökkent. Ez a példa illusztrációul szolgálhat a konkrét társadalmi-gazdasági törvényszerűség statisztikai formában való megnyilvánulására.

Az automatizmus hiánya az objektív törvényszerűség megnyilvánulásában — a tömegjelenség lényeges ismérve. A tömegjelenséget az határozza meg, hogy egy és ugyanazon fajtán belül az ehhez a fajtához tartozó egyes elemekre az egyéni és véletlenszerű sajátosságok és különbözőségek jellemzők. Engels rámutatott arra, hogy „A gazdasági helyzet . . . nem hat gépiesen, mint ahogy ezt itt-ott kényelmesen hinni szeretnék, hanem az emberek maguk csinálják történelmüket, csak hogy adott, őket meghatározó környezetben, a készen talált, tényleges viszonyok alapján, amelyek közül a gazdasági viszonyok, bármennyire befolyásolják is őket a többi politikai és ideológiai viszonyok, végső fokon döntenek és alkotják azt a vörös fonalat, amely végigvonul az egész történelmen és amely nélkül az nem érthető meg”.³ Abban az összefüggésben, amelyben a kérdést vizsgáljuk, számunkra különösen Engelsnek az az útmutatása fontos, hogy a gazdasági helyzet, azaz a gazdasági törvények nem hatnak gépiesen. A gazdasági törvények gépies (automatikus) érvényesülése kizárná a mozgás gazdasági tartalmának sajátos formáját.

Marx ezt írta: „... ugyanaz a gazdasági alap — t. i. fő feltételeiben ugyanaz — számtalan különböző tapasztalati körülmény, természeti feltétel, különböző faji viszonyok, kívülről jövő történelmi hatások, stb. következtében végtelen sok változatot és fokozatot mutathat, megjelenésében, amit csak e tapasztalatilag adott körülmények elemzése útján lehet megérteni”.⁴ Marxnak e szavai a társadalom gazdasági alapja megnyilvánulásának formáját, a társadalmi-gazdasági törvényszerűségek mozgásának formáját jellemzik.

A számok és táblázatok, a számszerű megvilágítás, a számszerű jellemzők — mindezek nem mások, mint eredmények. Ha nem volna sajátos formában mozgó anyagi tartalom, nem volnának sem statisztikai számok, sem statisztikai táblázatok, minthogy hiányozna ezek keletkezésének forrása. Ebből, egyebek között, következik, hogy nem szabad megsemmisíteni a technikai statisztikát és a természeti jelenségek statisztikáját. Am persze reakciós nézeteket terjesztve, egyidőre meg lehet nehezíteni a statisztikai tudomány fejlődését. Erre is vezetnek végeredményben a statisztikai tudomány likvidátorai tevékenységének összes következményei. A társadalmi-gazdasági

³ Marx és Engels: *Levelek „A tőké”-ről* 1948, 303. old., oroszul és Marx—Engels: *Válogatott levelek*, Szikra, Budapest, 1950, 546. old.

⁴ Marx: *A tőke*, III. kötet, 1951, 804. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1951, 858. old.

törvényszerűségek éppen tartalmuknál fogva, éppen *társadalmi-gazdasági* és nem másféle jellegűek. A „statisztikai törvényszerűség“ kifejezés mindenestre helytelen, minthogy a törvényszerűség sajátos jellegét az anyagi minőségi tartalom és nem a megjelenés formája határozza meg.

Marx és Engels a gazdasági törvények megnyilvánulásának jellegére vonatkozó tételeiket nem korlátozták egy valamely társadalmi-gazdasági formáció kereteire. A szocializmusban szintén nincsenek gépiesen (automatikusan) ható gazdasági törvények. Ha ilyen automatizmus volna, akkor a szocialista terv számok és feladatok felsorolása lenne. A valóságban a termelési terv, tanítja Sztálin elvtárs, „az emberek millióinak eleven és gyakorlati tevékenysége. Termelési tervünk realitása — a dolgozók milliói, akik új életet alkotnak. Programunk realitása — az eleven emberek, mi mindannyian, a mi munkaakaratumk, készségünk, hogy új módon dolgozzunk, eltökéltségünk, hogy a tervet teljesítsük“.⁵

A szocializmusban a társadalmi-gazdasági statisztika létezésének és minden oldalra kiterjedő fejlesztésének szükségességét ily módon tehát a gazdasági törvények megnyilvánulásának jellege követeli meg. A gazdasági törvények megnyilvánulására a szocializmusban a hely és az idő konkrét körülményei között kialakult változatok (variációk) és fokozatok jellemzők, amelyeket csak a tapasztalatilag adott körülmények elemzése segítségével lehet megérteni. A statisztika az ilyen elemzés céljait szolgálja. Ez egyáltalán nem mond ellent a szocialista tervezés lényegének.

A szocialista tervezés természetét nem érti, például Sz. P. Partigul, aki kijelenti: „Így például Bojarszkij elvtárs és mások úgy vélik, hogy a statisztika tárgyát csak olyan jelenségek alkotják, amelyek változó értékeket vehetnek fel. A kérdésnek ilyen, lényegében likvidátori felvetése, kizárja a statisztika tárgyköréből a szocialista társadalom gazdasági jelenségeit“.⁶ Világos, hogy Partigul elvtárs likvidátori álláspontot fejez ki. Valóban: miért van szükség statisztikára, ha az egyes vállalatok, például a vaskohászati vállalatok tervteljesítésében nincs semmi különlegesség, semmi egyéni sajátosság? A számok és tervfeladatok felsorolása már előzetesen ismeretes — ez is helyettesítheti a statisztikát. Ugyanez vonatkozik a népgazdaság összes többi ágaira is. Vannak természetesen olyan egyes gazdasági jelenségek is, amelyeknél bármiféle eltérés ki van zárva, például az egységes állami kiskereskedelmi árak. Az ilyen árak színvonalának feljegyzésére elegendők az árjegyzékek. Partigul elvtárs azonban elfelejtette, hogy a népgazdasági terv nem árjegyzék. A Dmitriev a szóródást a polgári elmélet ismeretszerző módszerének nyilvánítja.⁷ Lényegében ez azonos a statisztikának a szocializmusban való kihalását hirdető „elmélettel“, azonban ez alkalommal nem egyenesen és nyílt formában jelentkezik, mint korábban (lásd, például, V. M. Sztarovszkij, A statisztika ábécéje. 1934.), hanem leplezett formában.

Komoly hiba volna a statisztika segítségével vizsgált mozgást csupán a variációra korlátozni. Az ilyen álláspont mindenféle formalista félremagyarázáshoz vezet a statisztikában, a variációnak mint reális ténynek tagadása viszont az összes lehetséges nihilista félremagyarázások és a mindenféle likvidátori eltévelyedések forrása. A variációk, fokozatok — a mozgás jellemző ismérve, de nem több. Magát a mozgást, természetesen, a vizsgált jelenség anyagi tartalma és a más jelenségekkel való kapcsolatai és kölcsönhatásai

⁵ Sztálin: Művei, 13. kötet, 80. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1951, 84. old.

⁶ Vesznyik Sztatizsityiki, 1950, 1. sz., 92. old.

⁷ Vesznyik Sztatizsityiki, 1950, 2. sz., 24. old.

határozzák meg. Példaként vehetjük a szovjet szocialista ipar nyersvastermelési statisztikáját. A népgazdasági tervben a nyersvastermelésre vonatkozóan azokat az utasításul szolgáló tervfeladatokat irányozzák elő, amelyek a bővített szocialista újratermelés szükségleteinek számbavételéből következnek.

A statisztika felöleli az egészében vett nyersvastermelés mozgását, a maga egész-konkrét meghatározottságában, amely kizárja a matematikai sémákra való egyszerűsítésének minden lehetőségét.

A tervnek gépiesen (automatikusan) ható mechanizmusként való értelmezésénél nem vesszük figyelembe a tervteljesítés menetében mutatkozó egyéni sajátosságok potenciális lehetőségét, nem vesszük figyelembe a szocialista verseny eredményeit. Sztálin elvtárs tanítja: „A szocialista verseny nem irodai ügy. A szocialista versenyben a tömegek gyakorlati forradalmi *önbírálat*a jut kifejezésre, mely a dolgozók millióinak alkotó *kezdeményezésére* támaszkodik. Mindenkit, aki akár tudatosan, akár öntudatlanul korlátozza a tömegeknek ezt az önbírálatát és ezt az alkotó kezdeményezését, el kell távolítani az útból, mint nagy ügyünk kerékkötőjét”.⁸

A születési statisztika a statisztika másik típusára szolgál például. A szocializmusban a születések alakulása — sajátos mozgás, amely a szocializmus társadalmi-gazdasági törvényszerűségeinek helyegét viseli magán. Ismeretes, hogy a Szovjetunióban a népesség évi természetes szaporodása az utóbbi években felülmúlja az 1940. évi növekedést és több, mint 3 millió főt tesz ki. Ez a mozgás természetesen, nem tervszerű, ez a tervezés területén kívül esik, bár a társadalom gazdasági alapjának meghatározott behatása alatt áll, minthogy a népesedési törvények történelmi jellegűek. A születési statisztika a társadalmi, de nem tervezett jelenség statisztikájára szolgál például. A tervszerű beavatkozás példájaként a természeti jelenségek területén a szárazság ellen folytatott harc során megvalósított erdőültetvényekre lehet rámutatni. Az erdősávok statisztikáját a természeti és egyúttal tervezett jelenségek statisztikájához kell sorolni. Igen durva formalista félremagyarázás volna mindezeket a különböző jelenségeket egy halomba összehányani. A tudományos statisztika mindig az adott jelenségek minőségi sajátosságából indul ki és éppen ezt a *minőségi sajátosságot* tekinti azok *vizsgálati alapjának*. Hangsúlyozni kell, hogy a szocialista gazdaság statisztikája gyökeresen különbözik a kapitalista gazdaság statisztikájától.

A széleskörű gyakorlati alkalmazás következtében a statisztika differenciálódott. Jelenleg nem lehet már a statisztikáról mint egységes tudományról beszélni, mint ahogy lehetetlen ezt a közgazdasági tudomány, az orvostudomány, stb. tekintetében megtenni. Van gazdaságstatisztika, egészségügyi statisztika, természeti erőforrások statisztikája, kultúrstatisztika, az új technika statisztikája, bírósági statisztika, stb. Van a statisztikának általános elmélete, amely a statisztika tárgyának és módszerének általános kérdéseit a megismerés marxista elméletének fényében vizsgálja. Van végül, mint a matematika ága, matematikai statisztika, amely a megfigyelési eredmények matematikai feldolgozása tekintetében a statisztika összes ágait kiszolgálja.

A „Vesztnyik Sztatyisztyiki“ 1951. évi 2. számában jelent meg V. Szoboljnak, aki a statisztikában jelentkező likvidátori irányzat képviselője, „A statisztika elméletének kérdései“ c. cikke. Szobolj elvtárs és (azt lehet mondani, igen csekélyszámú) követői a statisztikát elsüllyesztik a politikai

⁸ Sztálin Művei, 12. kötet, 109—110 old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1950, 120. old.

gazdaságtanban, elszakítják az államigazgatástól és a szocialista tervezéstől, megkísérik, hogy a statisztikai tudomány számára tiltott zónát létesítsenek. A tiltott zónába tartoznak a technika egész területe, az összes természeti jelenségek, egyebek között magára az emberi természetre vonatkozó jelenségek. A statisztikának a technika és a technológia, a természeti jelenségek vizsgálatára való alkalmazhatatlanságára vonatkozó tételüket Szobolj, Dmitriev, Sztarovszkij és más elvtársak skolasztikus, álmarxista megfontolások segítségével próbálják megalapozni és mint a statisztika általános elmélete oktatásának likvidátorai lépnek fel. A likvidátori irányzat a statisztikában rendkívül káros és mélységesen hazafiatlan, mert ellentmond a szovjet statisztika fejlődésének. A gyakorlat, az eleven élet követelményei számukra, szemmeláthatólag, nem léteznek.

Szobolj elvtárs ezt írja: „Minden egyes tudomány a mozgás egy bizonyos formáját elemzi“. Egyúttal megkísérik, hogy Engels ismert megállapítására hivatkozzék. Engels azonban mást mond. Minden egyes tudomány, írja Engels, „egy bizonyos mozgásformát vagy az összetartozó és egymásba átmenő mozgásformák egy-egy sorát elemzi...“⁹ Helytelenül magyarázva az Engels által adott meghatározást, V. Szobolj elzárja maga előtt a statisztika elméleti kérdéseinek megértéséhez vezető helyes utat.

Világos, hogy V. Szobolj a dialektika törvényeinek értelmezését metafizikusan kezeli. Ezt írja: „Csupán a dialektikus materializmus általános törvényei egységesek az objektív világ e tökéletesen különböző területei számára. A társadalmi élet összes egyéb törvényeinek, számos polgári tudós véleményével szemben, semmiféle közös kapcsolatuk nincs a természet törvényeivel“.¹⁰ V. Szobolj feltalálta az objektív világ összes törvényeinek egy különös felosztását: *vannak általános és egyéb törvények*. A dialektika általános törvényei önmagukban léteznek, az *egyéb* törvények szintén önmagukban. Semmiféle összefüggés sincs a társadalom *egyéb* törvényei között. V. Szobolj felfogása a legtisztább skolasztika. A dialektikus materializmus a természet, a társadalom és a gondolkodás fejlődésének egyetemes törvényeiről szóló tudomány. „A marxizmus a természet és a társadalom fejlődéstörvényeinek tudománya, az elnyomott és kizsákmányolt tömegek forradalmainak tudománya, a szocializmus minden országban való győzelmének tudománya, a kommunista társadalom építésének tudománya“.¹¹ A dialektika törvényei jelentik azt az általánosságot, ami objektíven sajátossága a természet és a társadalom különféle törvényeinek s ami a különböző területeken különbözőképpen nyilvánul meg.

Teljesen hibás azonosítani a természet és a társadalom törvényeit, de nem kevésbé hibás a társadalmi jelenségeket szembeállítani a természeti jelenségekkel. Szobolj elvtárs elköveti ezt a hibát. Az ő felfogása szerint a társadalom és természet — *teljesen különböző területei az objektív világnak*. Kétségtelen, hogy ez nem dialektikus, hanem metafizikus álláspont.

Ha a természet és a társadalom teljesen elvannak egymástól választva, érthetetlen, hogyan keletkezhetett és fejlődhetett az emberi társadalom és hogyan létezhet. Azokat a tudósokat, akik elismerik annak lehetőségét, hogy a statisztikai adatokat felhasználják a természet jelenségeinek tanulmányo-

⁹ Engels: A természet dialektikája. Goszpolitizdat, 1952, 198. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1950, 82. old. (A kiemelés a szerzőtől.)

¹⁰ Vesztnyik Sztatizsityiki, 1952, 2. sz., 220. old., oroszul.

¹¹ Sztálin: Marxizmus és a nyelvtudomány kérdései, Goszpolitizdat, 1950, 54–55. old., oroszul, és Sztálin: Marxizmus és nyelvtudomány. A nyelvtudomány néhány kérdéséhez, Szikra, Budapest, 1950, 70–11. old.

zására a „Vesznyik Sztatyiszyiki“ folyóirat szerkesztőbizottsága olyan embereknek nyilvánította, akik megtagadják a társadalmi fejlődés törvényeinek sajtószerepére vonatkozó marxi tanítást és a burzsoa tudósok nézeteire lámaszkodnak, akik megkísérlik az emberi társadalom fejlődésének törvényeit a természet „örök“ „természetes“ törvényeivel azonosítani.¹²

V. Szobolj elutasítja annak lehetőségét, hogy a statisztikát felhasználjuk a szocialista termelés technikájának tanulmányozása és tökéletesítése érdekében. Azt írja, hogy „... a statisztika a termelőerőket a társadalmi termelés folyamatának gazdasági és nem technikai elemeiként vizsgálja. Más szavakkal, a statisztika a termelés folyamatának társadalmi és nem technikai oldalát vizsgálja, amelyet a megfelelő műszaki tudományok vizsgálnak“.¹³ Mindez a V. Szobolj által bemutatott reakciós skolasztika ellene mond a tényeknek. A politikai gazdaságtan jellemzését újból és újból mechanikusan átviszi a statisztikára. Ime egy példa, amely szemmel láthatóan mutatja V. Szobolj nézőpontjának helytelenségét. A Központi Statisztikai Hivatal által végrehajtott egyik összeírásnál az öntvényekről a következő minta szerint nyújtották be az adatokat: *a táblázat alanya*: 1. a kibocsátott kifogástalan minőségű öntvények mennyisége tonnában; 2. a fém-adagolás (fém elegy) súlya tonnában; 3. a selejtöntvény tonnában; 4. az öntvényfajták; fröccsöntvény, centrifugál, kokilla-öntvény homokba gépi formázással, kézi formázással, készült és egyéb öntvény fajták; 5. az öntvény maximális, minimális súlya kilogrammban; *a táblázat állítmánya*: 1. az öntvények összesen; 2. ebből szürke öntvényből; 3. temperöntvényből; 4. acélfazonöntvény; 5. acélöntvény (ingot); 6. színes fémöntvény könnyű öntvényekből; 7. egyéb színes öntvények. Az összeírási kérdőív tartalmazta az öntési berendezés, a homokelőkészítő gépek, a formázógépek, az öntőműhelyek kemencéinek, az öntőgépek, a kiverő, tisztító és daraboló berendezések jellemzését. Az összeírási kérdőív magában foglalta az öntőműhely rövid jellemzését is. Mindezek a statisztikai adatok feltétlenül szükségesek az öntvénytermelés gazdaságtanának és technikájának tanulmányozásához. Az ilyen természetű összeírások végrehajtása, amelyek nemcsak a termelés gazdaságtanának, hanem technikájának tanulmányozására is irányulnak, a szovjet statisztika élenjáró, haladó kezdeményezése. A statisztika új ágát jelentő technológiai statisztika fejlődésének megakadályozására irányuló kísérletek reakciók, bukásra vannak ítélve.

A statisztikai tudomány likvidátorainak gyökeres hibája abban van, hogy megnyilatkozásaikban a társadalomról úgy beszélnek, hogy a társadalom életének anyagi feltételeit, a társadalomnak a termékekkel való együttműködését figyelmen kívül hagyják, olyan társadalomról beszélnek, amely légtüres térben van. Ilyen társadalom azonban nem létezik. Marx rámutatott arra: „A reprodukció gazdasági folyamata, bármi is legyen annak sajátos társadalmi jellege, ezen a területen (a földművelés területén) állandóan egybefonódik a reprodukció természeti folyamatával“.¹⁴ Marxnak ez a tanítása vonatkozik az állattenyésztésre is, ahol szintén érvényesül a természetes reprodukció.¹⁵

¹² Vesznyik Sztatyiszyiki, 1950, 2. sz., 14. old. és u. a., Statisztikai Szemle, 1950, 12. sz., 799. old.

¹³ Vesznyik Sztatyiszyiki, 1952, 2. sz., 23. old., oroszul.

¹⁴ Marx: A tőke. II. kötet, 1951, 358. old., oroszul.

¹⁵ Marx: A tőke. II. kötet, 169. old., oroszul.

A termelés ilyen területe a természetre gyakorolt emberi behatás területe. Engels írta, hogy „A gazdasági viszonyokban bennfoglaltatik továbbá a földrajzi alap, amelyen ezek lejátszódnak...“¹⁶

A földrajzi környezet, a társadalmat környező természet által a társadalom fejlődésére gyakorolt befolyás kérdését a legnagyobb világossággal Sztálin elvtárs fejtette ki „A dialektikus és történelmi materializmusról“ című munkájában. „Elvitathatatlan, hogy a földrajzi környezet — mutat rá Sztálin elvtárs — a társadalom fejlődésének egyik állandó és szükségszerű feltétele és hogy az, természetesen, befolyást gyakorol a társadalom fejlődésére, gyorsítja vagy lassítja a társadalom fejlődésének menetét. Befolyása azonban nem döntő.“¹⁷ Eppen azért, mert a földrajzi környezet az *emberi társadalom fejlődésének egyik állandó és szükségszerű feltétele, és azért, mert a természettel való együttműködés nélkül az emberi társadalom létezése elképzelhetetlen*, a földrajzi környezet beletartozik a statisztikai tanulmányozás tárgyába. Térjünk át példaképpen a mezőgazdasági munkálatok menetére vonatkozó statisztikai összesítésekre. Ugyanakkor, amikor a Szovjetunió egyes vidékein a földeken még fekszik a hó, más vidéken már erősen folyó a tavaszi mezőgazdasági munkálatok; ugyanabban az időben, amikor egyes vidékeken az őszi mezőgazdasági munkálatokat már befejezték, más vidékeken még meg sem kezdték. A statisztikai adatok alapvető rendeltetése, hogy anyagot szolgáltatassanak a mezőgazdasági munkálatok operatív vezetésére, de ugyanezek a statisztikai adatok azt a célt is szolgálják, hogy anyagot nyújtsanak a Szovjetunió egyes vidékei földrajzi (természeti) sajátosságainak tanulmányozására is. A statisztikában a likviditóri irányzat híveinek nézőpontjából ezeknek az adatoknak az első célra való felhasználása törvényes, de a második célra való felhasználása már burzsoa csempészárú. Mi lehet reakciósabb, mint ezek az állítólagos marxista nézetek?

A „Vesznyik Sztatyisztyiki“ folyóiratnak ugyanabban a számában, amelyben V. Szobolj cikke jelent meg, közölték I. Paszhávernek: „A helyes vetésgörök hatékonyságának tanulmányozása a csoportosítások módszerével“ című tanulmányát. Közöljük e tanulmányból (rövidítve) az alábbi táblázatot:¹⁸

*Az őszi búza terméshozam-többlete
az ugaron végrehajtott kultivátorozások számától függően (q/ha)*

A kolhozok csoportjai a tiszta ugaron végrehajtott kultivátorozások száma szerint	Sztyeppés területen	Erdősztyeppés területen
1-szer	0	0
1,1—2 „	1,2	2,1
2,1—3-szor	2,8	4,1
3,1— és ennél többször	3,4	5,3

Ezek az adatok fontosak mind a közgazdaságtudomány, mind az agrobiológia számára. Ezeknek az adatoknak a közgazdasági tudomány szem-

¹⁶ Marx és Engels: Levelek „A tőkéről“. 302. old., oroszul és Marx—Engels: Válogatott levelek, Szikra, Budapest, 1950, 545. old.

¹⁷ Sztálin: A leninizmus kérdései, 11. kiadás, 548. old., oroszul, és u. a., Szikra, Budapest, 1949, 649. old.

¹⁸ Vesznyik Sztatyisztyiki, 1952, 2. sz., 50. old., oroszul.

pontjából való felhasználását törvényesnek ismerik el, de ugyanezeknek az adatoknak a természettudományban való felhasználását kategorikusan elutasítják és a marxizmusról való lemondásnak minősítik.

Holott ennek nincs semmiféle tudományos alapja. Nem lehet komolyan venni V. Szoboljnak azt a skolasztikus megállapítását, hogy áthághatatlan szakadék van a társadalom és a természet között, mert ilyen szakadék nem létezik. Természetesen a természet és a társadalom törvényei között éles határ van. De mindkét fajta törvény vizsgálatánál kötelezően a tényekre kell támaszkodni. Sok esetben ezeket a tényeket a statisztika állapítja meg. Nem szabad a tudományt „tisztá statisztikának” tekinteni, de a tények tanulmányozását sem szabad elhanyagolni. V. R. Viljamsz akadémikus írta: „Korunk tudósainak többsége dialektikusan azt képzei és gondolja, hogy a tudatlanságokat a tényleges megfigyelések és tények tömege, a számok és táblák tényei elpalástolják. Ez utóbbiak fontosak a tudomány számára, mint a levegő, de önmagukban véve még nem jelentenek tudományt”.¹⁹ V. R. Viljamsz e megjegyzései feltétlenül helyesek. Ezek segítségünkre vannak abban, hogy megadjuk a statisztikának, mint tudománynak jellemzését. Mindenekelőlt azonban jellemeznünk kell a statisztika módszerét. E kérdést itt igen röviden tárgyaljuk.

A statisztika módszere a materialista dialektika módszere, amely a statisztikai tudomány sajátos feladatainak megoldásánál alkalmazandó. A statisztika módszere harmonikus összhangban van a statisztika tárgyával. Mint-hogy a statisztika segítségével vizsgált törvényszerűségek nem gépies (automatikus) jellegűek, a statisztika módszere a tömeges megfigyeléseken alapszik. A statisztikai tömegészlelés célja a jelenségek mennyiségi oldalának, fejlődésük méreteinek a minőségi oldalakkal elválaszthatatlan kapcsolatban történő vizsgálata. A jelenségek egész megfigyelésének minőségi oldalukkal való elválaszthatatlan kapcsolatából következik, többek között a csoportosítási módszer alkalmazásának elsőrangú jelentősége a statisztikában. Ugyanúgy, mint a tömegészlelés módszere, a csoportosítások módszere is a statisztika alapvető módszere. Tömegészlelés nélkül, tudományosan megalapozott csoportosítások nélkül — ilyen tudományos megalapozottságot pedig csak a marxi-lenini elmélet adhat — a statisztika elveszti a maga jelentőségét, és nem lehet a társadalom megismerésének egyik leghatalmasabb fegyvere. A csoportosítás feladata, hogy a konkrét tömegszerűségek vizsgálatának céljaira az egy és ugyanazon típushoz (fajtához) tartozó jelenségeket egyesítse és a más típushoz (fajtához) tartozó jelenségektől elválassza.

A tudományosan végrehajtott csoportosításnál egy és ugyanazon csoportban azonos típusú, egynemű, azonos fajtájú jelenségek főgnak szerepelni. Ez ad lehetőséget arra, hogy megismerjük tipikus sajátosságait és ennek következtében vizsgálhatjuk a fejlődés törvényszerűségeit. A csoport határain belül találkozunk a csoporton belüli variációval. Ez a variáció a vizsgált törvényszerűségek nem automatikus jellegének megnyilvánulása. Ennek következtében a csoporton belül az egyes elemeknek egyéni különbségeik, egyéni sajátosságaik vannak.

A csoporton belüli variáció kérdését rendkívül összezavarják egyrészt a formalisták, másrészt a statisztikai tudomány likvidátorai. A csoporton belüli variáció sok esetben alá van vetve a nagy (átlag-) számok törvényének. Ezen az alapon a formalisták a polgári tudósok nyomán a nagy számok törvényét a statisztikai tudomány központi tételének nyilvánítják. A likvi-

dátori irányzat hívei elutasítják a nagy számok törvényét, és ugyanúgy, mint például Kletz-Norberg bécsi professzor „tisztá matematikai“ törvénynek, a kombinatorika törvényének tekintik. Mindkét nézet egyformán hibás.

Ennél a kérdésnél röviden meg kell állanunk, minthogy ez a vita egyik döntő pontja. A társadalmi-gazdasági statisztika és a természeti jelenségek statisztikája mellett, amiként már említettük, létezik még a matematikai statisztika, amely a matematikának egyik része. A matematikai statisztika a mozgás „statisztikai“ formáját matematikai eszközökkel vizsgálja; éppen ebben van a sajátossága és ismeretszerző jelentősége. A matematikai statisztika eltekint a jelenségek minőségi sajátosságaitól. Ebben van a matematikai statisztika gyenge oldala, de ebben rejlik az erőssége is. A konkrét jelenség sajátosságait, konkrét összefüggéseit, más jelenségektől való konkrét feltételezettségét a matematikai statisztika nem veszi figyelembe. Más oldalról azonban a matematikai statisztika mélyrehatóan vizsgálja azt, ami általános, ami sok jelenségnek sajátossága, legfőképpen a statisztikai variációt. A nagy számok törvénye a reális világ objektív törvénye. A. N. Kolmogorov akadémikusnak az élenjáró szovjet tudomány nézőpontját kifejező, tökéletesen helyes meghatározása szerint a nagy számok törvénye egyik dialektikus kifejezése a véletlen és a szükségszerű közötti összefüggésnek.²⁰

Van a nagy számok törvényének egy alaposan, főleg hazai tudósok által kidolgozott matematikai elmélete. A vulgáris nézőpont abban az állításban foglalható össze, hogy a nagy számok törvénye „tisztá matematikai“ törvény, a valószerűség elméletének pedig nincs semmi közösége a marxizmussal, a marxi tanítás határain kívül esik. Nincs szükség ennek az értelmetlenségnek a megcáfolására, a marxizmus sohasem vetette el a véletlen kategória létezését. A matematikai statisztikában a nagy számok törvényeinek elmélete *valóban központi helyet foglal el.*

Amikor azonban ezt — a matematikai statisztika tekintetében — helyes tételeit átviszik a gazdasági vagy agrobiológiai statisztika területére, ez gyökerébe hamisnak bizonyul. Teljesen világos, hogy a gazdaságstatisztikában a politikai gazdaságtan törvényei az alapvető jelentőségűek, az agrobiológiai statisztikában pedig a micurini agrobiológia törvényei. A nagy számok törvénye azonban sem az egyik, sem a másik statisztikában döntő szerepet nem játszik, de a csoporton belüli variáció elemzésénél, a következtetések megbízhatóságának kiértékelésénél megtartja lényeges jelentőségét. Ime, ezt sem értik a likvidátori irányzat hívei. Ezek, mint már említettük, visszautasítják a nagy számok törvényét vagy a legjobb esetben csak a reprezentatív megfigyelésnél ismerik el s nem veszik észre következtetlenségüket.

A csoportosítások módszereiről az átlagok, az általánosító mutatószámok módszerére való áttérésnél a csoporton belüli variációs vizsgálat elengedhetetlenül szükséges közbeeső lányszem. A csoportosítások módszere, önmagában véve nem ad semmi biztosítékot arra, hogy a csoportosítás alapján mindenegybes csoport számára helyes általánosító eredményeket kapunk. A csoport határain belül a tények számának az egész sokasághoz viszonyítva elegendő nagynek kell lennie ahhoz, hogy az átlag kifejezze a jelenségek tipikus vonásait és ezáltal tudományos, ismeretszerző jelentőséghez jusson. A csoportátlagnak, azaz a csoportos általánosító értéknek kiválasztása a csoporton belüli variáció jellegétől függ. Ezek a kérdések tudományosan csak a nagy számok törvénye elméletének bevonásával a csoporton belüli variáció elemzése segítségével oldhatók meg. Ez azonban egyáltalán nem azt

²⁰ „Nagy Szovjet Enciklopédia”, II. kiadás, 5. kötet, 538. old., oroszul.

jelentí, hogy a nagy számok törvényét és a valószínűségi elméletét el kell ismernünk a statisztika alapjának. A tudományosan megalapozott, abszolút megbízható, közös és általánosító csoportátlagok kiszámítása, az élenjáró tapasztalatok, valamint a tervfeladatok lemaradása és félben hagyása tényeinek feltárása a statisztikát ahhoz a határhoz vezeti, ahol a statisztikai módszer, mint ilyen, elégtelennek bizonyul. A statisztikában rejlő ismeretszerző lehetőségek hatalmasak, de nem határtalanok. A likvidátori irányzat hívei a statisztika ismeretszerző lehetőségeit egyidejűleg aláértékelik és túl is értékelik. Az első abban jut kifejezésre, hogy a statisztika értékes módszereit mint például a korreláció módszerét elvetik, a második pedig abban, hogy a statisztikát a politikai gazdaságtan helyére állítják. Így például V. Csermenszkij a marxista statisztika keletkezéséről ezeket írja: „A statisztika története e korszakának az a jelentősége, hogy feladata volt a kapitalizmus fejlődésének folyamatát összes ellentmondásaiban, mint a dialektikus fejlődés folyamatát feltárni.“²¹ Ilyen általános formában ezt a feladatot ténylegesen a marxista tudomány oldotta meg Marx, Engels, Lenin, Sztálin munkáiban. A tudomány e kimagasló egyéniségeinek munkái azonban politikai gazdaságtani munkák és nem statisztikaiak, ámbár széles körben alkalmazzák a statisztikát. A kapitalizmus fejlődési folyamatának összes ellentmondásaiban, mint a dialektikus fejlődés folyamatának elemzése nem egyszerűsíthető le kizárólag statisztikai számokra és táblázatokra. Az ilyen vizsgálat megköveteli a széleskörű történelmi kutatást, a tényleges anyagnak (nemcsak a statisztikai adatoknak) mélyreható általánosítását, a tudományos absztrakció, a gazdaságtörténeti szociális-társadalmi elemzés tudományos módszereinek felhasználását.

A statisztikában a likvidátori irányzat hívei lényegében új életre keltek a statisztika törvényszerűségek „elméletét“. Ebben nincs semmi új és eredeti. A statisztikai tudomány likvidátorai csak megismétlik Georg Mayr német polgári statisztikus elképzeléseit, — aki a statisztikát exakt társadalomtudománynak nyilvánította — és a reakciós Szreznjevskij agyrémeit, aki több mint 100 évvel ezelőtt ezt írta: „A politikai gazdaságtan annyira függ a statisztikától, hogyha a politikai gazdaságtan nem létezhetné mint önálló tudomány, akkor a statisztika a tudományok javának minden vesztesége nélkül helyettesíthetné azt s ezáltal megszabadítaná a világot a semmitmondó és gyakran szofista álmoképek megismerésétől.“²²

A politikai gazdaságtannak a statisztikával való helyettesítése lehetetlen a statisztikai módszer ismeretszerző lehetőségeinek korlátozott volta következtében. Nem szabad fetisizálni a statisztikát és átváltoztatni univerzális társadalmi tudománnyá és ezt az „univerzális“ statisztika elleni harcra szóló frázisokkal lepezni. Meg kell érteni végre, hogy a statisztika nem politikai gazdaságtan. Eppen ezért kell a statisztikusnak értelmős közgazdásznak lennie.

Ilymódon a szovjet statisztika alkalmazásának területét szolgál a jelenségek széles köre, amelyek közvetlenül vagy közbeeső láncszemekben keresztül összefüggésben vannak a bővített szocialista reprodukcióval. A statisztika nem az összes jelenséget vizsgálja, hanem csak azokat, amelyekre a mozgás sajátos formája jellemző. *A statisztika a jelenségeket minőségi természetükkel elválaszthatatlan kapcsolatban, teljes konkrétségükben vizsgálva,*

²¹ Vesztnyik Sztatisztjki, 1950, 1. sz., 28. old.

²² I. Szreznjevskij: Kísérlet a statisztika és a politikai gazdaságtan tárgyának és elemeinek összehasonlítására, Harkov, 1839, oroszul.

sajátos módszereivel feltárja a törvényszerűen alakuló mennyiségi viszonyokat. Az ilyen vizsgálat nélkülözhetetlen szakasza a fejlődési törvények minőségi-mennyiségi meghatározottságukban való feltárásának. A minőség és mennyiség kategóriáinak objektív dialektikája, a tudomány fejlődésének belső logikája következtében a statisztikai tudomány által feltárt eredmények szervesen beletartoznak számos más tudomány állományába, amelyek területén vizsgáljuk a bővített szocialista újratermelés törvényszerűségeit. Ebben van a statisztika alapvető ismeretszerző jelentősége.

A marxizmus-leninizmus klasszikusainak munkái kiváló példákat adnak a statisztikának a mélyreható politikai-gazdasági elemzés céljára való alkalmazásáról. *A statisztika ezekben a munkákban éppen azt a helyet foglalja el, amelyet tárgyának és módszerének sajátossága határoz meg.* Hasonlóképpen áll a dolog a népgazdasági terv teljesítésének a statisztika segítségével való ellenőrzése tekintetében is. Statisztika nélkül ilyen ellenőrzés lehetetlen volna. Ebben van a statisztika hatalmas jelentősége a vezető szervek közvetlen, mindennapi, építő munkájuk szempontjából. Értelmetlen volna azonban megkísérelni a tervteljesítés egész kiértékelését a „tisztá statisztiká“-ra korlátozni.

A likvidátori irányzat a statisztikában megnyilvánuló formális-matematikai irányzat elleni harc zászlaja alatt lép fel. Ténylegesen a likvidátori, nihilista irányzat csak fordított oldala a formális-matematikai irányzatnak. Mindkét irányzat egyformán káros. Kétségtelen, hogy a likvidátori irányzat skolasztikája, talmudizmusa, betűrágása összeegyeztethetetlen a szovjet statisztikának, mint osztály, pártos tudománynak lényegével. A pártos tudomány élenjáró tudomány, amely aktívan segíti a kommunizmus építését. A likvidátori irányzat akadályozza a statisztikai tudomány fejlődését. A szovjet statisztikusok feladata, hogy ennek az irányzatnak véget vessenek és a szovjet statisztika minden ágának fejlődését előbbre vigyék.

Megjelent a

STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ

1952. évi 3. száma

Összefoglaló adatokat tartalmaz az ötéves terv harmadik évének második negyedéről, a Szovjetunió hatalmas iramú fejlődéséről és a szocializmust építő népi demokráciákról. „Kapitalista országok“ című rovata statisztikai adatokkal mutatja be az imperialista tábor belső ellentéteit, háborús készülődését és a kizsákmányolt dolgozók növekvő nyomorát

Ára: 5.— Ft

**Kapható IBUSz-pavilonokban és a Posta Központi Hírlapirodnál
(V, József nádor-tér 1.)**

VÁLTOZATLAN ÁRAK ALKALMAZÁSA VÁLLALATAINKNÁL

A termelés emelkedése volumenének mutatószámai, népgazdaságunk rohamos fejlődésének, dolgozó népünk alkotó erejének bizonyítékai. Ezért következetesen arra kell törekedni, hogy a tervezés és a statisztikai munka módszereit szakadatlanul finomítva, tökéletesítve, minél pontosabbakká, megbízhatóbbakká tegyük ezeket a fontos mutatószámokat, hogy objektív képet nyújthassunk mind a dolgozó tömegek, mind a termelést irányító felsőbb szervek számára.

A párt és a kormány már számos alkalommal foglalkozott a tervező és statisztikai munka alapvető kérdéseinek, sőt részletkérdéseinek vizsgálatával, az alkalmazott módszerek megjavításával, hogy a vezetés és irányítás e két fontos eszközét megfelelő színvonalra emelje.

A Népgazdasági Tanács folyó év február hó 14-én kelt 67/7/1952. sz. határozatában a tervkészítés és a statisztikai munka közös és egyben alapvetően fontos segédeszközének, az Egységes Arulistának, illetve az abban rögzített változatlan áraknak és gyártmányjegyzéknek felülvizsgálatát tűzte ki feladatként. Erre a felülvizsgálatra nagy szükség volt akkor — még nagyobb szükség van ma. Azelőtt és azóta is számos jel mutatott rá arra, hogy mind a tervezésnél, mind a statisztikai számbavételnél az alkalmazott változatlan árak gyakorlati használata tekintetében nem teljesen megnyugtató a helyzet.

Pedig a változatlan árak szerepe a népgazdaság tervezésénél alapvető fontosságú. A változatlan ár egyik legfontosabb mutatószámunk, a termelés volumenének megállapítására szolgál. A dialektikus szemlélet megköveteli a kölcsönös összefüggések tervezését és a tényeknek fejlődésükben, összefüggésükben való elemzését. A tervezés és statisztika összefüggéseket kimutató mutatószámrendszere jelentékeny mértékben erre a mutatószámra épül. Ha ez a mutatószám bizonytalanságokat hordoz magában, bizonytalanná válik a többi is.

Természetes tehát, hogy a tervező és statisztikai munka elsőszámú feladata a termelés volumenének lehető legpontosabb megállapítása kell, hogy legyen, mert akár a munkaerő-, beralap- és anyaggazdálkodás, akár az önköltség, műszaki fejlesztés vagy termelékenység kérdéseiről van szó, a termelés terjedelmével való összefüggések nélkül ezek önmagukban vagy semmit, vagy nagyon keveset tárnának fel.

A Népgazdasági Tanács idézett határozatát — mely kimondotta, hogy amennyiben szükséges, a változatlan árrendszer átalakítására a Központi Statisztikai Hivatal az Országos Tervhivattal egyetértésben dolgozzon ki megfelelő javaslatot és terjessze a Népgazdasági Tanács elé — elég korán

megelőzte az Egységes Árulista hibáinak felismerése. A határozat új javaslat készítésére vonatkozó rendelkezése éppen ezeknek a hibáknak kiküszöbölését kívánta megoldani.

Az Egységes Árulista 1949. óta már negyedik „javított és bővített” kiadását érte meg. A javítások és bővítések, bár a legkirívóbb hibákat megszüntették, amennyiben a gépipari, híradástechnikai, műszeripari stb. gyártmányok jegyzékét nagymértékben bővítették és ezzel kapcsolatban változatlan árait is átdolgozták, de a legjellemzőbb hiányosságokat továbbra is meghagyták. Ma pedig a megmaradt hibák, melyek az elmúlt években még talán kisebb jelentőségűek voltak, nagyobbra nőtek.

Jelenleg sokkal nagyobb pontosságra kell törekednünk, mint néhány évvel ezelőtt. A tervmethodika és a statisztikai számbavétel módszerei fejlődtek, finomodtak. A változatlan árrendszer megmaradt hibái azonban a termelési volumen megállapításának, így a fejlődés lemerésének pontosságát helyenként kétségessé teszik. Feltétlenül gondoskodnunk kell a szerkezeténél fogva is hibaforrásokat magában rejtő jelenlegi változatlan árrendszer gyökeres átdolgozására, méginkább teljesen új felépítésű gyártmányjegyzék kidolgozására annál inkább, mert a jelenlegi változatlan árrendszer hibái miatt, az adatok szépitgetésének lehetőségén kívül a vállalati eredmények nem egyszer hátrányos színben tűnhetnek fel.

A vállalatok vonakodnak alkalmazni a szerintük helytelen változatlan árakat; különösen akkor, ha hátrányos helyzetbe kerülnek, ami nem egyszer előfordult a tervteljesítés, méginkább a beralapfelhasználás ellenőrzése során.

A változatlan árrendszer hibái ösztönzik a vállalatokat, de felügyeleti szerveiket is, hogy minden lehetőséget megragadjanak a szerintük helytelen változatlan árak korrigálására. Ez a törekvés teljesen érthető is.

Az árulista „cikkei” és „cikkelemei” nem gyártmányokat jelölnek, hanem kisebb-nagyobb gyártmánycsoportokat. A vállalatok pedig ezzel szemben nem Árulista szerinti cikkeket vagy cikkelemeket állítanak elő, hanem „gyártmányokat”. A gyártmányok, ha legjellemzőbb tulajdonságuk alapján nagyobb csoportba össze is foglalhatók, de minőség, méret, fajta vagy anyag és munkaigényesség szempontjából különböznek egymástól. Ennek a különbségnek a változatlan árban kifejezésre kell jutnia. Az Egységes Árulista cikkelem-árai azonban éppen ezt a lényeges különbséget nem juttatják kifejezésre. A cikkelem-árak megállapításánál fel kell tételezni a cikkelemen belül a gyártmányok összetételének valamilyen arányát, melynek alapján a cikkelem változatlan árárt mint súlyozott átlagárat kiszámították. Azonban a gyakorlatban semmiképpen nem lehet feltételezni, hogy a gyártmányoknak a cikkelem-ár kiszámításánál feltételezett részaránya következetesen fenn fog maradni. Természetesen nem fog fennmaradni, hanem időszakról-időszakra változik, tervekben és azok végrehajtása során másképp alakul. Így a jelenlegi változatlan árrendszer alkalmazása mellett sem a termelési volumenét, sem a tervek teljesítését, sem a fejlődés mértékét teljes pontossággal megállapítani nem lehet. Ahhoz gyártmányárak lennének szükségesek.

A változatlan árrendszernek pedig egyetlen feladata az volna, hogy a termelési volumenét teljes pontossággal mérje.

Első ötéves tervünk indulásakor a változatlan árakkal kapcsolatban sem a felsőbb tervező szervek, sem a vállalatok nem rendelkeztek még megfelelő

tapasztalatokkal. A gyakorlat folytán azonban az Árulista hibái hamar felszínre kerültek. Sok jogos kritika hangzott el és sok jogos kívánság merült fel mind a vállalatoknál, mind a felügyeleti szerveknél az Árulista korrigálására. Ezek a jogos kívánságok komoly feszítő erőt jelentettek, ami az Árulista jelentős részének átdolgozásához vezetett. Ezek az átdolgozások, egyes részletek módosítása azonban csak foltozás jellegű intézkedések voltak, amelyek alig vittek valamivel közelebb a kérdés gyökeres és megnyugtató megoldásához. Az Árulista mint gyártmányjegyzék ma is szűk, a csoportárak ma is fennállnak, a gyakorlati élet pedig mind sűrűbben és sűrűbben veti fel az Árulista bővítésének szükségességét, újabb gyártmányok besorolásának kérdését és helytelenül megállapított változatlan áruk módosításának időszerűségét.

Az Országos Tervhivatal 12 210/1951. sz. rendelete szabályozni kívánta a változatlan áruk gyakorlati alkalmazásának, újabb áruk képzésének, jóváhagyásának és nyilvántartásának kérdéseit, azonban a rendelet 2. §-ának c) pontja széles lehetőséget nyújtott a vállalatok és felügyeleti szerveik számára, hogy az általuk helytelennek tartott változatlan árakat megváltoztassák saját érdekeik szerint.

A rendelet lényegileg egy már kialakult, de nem egyöntetű és nem minden tekintetben helyes gyakorlatot törvényesített.

Már megjelenése előtt számos alkalommal előfordult, hogy központi intézkedést nem kérve és nem várva be, legtöbbször a vállalatok kezdeményezésére, a felügyeleti szervek tudtával, vagy tudta nélkül a változatlan áruk hibáinak kiküszöbölése végett intézkedéseket tettek. A rendelet megjelenése után egyes területeken ez az irányzat nagymértékben fokozódott és az idők folyamán arra vezetett, hogy helyenként az Árulista hibáinak kiküszöbölése helyett komoly zavar keletkezett s a változatlan áruk lényege, a változatlanúság jelentékeny csorbákat szenvedett.

Pl.: a friss tojás árát a Baromfiipari Igazgatóság úgyszólván havonként változtatta. (A Budafoki Baromfifeldolgozó Vállalat januári beszámoló-jelentésében q-kénti 1096 Ft-os, februárban 1087 Ft-os, áprilistól kezdve pedig 1260 Ft-os „változatlan” árat alkalmazott.)

Egyes edényárak az átlagos darabsúlynak megfelelően rendszeresen változtatják a változatlan árakat.

A könnyűipari vállalatok jelentős része is helytelen gyakorlatot folytatott. Ha úgy vélték, hogy méret, minőség, munkaigényesség stb. szempontjából az Árulista cikkelemárai nem kifejezőek, új változatlan árakat állapítottak meg azzal az indokolással, hogy a gyártmány az Árulistában nem szerepel. Így a Budapesti Kárpitosüzem 36, a Duna Bútorgyár 200, a Kefeyanyagkikészítő 167, a Bőripari Fakelléktermelő 133 saját maga által megállapított változatlan árat alkalmaz engedély nélkül.

A változatlan áruk szerepének elsősorban a termelés volumenének dinamikai vizsgálatában kell érvényre jutnia. (A változatlan áruk módosításánál a nyilvántartott adatokat visszamenőleg is módosítani kell, hogy az adatok összehasonlíthatósága s ezáltal a dinamika helyes mérése biztosítva legyen.) A tojásárak, vagy az edényárak változtatása esetén a megváltozott változatlan áruk ezt a szerepet alkalmasint nem tölthették be.

Megfigyelhető volt, hogy több vállalat, részben felügyeleti hatóságuk tudtával, az Egységes Árulistában lerögzített változatlan ár helyett magassabb változatlan árat alkalmaz. Pl. A Pécsi Kokszművek az ammonszulfát tonkénti 940 Ft-os ára helyett 1000 Ft-os, a Veszprémmegyei Festékgyár a

nitrobenzol to-nkénti 5000 Ft-os ára helyett 25 000 Ft-os árat alkalmazott. A Szolnoki Papírgyár a viscosa cellulozet to-nkénti 5857 Ft-tal, a Diósgyőri Papírgyár a rongy félanyagot to-nkénti 4277 Ft-tal, a Vegyipapírgyár a cukorkás zacskót to-nkénti 4892 Ft-tal magasabb egységáron árazza, mint azt a változatlan árak megszabták.

Ez a felfelé módosító tendencia a textiliparban is tapasztalható volt. Ezek után kétséges, hogy a termelés volumenének fejlődését helyesen mutatják-e ki.

A változatlan áraknak egyúttal azt is biztosítani kell, hogy ugyanazt a gyártmányt minden termelő vállalatnál ugyanazon az áron vegyék számba, mert ha ezt a vállalatokra bizzuk, olyan otromba hibák tömege állana elő, mint pl. a húsparban, ahol azonkívül, hogy a dobozolt sonka Arulista szerinti q-nkénti 3120 Ft-os változatlan árat megváltoztatták, a vállalatok saját ízlésük szerint jártak el és a Budapesti Sertésvágóhíd a q-nkénti 4150 Ft-os árat, a Dunántúli Húspari E. S. pedig a q-nkénti 3300 Ft-os árat találta helyesnek. Vagy a tejiparban a 2,2%-os kannatejet egységes utasítás hiányában vállalatonként különböző (1,38 Ft-os és 1,60 Ft-os) áron veszik számba. A textiliparban is előfordult, hogy azonos gyártmányt két vállalatnál kétféleképpen értékelték. Pl.: a Budapesti Lenfonónál a gerebenezett len egységára to-nkénti 18 196 Ft, a gerebenezett kender egységára to-nkénti 11 252 Ft. Ugyanezen gyártmányok egységára a Komáromi Lenfonónál egységesen to-nkénti 20 156 forint.

A minisztériumoknak a rendelkezések szerint a vállalatok által javasolt új, vagy módosított változatlan árakat felül kellett vizsgálniok és jóváhagyniok. A jóváhagyással egyidejűleg pedig az Országos Terhivalt és a Központi Statisztikai Hivaltat értesíteniök kellett volna.

Ezeknek a rendelkezéseknek egyetlen minisztérium sem tett eleget. Saját területükre a változatlan árak használatának, új árak jóváhagyásának kérdését nem szabályozták. Csak elkésve jelent meg 1952. IX. 17-én egyetlen intézkedés e tárgyban a Könnyűipari Minisztérium részéről (170/1952. KIM. számú), mely lényegében beisméri az e téren uralkodó állapotokat éppen azzal, hogy X. 1-től kezdve megtiltotta a vállalatoknak új változatlan árak használatbavételét a minisztérium tervfőosztályának jóváhagyása nélkül.

A Központi Statisztikai Hivaltal folyó év első félévére külön adatgyűjtés alapján ellenőrizte a változatlan árak használatára vonatkozó érvényes szabályok betartását és megvizsgálta az e téren fennálló tényleges helyzetet. A vizsgálat megállapította, hogy a minisztériumok rendkívül lazán kezelték az alkalmazott változatlan árak ellenőrzésének, jóváhagyásának és nyilvántartásának kérdését, ami azt eredményezte, hogy a változatlan árak alkalmazásánál elengedhetetlenül szükséges fegyelem meglazult.

A vállalatok szinte kivétel nélkül azt állítják, hogy a minisztériumok amennyiben jóvá hagyat új változatlan árakat, azt „szóbelileg” tették. A szóbeli jóváhagyás lényege önmagában is felelőtlenségre mutat, nemkülönben az is, hogy a vállalatok szóbeli, vagy éppen telefoni jóváhagyást elfogadtak. Így nem csoda, ha sok esetben jóváhagyást nem is kértek, hanem önkényesen intézkedtek. Ezért pedig senki sem vonta őket utóbb felelősségre. Így Arulistában nem szereplő változatlan áraknak egész tömegét alkalmazmazzák, melyekről nem lehet kideríteni, hogy felülvizsgálta-e valaki, aki arra illetékes volt, vagy sem. Pl. a Budapesti Kénsavgyár 33, az Ipari Segédanyaggyár 52, a Ruggyantaárugyár és a Nagytétényi Gumigyár összes Arulistában nem szereplő gyártmányainak egységárai nincsenek jóváhagyva.

A vállalatok sokszor kijátszották még a szóbeli jóváhagyások laza rendszerét is. A tervezésnél alkalmazták az Árulistától eltérő árakat. A minisztériumban ezt nem vették észre s a terveket jóváhagyták a megváltoztatott árakkal. A vállalatok ezt úgy értelmezték, hogy a tervek jóváhagyása egyben árjóváhagyásnak is számít. Így pl. a Textilfesték és Vegyitermék előállító vállalat az SH kék R. jelű gyártmányoknál to-nkénti 35 000 Ft egységár helyett 47 000 Ft-os, a Magyar Vegyiművek az oldószernél to-nkénti 34 000 Ft-os egységár helyett 34 964 Ft-os, a Péti Nitrogénművek a higanyoxid to-nkénti 72 440 Ft-os egységára helyett 98 220 Ft-os árat használ.

Előfordult az is (az Iparigazgatóság utasítása alapján!), hogy ugyanazon terméket az értékesítés iránya szerint különféle változatlan áron vették számba. Pl. a tejiparban, ha a vaját exportálják, változatlan ára az Árulista szerinti 2140 Ft-os mázsánkénti egységárral szemben 2224 Ft lesz. Ugyanez egyéb tejtermékekre is vonatkozik.

Az Országos Tervhivatal 12 210/1951. sz. rendelete előírta az Árulistában nem szereplő cikkek változatlan ára megállapításának módszerét. Ezt azonban a vállalatok túlnyomó többsége nem tartotta be, hanem önkényesen választott egyéni utakon jártak. Többek közt:

becslés útján hozzávetőleges árat állapítottak meg (MASZOBAL Vegyészeti gyár),

az 1951. évi utókalkuláció szerinti árakat használják (Pl. Ruggyanta-árugyár),

az 1951. évi eladási árakat használják (pl. a Budapesti Kénsavgyár, Fémötvöző Vállalat, Csepeli Ásványolajipari Vállalat),

az 1949. évi előkalkulált árakat, vagy 1949. évi önköltségi árakat alkalmazták (Ipari Robbanóanyaggyár),

az új gyártmány első értékesítése alkalmával megállapított folyóarat használják (Chinoín, Kőbányai Gyógyszerárugyár, Nagytétényi Gumigyár).

a forintban kiadott termelési tervkeretszámot osztották a ténylegesen termelt mennyiséggel s a hányadost változatlan árnak tekintették (Angyal-földi Zsinórgyár, Baromfiipari Igazgatóság);

a jelenlegi folyóár átlagát használják (Fonalkikészítőgyár).

Mindezekből megállapítható, hogy a minisztériumok a vállalatok változatlan árképzési módszereit nem ellenőrizték, és igen kevéssé ismerték. A vállalatok lényegileg saját tetszésük szerint jártak el.

Kirívó példát szolgáltatott erre a BEM Bányagépgyártási főosztálynak megtartott tervmunkások és statisztikusok értekezlete, ahol kiderült, hogy az említett főosztály a vállalatok módszereit nem is ismeri, semmit jóvá nem hagyott és nem ellenőrzött.

Az Árulistának mint gyártmányjegyzéknek az is feladata, hogy eldöntse azonos gyártmányok egyöntetűen azonos cikkelemhez való besorolását. Az ellenőrzés hiánya miatt az is előfordult, hogy ugyanazon cikkszám alá más gyártmányt soroltak. Pl. a Paszományárugyár új cikkelemként MG 2401 cikkelemszám alá hálókötözőzsinórt sorozott 1000 m-nkénti 504 Ft-os változatlan áron, a Lőrinci Szalag és Csapkegyár pedig nyakkendő-műselymet 1000 m²-nkénti 25 000 Ft-os áron.

Mindez a sokféle hiba, felületesség és kisebb-nagyobb mulasztás, mely a változatlan áruk gyakorlati alkalmazásában lépten-nyomon előbukkan, csak tetézi az Egységes Árulista közismert hiányosságait. Adminisztratív intéz-

kedésekkel aligha lehetne rendet teremteni és teljesen leküzdeni mindezeket, mert az okok, melyekre a hibák visszavezethetők, melyek a vállalatokat és irányító szerveiket a jelenlegi változatlan áraktól való eltérésre ösztönzik, az Egységes Árulistában találhatók. Az Egységes Árulista helyett a gyártmányjegyzéktől elkülönített és csoportáraktól megtisztított új változatlan árrendszert kell alkalmazásba venni, amely a gyakorlati élethez igazodik. Egyúttal biztosítani kell a változatlan árak szigorú nyilvántartásán keresztül, hogy új változatlan árak megállapítását ne befolyásolhassa egyes szerveknek a tervek teljesítésében való érdekeltsége. A termelési volumen megállapításának teljes pontossága és megbízhatósága csak így lenne megnyugtató módon biztosítható.

A „Szocialista Statisztika Könyvtára“

című sorozat huszonhatodik számaként
megjelent

N. G. Gracsev

Statisztikai csoportosítások

című műve.

Gracsev munkája részletesen ismerteti Leninnek és Sztálinnak a statisztikai csoportosításokról és az átlagszámok tudományos alkalmazásáról adott tanításait. Behatóan tárgyalja a statisztikai csoportosítások gyakorlati alkalmazását általában a szovjet statisztikában és különösen az iparban a tervteljesítés elemzésénél és a rejtett tartalékok feltárásánál, valamint a szocialista mezőgazdaság tanulmányozásánál. E könyv nélkülözhetetlen segítséget nyújt nemcsak a statisztikai dolgozóknak, egyetemi és főiskolai hallgatóknak, hanem a tervezőknek is.

Ára füzve 11.— Ft, kötve 15.— Ft

Kapható az

ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN

AZ ÜZEMBEHELYEZETT IPARI BERUHÁZÁSOK STATISZTIKAI SZÁMBAVÉTELE

I.

Ötéves tervünk beruházásaival jelentős mértékben nőnek meg nép-gazdaságunk, ezen belül az ipar, különösen a nehézipar állóalapjai. A nép-gazdasági összeberuházások volumenében az ipari beruházások részaránya felemelt ötéves tervünkben mintegy 48%-ot tesz ki.

Felemelt ötéves tervünk az iparban — számos üzembővítés, rekonstrukció mellett — 341 új üzem (267 nehézipari, 29 könnyűipari, 43 élelmiszeripari és 2 építőipari üzem) létesítését és üzembhelyezését írja elő. Ezek közül olyan hatalmas létesítményeket kell megvalósítanunk, mint a Sztálin Vasmű, az Inotai Alumínium-kombinát, 2 nagy vegyipari kombinát, 2 új villamosmotor-gyár stb. Ezeknek az új létesítményeknek a megvalósítása, az ötéves tervben előírt számos üzembővítés, rekonstrukció végrehajtása, nagyban hozzájárul első ötéves tervünk sikeres teljesítéséhez, biztosítja a termelés és a termelékenység előírt nagyütemű emelkedését.

A beruházási statisztika legfontosabb feladata ezért az új termelőkapa-citások üzembhelyezési terve teljesítésének ellenőrzése. Ahhoz, hogy a beruházási statisztika ezt a feladatot maradéktalanul végre tudja hajtani, pontosan, gyorsan, a valóságnak megfelelően vegye számba az üzembhelyezett létesítményeket, elsősorban tisztázni kell az üzembhelyezett létesít-mények fogalmát. Annak a kérdésnek az eldöntésére van tehát szükség: mit értünk a beruházás üzembhelyezésén, vagy más szavakkal, mikor tekintünk egy beruházást üzembhelyezettnek.

Az alábbiakban a beruházás-statisztikának ezzel a kérdésével kívánunk foglalkozni, különös tekintettel az ipari beruházások kérdésére.

II.

A Statisztikai Hivatalnak a havi beruházás-statisztikai kérdőívek kitöl-téséhez adott utasítása az üzembhelyezett beruházások fogalmát a követ-kezőképpen határozza meg:

„Üzembhelyezettnek általában azt a beruházást kell tekinteni, amelynek műszaki átadás-átvétele a beruházás befejezése után megtörtént és amelyet *az eredeti rendeltetési célnak megfelelően* a termelés (teljesítés) szolgálatába állítottak (üzemeltetnek, ill. használnak).“

A termelés (teljesítés) szolgálatába állítottak, következésképpen üzembhelyezettnek kell tekinteni — az utasítás szerint — az üzem zavar-talan működését biztosító tartalékolás céljából raklár-ra leszállított beruhá-zásokat is.

Az üzembehelyezett beruházások fenti fogalmi meghatározása alapján ahhoz, hogy a beruházás üzembehelyezettnek legyen tekinthető, félreértetelenül az alábbi előfeltételek megvalósulása szükséges:

1. a beruházás műszakilag befejezett (elkészült) legyen, tehát
2. a beruházás műszaki átadás-átvétele megtörténjék;
3. a beruházást a termelés (teljesítés) szolgálatába ténylegesen beáltsák (üzemeltessék, használják); — mégpedig
4. az eredeti rendeltetési célnak megfelelően.

Amennyiben ezek az előfeltételek — a *beruházás egészére vonatkozóan* — egyidőben, vagy egész rövid (néhány napos) időeltolódással megvalósulnak, az üzembehelyezett beruházás fenti fogalmi meghatározása minden kétséget kizáróan helyesnek tekinthető. Alkalmazásával ugyanis

a) termelő jellegű új létesítmény (pl. egy új gyár) esetén üzembehelyezés csak akkor jelentkezik, ha a beruházás valamennyi eleme megvalósult, azokat rendeltetésszerűen használatba vették, a beruházás a népgazdaság részére már terméket ad (a gyár termel);

b) fogalmi és kommunális beruházás esetén pedig akkor, ha pl. a létesített új utakon, vasúton a közlekedés megindult, a lakásokba beköltöztek, rendelőintézetekben, kórházakban a dolgozók gyógykezelése megkezdődött stb.

Fenti előfeltételek — a *beruházás egészére vonatkozóan* — azonban igen kevés kivételtől eltekintve általában nem valósulnak meg egyszerre. Ezért az idézett beruházás-statisztikai utasítás — a fentiekben felsorolt előfeltételek közül döntőnek a tényleges használatbavételt tekintve — az említett általános szabály alól néhány kivételt engedélyez.

Eszerint üzembehelyezettnek tekinthetők (és jelenthetők):

a) az olyan beruházások is, amelyek még nincsenek befejezve, és amelyeknek így teljes műszaki átadás-átvétele sem történt meg, — ha azokat az eredeti rendeltetési célnak megfelelően már üzemeltetik, ill. használják;

b) az ideiglenesen, vagy véglegesen — előreláthatóan egy évnél húzamosabb ideig — nem eredeti rendeltetési céljuknak megfelelően üzembehelyezett, ill. használatbavett beruházások (pl. ha lakóházat irodahelyiség céljára vesznek használatba).

Az a) pontban foglaltakra a következőkben még visszatérünk. A b) pontban foglaltakkal kapcsolatban a következőket kell megjegyeznünk:

Minthogy az üzembehelyezett beruházások statisztikai számbavételének alapvető feladatként arra a kérdésre kell pontos választ adnia, hogy a népgazdaság állóalapjai meghatározott vonatkozásban *ténylegesen* milyen létesítményekkel bővültek, (pl. hány lakással lett több) — a b) pontban foglalt megoldás helyeselhet. Véleményünk szerint azonban a rendeltetési céljuknak megfelelően üzembehelyezett beruházásoktól elkülönítetten is nyilván kell tartani az ilyen beruházásokat, s okvetlenül figyelemmel kell kísérni, hogy mikor történik meg az eredeti rendeltetési célnak megfelelő használatbavétel.

A számbavétel technikai nehézségeire való tekintettel az utasítás az előbbiekben közölt általános szabály alól további két kivételt tesz.

Ezek szerint a fentiekben kívül üzembehelyezettnek tekinthetők és jelenthetők:

c) már befejezésük és átadásuk után az olyan beruházások, amelyeket az adatszolgáltató a műszaki átadás után figyelemmel kísérni nem tud, pl. lakások, mezőgazdasági gépek stb.;

d) azok az elkészült vagy leszállított beruházások, amelyeknek tényleges használatbavétele a jelentésre kötelezett vállalatnál (szervnél) volt tervbevéve, ha azt felsőbb hatóság rendeletére ideiglenesen, vagy véglegesen más vállalathoz irányították át.

A d) pontban foglalt kitétel, véleményünk szerint nem helyes. Amennyiben az eredeti rendeltetésnek megfelelő tényleges használatbavételt tekintjük az üzembehelyezett beruházások meghatározásánál döntő kritériumnak, helyesebb lenne (és meg is valósítható) a más vállalathoz átirányított beruházásokat a továbbiakban annál a vállalatnál megfigyelni, ahová az átirányítás történt. Így mód nyílik arra, hogy az eredeti rendeltetési célnak megfelelő használatbavétel megkezdésének időpontjában vegyük számba üzembehelyezettként a beruházást.

A tervező- és kutatómunkákat, valamint a járulékos költségeket — az utasítás szerint — a vonatkozó beruházás üzembehelyezésénél kell üzembehelyezettnak tekinteni.

III.

1952 első kilenc hónapjában üzembehelyezett beruházások statisztikai számbavételénél a Statisztikai Hivatal az eddigiek során ismertetett utasítástól eltérően olyan utasítást ad ki, amely lerögzíti, hogy a beruházás üzembehelyezéséről csupán a beruházási cél egészének, vagy egy részének megvalósulása esetén lehet szó.

Az üzembehelyezett beruházások fogalmának általános meghatározásakor az új utasítás az egyedül helyes kiindulópontból, a beruházási cél megvalósulásából indul ki.

Az utasítás rendelkezésének megfelelően pl. egy gyár létesítése esetén üzembehelyezés mindaddig nem jelentkezhet, amíg a gyár (vagy egyes önállóan üzemeltethető részlegének) üzemszerű működtetése meg nem indult, mindaddig tehát, amíg az új létesítmény a népgazdaság részére terméket nem ad. Hasonlóképpen forgalmi jellegű beruházások esetén üzembehelyezés csak akkor jelentkezhet, ha az új létesítményben pl. az árusítás megkezdődött, kommunális jellegű beruházás esetén pl. rendelőintézetnél a dolgozók gyógykezelése megkezdődött.

Fentiek szerint üzembehelyezettnak általában azt a beruházást kell tekinteni, amelynek műszaki átadás-átvétele a beruházás befejezése után megtörtént és amelynek (a teljes beruházási tervfeladat szerinti) rendeltetészerű használatbavételével a beruházási cél egészben, vagy részben megvalósult.

Abban a gyakran előforduló esetben, amikor az üzembehelyezés a beruházás teljes befejezését (átadás-átvételt) megelőzi, az előző bekezdésben említett előfeltételektől el lehet tekintenünk.

Az üzembehelyezett beruházások általános fogalmi meghatározásában azonban a fenti kitételek alkalmazását okvetlenül szükségesnek tartjuk. Rendkívül fontos népgazdasági érdek fűződik ugyanis ahhoz, hogy csak műszakilag befejezettnak (elkészültnek) tekinthető teljes (komplett) beruházási létesítményeket helyezzenek üzembe, mert — mint ismeretes — a végleges átadás elhúzódása jelentősen növeli a beruházás megvalósítási költségeit. Erre a Beruházási Szabályzat is utal akkor, midőn kimondja, hogy a részleges átadással járó költségeket a kivitelező jogosult költségkülönbözetként elszámolni.

Véleményünk szerint ezért a befejezést (teljes műszaki átadás-átvételt) megelőzően üzembehelyezett beruházásokat az előbbi általános szabály szerint üzembehelyezettnek minősíthető beruházásoktól elkülönítetten kell számbavenni. (Ézáltal elkerülhetővé válik egyes beruházások üzembehelyezésének többszöri számbavétele is.)

Önálló, új, termelőjellegű létesítmények beruházása esetén az új meghatározás szerint üzembehelyezés tehát csak akkor jelentkezhet, ha a létesítmény a népgazdaság részére — termelési terv alapján — már terméket ad, tehát ha a népgazdaság termelőkapacitása a beruházás megvalósításával már bővült. Pl. egy vegyipari gyár termelőjellegű beruházásai csak akkor tekinthetők üzembehelyezettnek, ha az új gyárban már megindult a vegyi-anyag üzemzerű termelése.

Ez annyit jelent, hogy termelőjellegű beruházás akkor tekinthető üzembehelyezettnek, ha a létesítmény összes gépeinek, berendezéseinek és az ezek használatát biztosító építményeknek a beruházási egység tervfeladat szerinti céljának megfelelő üzemzerű működtetése megkezdődött.

Fenti fogalmi meghatározás szerint a próbaüzemeltetés tehát nem tekinthető üzembehelyezésnek.

*

Ha az előbbieken említett négy előfeltétel egyidőben (vagy kis időeltolódással) meglévő együttes megvalósítását tételezzük fel — az üzembehelyezett beruházásoknak a fentiekben közölt új fogalmi meghatározása nem mond sok újat. Jelentősége nem annyira az ilyen (aránylag igen ritka) esetben van, hanem éppen a nap mint nap előforduló olyan esetekben, amikor az egész beruházás nem egyidőben készül el, amikor az egész beruházást nem egyidőben veszik használatba, vagy (ami nem teljesen ugyanezt jelenti), amikor nem az egész beruházást, hanem annak csak egy részét állítják a termelés (teljesítés) szolgálatába.

A probléma tehát két síkon jelentkezik, s az utasításnak is mindkét esetre külön-külön kell kitérnie.

Az első eset az, amikor a beruházás egy részének használatbavételével a beruházási cél egyrésze megvalósul; pl. ha egy 100 000 orsós fonóda létesítése során 50 000 orsó (a beruházás egyrésze) munkája beindul. A beruházási cél egyrésze ebben az esetben tehát megvalósult, minthogy a beruházási cél szerinti 100 000 orsós fonóda kapacitásbővülés egyrésze (50%-a) belepelt a termelésbe.

A második eset az, amikor a beruházás egy részének használatbavételével a beruházási cél még részben sem valósul meg; pl. ha az előbb említett fonóda létesítése során a járulékos beruházások (pl. javítóműhely, elektromos vezetékek, transzformátorház, iparvágány stb.) megvalósulnak és azokat rendelkezészerűen használatba veszik.

Az eddigi utasítások e két esetet nem különböztették meg egymástól. „Üzembehelyezett beruházásnak tekintendő — a régi utasítás szerint — ha a beruházás (értsd: az egész beruházás) ugyan befejezve még nincs, de annak *egy részét* a műszaki teljesítés után *eredeti rendeltetési céljának* megfelelően már üzembehelyezték, ill. használatba vették.“

*

És éppen itt, a két síkon jelentkező probléma megoldásánál lép előtérbe az üzembehelyezett beruházások általános fogalmi meghatározása új szövegezésének jelentősége.

Az üzembehelyezés fogalmának meghatározásánál — az általános fogalmi meghatározás szellemében — az alapvető szempontnak mindkét esetben annak kell lennie, hogy üzembehelyezett beruházás csak akkor jelentkezzék, ha a létesítmény egészenek, vagy egy részének *tervcél szerinti* üzemeltetésével a beruházási cél egésze, vagy egy része megvalósult.

Amennyiben a beruházás *egy részét a tervcélnek megfelelően az első eset szerint vették használatba*, a beruházás használatbavett része — üzembehelyezettnek tekintendő, minthogy a használatba vett rész üzemszerű működtetésével az *alapberuházás tervfeladat szerinti célja* (a beruházási cél egyrésze) *megvalósult*, a népgazdaság termelőkapacitása bővült.

Amennyiben azonban a beruházásnak olyan részét (részeit) veszik használatba (akár az eredeti rendeltetési célnak megfelelően is), amely(ek)nek használatbavételével *a beruházási cél nem valósul meg* (segédüzemek, járulékos beruházások) — *üzembehelyezés nem jelentkezik*.

Ebben a fogalmazásban „a tervcélnek megfelelő üzemeltetés“ kitétel érvényrejuttatása kizárja az olyan eseteket, mint ami pl. az Inotai Alumíniumkohó beruházásánál előfordult. Itt a beruházási cél megvalósulása előtt, a beruházás tervcéljának megfelelő üzemszerű működtetés beindítása előtt (az előtt tehát, hogy az új létesítmény a népgazdaság részére alumíniumot adott volna) üzembehelyezettnek jelentettek több elkészült, de nem a tervcélnek megfelelően üzemeltetett segédüzemet és egyéb megvalósult járulékos beruházásokat; pl. műhelyépületet, egyenirányító-épületet, kapcsolóház-épületet, transzformátor-javítóműhelyt, az ipari vízellátással és a tereprendezéssel kapcsolatos költségeket. Gépészeti és egyéb beruházások vonalán ugyancsak előfordult ez a hiányosság. A termelőmunka beindulása előtt több, mint 3 millió Ft értékű beruházást üzembehelyezettnek jelentett a vállalat — helytelenül, — azzal az indokolással, hogy ezek legnagyobb része már a kohó üzembehelyezése előtt is dolgozott, ugyanis az építkezési munkálatokat szolgálta ki. (Ilyen tételek voltak: egy 100 folyóméteres, ketős darúpálya, 70 tonnás emelőgép, 2 db. Diesel-motoros kompresszor, több daru és a villamos-berendezés.)

Ez a példa persze nem az utasítás hiányosságára, hanem az adatszolgáltató felületességére utal, minthogy ebben az esetben az utasítás által megkívánt „eredeti rendeltetési célnak“ megfelelő használatbavétel sem történt meg.

Gyakran előforduló, hasonló eset, hogy a termelőmunka megindulása előtt elkészült és ténylegesen az *eredeti* rendeltetésnek megfelelően használatba vett irodaépületeket, raktárat, s egyéb épületeket jelentenek üzembehelyezettnek.

Ez a gyakorlat lényegileg megfelel a régi utasítás szellemének és éppen itt van az idézett utasítás legszembetűnőbb fogyatéka. Ugyanis, ha termelési kapacitást növelő beruházások esetén valamilyen értékben az adatszolgáltatók üzembehelyezést jelentenek, az irányító szervek joggal elvárhatják, hogy az valóban termelési kapacitásnövelést jelentsen, s mint ilyen, a népgazdaság részére a beruházás már terméket adjon. A példának felhozott létesítmények azonban a dolog természeténél fogva nem ezt jelentik.

Szükségesnek látszik a fentiek szerint az utasításnak olyan értelmű kiegészítése, amely szerint a termelőjellegű beruházás segédüzemei és a járulékos beruházások megvalósult értéke abban a mértékben és csak akkor tekinthetők üzembehelyezettnek, amilyen mértékben és amikor az alapberuházás tervfeladat szerinti céljának megfelelő rész — az eddig elmon-

dottak alapján — üzembhelyezettnek tekinthető. Ezek szerint tehát pl. az előbb említett fonóda 50%-os részüzembhelyezésénél a segédüzemek és a járulékos beruházások eddig használatbavett része megvalósult értékének 50%-át lehet üzembhelyezettnek tekinteni.

*

Különösen élesen jelentkeznek a fentiekben felvetett problémák a meglévő üzemek fejlesztését célzó beruházások esetében. A jelenlegi utasításnak az előbb említettekkel való kiegészítése azonban itt is nyilvánvalóvá teszi a kérdés helyes megoldásának az útját.

Az üzembhelyezés tényének meghatározásakor ugyanis a meglévő üzemek fejlesztését célzó beruházások esetén is minden esetben a beruházási célból, ill. annak megvalósításából kell kiindulnunk.

Ennek megfelelően

a) kapacitásnövelő üzembővítés esetén üzembhelyezés akkor jelentkezhet, ha az új üzembrészleg (bővítés) a népgazdaság részére már terméket ad;

b) kapacitásnövelést nem eredményező egyéb (minőségjavító, elavultságot, túlzásfúltságot megszüntető, önköltséget csökkentő, stb.) termelőjellegű beruházás esetén pedig akkor, ha a beruházás megvalósításával már az új módon való termelés megkezdődött (a beruházás célja megvalósult).

*

Foglalkoznunk kell még befejezésül a termelőjellegű egység számon kezelt, nem termelőjellegű (kommunális, szociális és kulturális) létesítmények üzembhelyezésének kérdésével.

Az üzembhelyezés tényének megállapítását az egység szám termelőjellegű beruházásainak üzembhelyezésétől függetlenül kell ezekre a létesítményekre meghatároznunk. Ezeknél a beruházási létesítményeknél — függetlenül a termelőjellegű beruházások üzembhelyezésétől — üzembhelyezés akkor jelentkezhet, amikor a létesítmény rendeltetésszerű használatbavétele, az eredeti rendeltetési célnak megfelelően ténylegesen megtörtént.

Fentiekhez szükséges, hogy elhatároljuk, mely épületek (és építmények) tekintendők termelő-, és melyek nem termelőjellegűeknek. (A gépi és egyéb beruházások üzembhelyezése a megfelelő épületek, ill. építmények üzembhelyezésénél jelentkezik.)

Az épületek és építmények termelő és nem termelő csoportjainak meghatározására V. V. Anyiszimov és N. A. Kokovin „A községgazdaság statisztikája“ című munkájukban az alábbiakban rögzítik le a szovjet gyakorlatot:

„... a vállalatok könyvelési mérlegeinek összeállításánál, valamint az épületek és vállalatok leltári adatainak statisztikai összesítésénél az épületeket az alábbi csoportokra kell osztani:

I. Üzemi termelési épületek:

a) termelési műhelyek, villamostelegek, szivattyútelepek... kocsiszínek, garázsok...;

b) irodaépületek;

c) ...

d) egyéb épületek (tűzoltóraktár, színek stb.).

II. Nem termelési épületek:

a) lakóházak (ezek között közös lakások, barakok és átutazók részére fenntartott szállóhelyek);

b) kulturális és jóléti célokat szolgáló épületek (kórházak, iskolák, bölcsődék, óvodák, éttermek, üzemi fürdők, klubok, színházak);

c) egyéb épületek.¹

Fenti javaslat és a most közölt csoportosítás alapján tehát míg például egy vegyimű termelőjellegű irodaépülete üzembehelyezettnek csak akkor tekinthető, ha az új üzem már vegyianyagot termel (a beruházási cél megvalósult), addig a bölcsöde (nem termelőjellegű építmény) a termelés megkezdésének időpontjától függetlenül akkor, ha azt eredeti céljának megfelelően használatbavették.

*

Az üzembehelyezett beruházások új fogalmi meghatározásával kapcsolatban a fentiekben vázolt szempontok nem terjednek ki a kérdés minden részletére. Ezt nem is lehetne egy ilyen — a kérdést csak inkább általánosságban tárgyaló — cikk keretében elvégezni. Fenti szempontok azonban véleményünk szerint alkalmasak lehetnek arra, hogy megfelelő szakmai (végrehajtási) utasításokkal kiegészítve, a kérdés maradéktalan megoldásának alapját képezzék.

A Statisztikai Hivatal a fenti szempontokat tartalmazó utasítás-tervezetnek szakmai (végrehajtási) utasításokkal való kiegészítésén jelenleg már több minisztériumban dolgoznak. Éppen ezért — e munka minél eredményesebb végrehajtása érdekében — rendkívül jónak tartanánk, ha e cikk keretében felvetett kérdésekre vonatkozóan minél számosabban elmondanák észrevételeiket, további javaslataikat, s elősegítenék azt, hogy 1953-ban olyan beruházás-statisztika álljon mind az alsóbb, mind a felső vezetés rendelkezésére, amely a maga eszközeivel is jelentősen hozzájárul az ötéves terv maradéktalan végrehajtásához.

¹ V. V. Anyiszimov, N. A. Kokovin: A községgazdaság statisztikája. Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest, 1951, 15. old.

AZ 1952. ÉVI CSÉPLÉSI STATISZTIKA NÉHÁNY TAPASZTALATA

I.

A mezőgazdasági termelés kérdései közül legjelentősebbek a gabonatermelés problémái. Különösen áll ez a szocialista átalakulás időszakára, mikor az állami és szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás kellő fejlettségének hiányában az árugabona termelése még a túlsúlyban lévő kisparaszti gazdaságokban történik. Sztálin elvtárs táblázata a „A leninizmus kérdései”-ben¹ élesen világít rá a kisparaszti gazdaságok viszonylag alacsony árugabonatermelésére és egyben a mezőgazdaság szocialista fejlődésében az árugabona többtermelésének útját is megjelöli.

Házánkban — a Szovjetunióhoz hasonlóan — a szocializmus útján haladva nem kevésbé fontos kérdéssé vált a gabonatermelés alakulása a dolgozó nép kenyérének biztosítása, életszínvonalának és jólétének emelése szempontjából. E célok eléréséhez vezető helyes gazdálkodásnak egyik elengedhetetlen alapkövetelménye az országban, de különösképpen a szétszórott paraszti gazdaságokban termelt gabona gyors és pontos számbavétele. A szocialista társadalomnak a magas terméseredményekért, a több kenyérért folytatott harca, a begyűjtés és elosztás szervezett végrehajtása megkívánja, hogy a várható össztermés alakulásáról minél korábban olyan kép alakuljon ki, mely a valóságot hűen tükrözi. Ennek a képnek pontos megrajzolása egyrészt a termésbecslésen, másrészt a terméseredmények számbavételén keresztül a Központi Statisztikai Hivatal feladata. Míg a termésbecslés a lábónálló termés megállapításával, az előrelátható veszteségek levonásával közelíti meg a betakarítás várható mennyiségét, addig a statisztika a cséplés megfigyelésekor a ténylegesen betakarított termésmennyiséget veszi számba. Ennek az ú. n. cséplési statisztikának célja:

1. a gabonaneműek össztermésének megállapítása,
2. a növénytermelésre vonatkozó minisztertanácsi határozatok teljesítésének ellenőrzése,
3. a cséplésre kerülő növényfélések terméslagainak termelőszektoronkénti vizsgálata,
4. a cséplés ütemének, a gépesítés fokának ellenőrzése.

II.

A cséplés eredményeinek folyamatos megfigyelése a mezőgazdasági statisztika egyik legnagyobb méretű adatgyűjtése. Méretére jellemző, hogy több, mint kétmillió nyilvántartási lap sokmillió adatát kell összegyűjteni és egészen rövid idő alatt feldolgozni.

¹ „A gabonafronton”. — Sztálin: A leninizmus kérdései, Szikra, Budapest, 1949.

Az előző években a Hivatal a feldolgozást központilag végezte el. Előnyei mellett a centrális feldolgozás azonban kiküszöbölhetetlen hiányosságokat is tartalmazott. Az események és az adatszolgáltatók messzesége lehetlenné tette a jelenségek mögött húzódó okok, tényezők felderítését. Maga a feldolgozott anyag minősége sok kívánnivalót hagyott maga mögött, mert a hibás adatok helyszíni kijavítását, az adatszolgáltatók intézményes ellenőrzését, az anyag teljességét központilag biztosítani nem lehetett.

A Központi Statisztikai Hivatal független vidéki hálózatának felállítása 1952-ben a feldolgozás decentralizálásának lehetőségét adta meg. A választás a két módszer között nem volt könnyű. A decentralizálással a központi feldolgozás legfőbb hiányosságai kiküszöbölhetőeknék látszottak. A teljesség, az adatok helyessége, a hibák kijavítása minden különösebb nehézség nélkül elérhetőnek tűnt, a legnagyobb feladatot a jórészt kezdő apparátus gyakorlatlansága miatt a feldolgozás egységességének és pontosságának biztosítása jelentette. Mindezek ellenére bízva a területi hálózat jó munkaszellemében és a központi ellenőrzésben, a decentralizálás mellett történt a döntés, mert csakis ez jelenthette a fejlődés útját.

III.

A cséplési statisztika alapbizonylatai a cséplőgépeknél kitöltött nyilvántartási lapok (mázsa-, eredmény- és napólapok). Ezek vezetéséért a cséplőgép felelős vezetője és a cséplési ellenőr együttesen felelősek. A nyomtatványok a statisztikai adatgyűjtés mellett a begyűjtési nyilvántartások céljait is szolgálják.

A nyilvántartásbavétel e kettős feladata — ami egyébként mindenféleképpen helyes — az idei év folyamán számos hiányosságnak vált forrásává.

A Minisztertanács határozata a Begyűjtési Minisztériumnak tette feladatává a cséplés folyamatának ellenőrzését, a nyilvántartásba vétel megszervezését és az operatív jelentőszolgálat kiépítését. A minisztérium — a begyűjtés előkészítésének nagyszabású munkája mellett — ezeknek a feladatoknak — bár jobban, mint a múlt években — nem tett hiánytalanul eleget. Egész munkáján a nyilvántartási feladatok jelentőségének bizonyos fokú lebecsülése érződött. Nem mutatkozott meg sem az előkészítés, sem a cséplés folyamán, hogy a minisztérium ennek a kérdésnek kellő jelentőséget tulajdonított volna. Ez a magatartás az alsóbb végrehajtószerveknél hatványozottan jelentkezett és a cséplési statisztika bizonylatainak helyességét nagy mértékben veszélyeztette.

A cséplés nyilvántartásbavétele jelentőségének fel nem ismerése a tanácsok begyűjtési apparátusában szinte általánosnak volt mondható. A minisztérium utasításai ugyan hiánytalanul tartalmazták az erre vonatkozó feladatokat, a gyakorlatban azonban gyakran elsikkadtak, mert a kellő súlyt nem adták meg számukra.

Tanácsaink dolgozóinak tekintélyes része még csak rövid idő óta végez hivatali munkát, legtöbbjük munkás- és parasztkáder, akiknek az adminisztratív teendőikben még nem nagy a gyakorlatuk és gyakran idegenkednek elvégzésüktől. Ha irányító szervektől nem kapják meg gyakran bonyolult és szerteágazó feladataikhoz a kellő útbaigazítást, gyakran előfordul, hogy a számukra könnyebb ellenállás irányát, az adminisztratív feladatok elhanyagolását választják. Így volt ez a cséplésnél is. A megyei tanácsok részéről olyan hibák történtek, amelyeknek jelentősége túlnő azon, semhogy

egy statisztikai adatfelvétel pontosságának vagy pontatlanságának kérdését lássuk benne.

A hiányosságok különösen három vonatkozásban állnak fenn:

1. az adminisztratív munkaerők hiánya,
2. az utasítások, tudnivalók felületes oktatása,
3. az ellenőrzés egyoldalúsága.

E hibák kútforrása, vitán felül az adminisztratív munka lekicsinyülésében, semmibevevésében keresendő. A tanácsoknál a begyűjtés nagy politikai és gazdasági tömegmozgósító feladatai mellett még kevesen érzik át a számvitelnek, az események számszerű regisztrálásának szükségességét. Sokan vannak, akik a számvitelt, a statisztikát elvont részproblémának, felesleges nyűgnek vélik. Nem akarnak tudomást venni Lenin elvtárs iránymutatásáról: „Egyetlen gyártmány, egyetlen font kenyér sem maradhat a számvitelen kívül, mert a szocializmus mindenekelőtt számvitel”.

Az előkészítés hiányosságai már a legelső napokban kezdtek kitűnni és mikor később országszerte megindultak a cséplőgépek, általánossá váltak. A statisztikai felügyelőségekre érkező nyomtatványok hű tükörképét adták az operatív szervek munkájának. A járási statisztikusok jelentéseikben az elkövetett hibáknak, az utasítások be nem tartásának számtalan változatról számolnak be.

A tulajdonképpeni adatszolgáltatók a cséplési ellenőrök és a cséplőgépvezetők voltak. Ezek kiválasztásánál az osztályhűség elsőrendű helyes szempontja mellett az írás- és számolásbeli gyakorlatosság követelménye kevésbé érvényesült. Ennek kihatását adminisztratív segítségéről való gondoskodással kiküszöbölhetővé tehetnék volna. Különösen sok hiányosság volt tapasztalható a gépállomások gépeinél. Cséplés közben itt gyakran cserélgették a beosztottakat és nem ritkán az is előfordult, hogy a gép felelős vezetője és ellenőre ugyanaz volt. (Előfordult Baranya megyében, hogy két cséplőgép mellé összesen egy személy volt beosztva.) Rosszabb minőségű munkát eredményezett az is, hogy az előző években rendszeresített segédtraktorost az idén nem jelölték ki minden géphez, ami a gépállomások kimutatásaival még csak súlyosbított adminisztrációs munkák elvégzését szinte lehetetlenné tette egy személy részére.

Gyakorlatlan munkerőknek a cséplés ellenőrzésébe való bevonása önmagában véve még nem lett volna hiba, mert a tudnivalókat alapos oktatás során elsajátíthatták volna. Ennek azonban éppen ellenkezője történt. A megyei és járási tanácsok oktatómunkájából a rendszabályok és a begyűjtési feladatok mellett a nyilvántartások vezetésével kapcsolatos problémák ismertetése szinte teljesen hiányzott. Vas megyében fordult elő például az a nem egyedülálló eset, hogy a megyei tanács begyűjtési osztályának oktatást tartó előadója maga sem ismerte a nyomtatványok kitöltésére vonatkozó előírásokat. Elképzelhető, hogy az adminisztratív munkában járatlan, attól többnyire idegenkedő cséplőgépvezetők és ellenőrök ilyen és hasonló felkészültségű oktatóktól mennyire sajátíthatták el a nyomtatványok kezeléséhez szükséges tudnivalókat.

Az adatszolgáltatók hiányos oktatása miatt a felügyelőségekre beérkező nyomtatványok minősége — különösen a cséplés kezdeti időszakában — az előző évekhez képest rosszabb volt. A sorozatos hibák miatt az első hetekben a cséplési adatokat csak vontatottan, sok nehézséggel küzdve tudták feldolgozni a statisztikusok. Képtelenek voltak időben elkészülni a heti anyag

teljes feldolgozásával, mert idejük túlnyomó részét a hibák kijavítása, az adatok helyesbítése foglalta le. A községi tanácsoknak ugyan a cséplőgépektől érkező nyomtatványokat a felügyelőséghez történő továbbítás előtt — a begyűjtési miniszter utasítása szerint — ellenőrizni és helyesbíteni kellett volna, ez azonban kevés helyen történt meg. A statisztikusok az adatszolgáltatás megjavítását csak nagy munkával, községről községre, cséplőgéptől cséplőgéphez járva érték el, hogy a nyár derekára jelentősen jobb adatokkal dolgozhattak.

A cséplőgépek szabályszerű működését — az előző évekhez hasonlóan — a körzeti ellenőrök hálózata ellenőrizte. Bár ezek kiválasztása körültekintőbben történt, mint a cséplési ellenőröké, a nyilvántartással kapcsolatos munkájuk csak hosszabb idő után ütötte meg a kívánt mértéket. Ellenőrzésük nem terjedt ki a nyilvántartásokra, ami korlátozta egész munkájuk minőségét. Ez a helyzet később megjavult. A cséplés harmadik hetében ugyanis a használhatatlan bizonylatok miatt veszélyeztetett cséplési adatgyűjtés megjavítása érdekében a Népgazdasági Tanács úgy határozott, hogy a Központi Statisztikai Hivatal a körzeti ellenőrökkel az adminisztratív teendők ellenőrzési feladatait ismertesse. Ez megyei értekezleten történt meg, ahol egyrészt a nyilvántartások fontosságát és politikai jelentőségét, másrészt pedig a nyomtatványok vezetése terén mutatkozó hiányosságokat beszéltek meg. Különös gondot fordítottunk a vetésterületi adatok és a termésátlagok ellenőrzésének ismertetésére. A körzeti ellenőrök örömmel fogadták az oktatást, mert „most első ízben kaptak megfelelő szempontokat a nyilvántartások ellenőrzéséhez”. Az ellenőrökkel tartott megbeszélés és a statisztikusoknak velük fenntartott további kapcsolata, melynek során a konkrét hiányosságokról rendszeres tájékoztatást kaptak, a cséplési adatszolgáltatás minőségi javulását eredményezte.

Meg kell említeni, hogy a nyilvántartási feladatok lebecsülése ezeknek az értekezleteknek kapcsán is kitért. A Begyűjtési Minisztérium nem tájékoztatta a tanácsokat előzetesen az értekezlet céljáról, a tanácsok pedig több helyen kifogásolták a statisztika „felesleges időtöltését”. Heves megyében például a megyei tanács elnöke személyesen tiltakozott a körzeti ellenőrök értekezletének statisztikai megbeszéléssé való „lealacsonyítása” ellen azzal, hogy a begyűjtési apparátus úgyszólván eléggé ellenőrzi a nyomtatványok helyes vezetését. Mondani sem kell, hogy ennek nyoma sem látszott addig.

Mindaddig, míg a helyi tanácsok a számvitelnek, a statisztikának ilyen kevés jelentőséget tulajdonítanak és nem ismerik fel, hogy ezek segítségével saját munkájukat tehetik jobbá — szükséges, hogy a főhatóságok utasításaikban és ellenőrzésükkel is adják meg a számviteli munkának azt a súlyát, amit saját operatív munkájuk jobb elvégzése is megkövetel.

IV.

Az 1952 áprilisában felállításra került és a nyár folyamán még nem is teljes létszámmal működő területi statisztikai hálózatot a cséplési adatok feldolgozása nehéz feladat elé állította. Még a régebben statisztikai munkakörben dolgozók számára is merőben új és szokatlan volt ez a feladat. Az adatfelvétel előzetes megszervezése során ennek az akadálnak a legyőzése komoly problémát jelentett.

Az előző évek gyakorlati tapasztalatai közül csak keveset lehetett alkalmazni, mert a decentralizálás egészen más jellegű problémákat vetett fel. A szétszórta történő feldolgozás során az egységes szempontok érvényesítése mellett az adatoknak sokkal alaposabb vizsgálatát, helyszíni ellenőrzését is meg kellett valósítani. Hozzájárult mindezekhez még az is, hogy a feldolgozásnak az elmúlt évinél gyorsabb és teljesebb végrehajtását tűztük ki célul.

A munkákban résztvevők oktatását új rendszer szerint végeztük. Nem megyénként, hanem több megye statisztikusait egy-egy városba — az országban összesen hat helyre — hívtuk össze. Ezzel a megoldással csökkentettük az oktatók számát, ami a tudnivalók egységesebb továbbadását biztosította. Az oktató értekezletek során felmerült problémákra adott válaszok így egyöntetűbbé váltak. Elősegítette ezenkívül az értekezletek ilyen jellegű megtartása a különböző megyékben kialakult munkamódszerek, tapasztalatok kicserélését, és kihatott az egészséges versenyszellem kialakulására is. A központi szervek részére is tanulságos volt ez az összevont megbeszélés, mert a különböző megyék kérdéseit így egy azonos feladat elsajátításának kapcsán lehetett összehasonlítani.

Az értekezletek eredményessége mellett hibaként kell megemlíteni, hogy azokban a mechanikus feladatok ismertetése aránytalanul részletesebben történt, mint az érdemi munkáé. Ez helytelen volt, mert önmagában a legjobban végzett mechanikus munka sem lehet elegendő. Az átlagok elemzése, az eredmények érdemi vizsgálata nem volt nélkülözhető, ez pedig alaposabb oktatást kívánt volna. Az elkövetett hibák tanulságai alapján ezt menetközben igyekeztünk pótolni.

A cséplés kezdeti időszakában a felügyelőségekre az adatfelvétel zökkenőmentes megszervezése várt. A nyomtatványok összegyűjtése, a hibák kijavítása, a helyes adatok sürgetése mellett azonban nagy munkát végeztek a cséplőgépezetők és ellenőrök betanítása és a községi tanácsok ellenőrző munkájának megjavítása érdekében is. Ennek tulajdonítható elsősorban az adatszolgáltatás jelentős minőségi javulása. Jó szervezéssel egyes járásokban elértek, hogy a községi tanácsok között verseny indult a határidők betartásáért és az adatok minőségének megjavításáért. A nagyarányú és kiterjedt szervezőmunka komoly próbatétele volt a felügyelőségeknek, de számosan közülök bebizonyították, hogy máris megállják helyüket.

A mintaszerű szervezés példái mellett azonban sokhelyütt az öntevékenység hiányának, a tanácsi szervektől való elszakadásnak jöhetünk nyomára. Az élenjárók tapasztalatai megmutatták, hogy a járási tanácsokkal való együttműködés, a tanácsok segítsége, támogatása biztosítja a statisztikai munkának a kellő súlyát, tekintélyét az adatszolgáltatók felé; végső fokon könnyebbé teszi a feladatok végrehajtását. Ez azonban csakis akkor lehetséges, ha a statisztikusok komolyan, lelkiismeretes munkával harcolnak ennek eléréseért és maguk is öntevékenyen, kellő rugalmassággal oldják meg feladataikat.

A kezdeti problémák, nehézségek legyőzése után a felügyelőségek heti jelentései egyre javuló tendenciát mutattak. A határidők betartása az első hetektől eltekintve szinte kifogástalannak nevezhető. A közel 150 helyen

történő feldolgozás jelentései, alig egy-két esettől eltekintve, hetenkint pontosan beérkeztek, ami ilyen nagyméretű és szinte operatív jelentésnek beillő gyorsaságú adatgyűjtésnél nem lebecsülhető eredmény.

A jelentések időbeni elkészítésével szemben — részben a gyorsaság eredményeképpen — a felügyelőségek jelentései minőségileg nem minden alkalommal ütötték meg a kívánt mértéket. A számolásbeli jártasság hiánya itt ütközött ki a legerősebben. A gyakorlat hiányának tulajdonítható például, hogy a rendelkezésre álló ellenőrzési lehetőségeket a feldolgozás során nem alkalmazták eléggé. Szinte általános hibaként jelentkezett a számadatok revíziójának a hiánya. Erről a statisztikai munkában elengedhetetlen munkafolyamatról sok statisztikusnak igen helytelen nézete alakult ki. Hallottunk már olyan tévhitet is, hogy revízióra csak ott van szükség, ahol a feldolgozó munkája nem megbízható. Az intézményes revízió megvalósítását az elkövetkezendő feladatoknál sokkal nagyobb nyomatékkal kell kezelni. Az ellenőrzés elmaradása miatt nem egyszer fordult elő, hogy nyilvánvalóan helytelen adatok is szerepeltek a heti jelentésekben, amit a felügyelőségek jó áttekintéssel azonnal észlelhettek volna. A felületességéből eredő hibákat gyakran már a jelentést követőleg maguk is észrevették és jelentették a helyes eredményt, de sok hiba helyesbítésére csak a kirendeltségek ellenőrzései nyomán került sor. Az elkövetett hibák nem voltak olyan mértékűek, hogy azok az országos, vagy akár a megyei termésátlagokat befolyásolták volna, de statisztikai munkában az ilyen apróbb pontatlanságok is megengedhetetlenek.

A heti jelentések legsúlyosabb hiányosságaként a termelőszövetkezetek eredményei körül történtek jelölhetőek meg. Gyakori eset volt, hogy a hiányosan kioktatott cséplőgépezetők, a kitöltési utasítással ellentétben a termelőszövetkezetek egy-egy nagyobb táblájának cséplése után közölték az arról elcsépeelt mennyiséget, területi adatként pedig az illető növény teljes vetésterületét állították be. A két össze nem tartozó szám természetesen a termésátlag kiszámítása alapján könnyűszerrel látható volt. Az ilyen hibás adatoknak a feldolgozása gyakran az egész járás termelőszövetkezeti átlagait lerontotta. Az érdemi ellenőrzésnek ezeket a hiányosságait a termelőszövetkezetek vetésterületének egyenkinti egyeztetése után rövid idő alatt sikerült helyesbíteni úgy, hogy a végső kialakult átlagok már teljes mértékben a valóságot fedték, amit a TSZ-ek cséplési zárójelentései is alátámasztottak.

Az adatok kritikai vizsgálatának hasonló hiányosságai a kulákok termésátlagai körül is mutatkoztak. Csak kevés helyen figyeltek fel a felügyelőségek a kulákoknak a dolgozó parasztokénál feltűnően alacsonyabb átlagtermésére. A később intézményesített ellenőrzések során bebizonyosodott, hogy a kulákok nem „rosszabb minőségű földjeik“, vagy „állatállományuk hiánya“ miatt termelnek kevesebbet, hanem azért, mert termésük egy részét a velük összejátszó dolgozó parasztok, vagy felesbérliők nevén csépelel el. Termésük mennyiségét gyakran még az aratórész természetbeni kiadásával is igyekeztek csökkenteni, hogy beadási kötelezettségük teljesítése alól így bújhassanak ki.

A statisztikusok által elkövetett kezdetleges hibák jelentőségét fokozta, hogy a helyi tanácsoknak a feldolgozások eredményeit és az átlagtermések hetenkinti alakulását megfelelő tájékoztatás nélkül adták ki, nem hang-

súlyozták kellőképpen azok előzetes, tájékoztató jellegét. A téves adatok, melyek az országos átlagon nem lettek volna érezhetőek, a kisebb járási számokat erősen torzították és a VB elnökök éppen a kellő magyarázat híján nem egy helyen az osztályellenséget menteni igyekvő tendenciát láttak ezekben.

Nem kétséges, hogy bizonyos hiba még ezeken a helyeken is terhelte a statisztikusokat is, mert nyilván ne múgy — olyan világosan és olyan nyomatékkal — magyarázták meg az eredményeket, hogy félreértés ne történhessék.

Az érdemi ellenőrzés sokhelyütt éppen hasonló okok miatt vett erősebb lendületet — a helytelen adatok megfogytak, a feltűnők okát kikutatták. Hiba volt, hogy a felügyelőségek és a kirendeltségek nem elég gyorsan figyeltek fel a valóságot nem mindig helyesen tükröző adatokra, nem vizsgálták meg jobban a számok által mutatott jelenségeket és feldolgozásuk számszerű eredményeit tapasztalatokon alapuló magyarázattal nem egészítették ki.

A cséplés második felében az említett hibák már jórészt kiküszöbölődtek és a felügyelőségek egyre inkább törődtek azzal, hogy a feltűnő, szokatlan jelenségek okát, magyarázatát megtalálják. Az alacsony, vagy lehetetlenül magas termésátlagok helyszíni kivizsgálása mindjobban munkájuk középpontjába kerül. A beküldött jegyzőkönyvek, nyilatkozatok százai mutatják, hogy a statisztikusok a számok mögött egyre inkább a való életet keresik. Ezek a bizonylatok, habár mozaikszerűen is, de élővé, elevenné teszik a számadatokat, magyarázatát adják a szembetűnő jelenségeknek. Sok helyes meglátás mellett azonban gyakran sablonos indokokkal is megelégedtek. Így például a Hivatalhoz beküldött ezernél is több irat tetemes része csak adminisztratív hibákkal foglalkozik, vagy pedig formálisnak mondható indokokat rögzít. Nem egy esetben például bizonyosodott, hogy a felügyelőség által az aszály hatásának tulajdonított alacsony termésátlag a valóságban a rosszul alkalmazott vetésforgónak, vagy késői aratás nyomán előadódott nagyfokú szemvesztésének következménye.

Sok hasonló — többnyire mezőgazdasági és statisztikai szakismeretek hiányából fakadó — melléfogás ellenére is a számok első alkalommal történt érdemi vizsgálata jelentős eredménnyel járt.

Tagadhatatlanul hiba volt, hogy az oktatás alkalmával ezzel a kérdéssel jelentőségéhez képest aránytalanul keveset foglalkoztunk. A szerteágazó munka elsajátítása mellett azonban úgy láttuk, hogy kellő tapasztalati alap nélkül, előzetes oktatással ezen a területen csak kevés eredményt lehetett volna elérni. A feldolgozás folyamatában, a mechanikus munka begyakorlása után igyekeztünk a statisztikusok figyelmét az adatok összefüggéseinek vizsgálatára mindjobban rászorítani, ez azonban a cséplési időszak első felében a különböző szervezési problémák, a munka torlódása miatt csak kevésbé sikerült. A későbbiek folyamán azonban már egyre többen igyekeztek a számadatok alakulását megindokolni. A lényegtelen részletkérdések, a formális indokok mellett egyre többen mutatnak rá a jelenségek valóságos alakulására. Különösen a cséplés végeztével küldött összefoglaló jelentések tartalmaztak sok használható észrevételt, melyek az országos jelentésnek értékes szempontokkal történő kibővítését tették lehetővé. A kezdeti próbálkozások után azonban a fejlődés máris lemérhető. Sok elfogadható jelentés közül különösen

kiemelkedik a Baranya, Somogy, Szabolcs, Szolnok és Vas megyei kirendeltségnek a cséplés befejezésekor összeállított kiértékelése. Ezek megyéjük terméseredményeinek kerek, szinte minden tényezőre kiterjedő jó elemzését adták.

A cséplési adatfelvétel során bebizonyosodott, hogy a területi apparátus megfelelő gyakorlat után és kellő irányítás mellett nagy feladatok elvégzésére képes. Első önálló statisztikai munkájuk megnyilvánulásai sokhelyütt még kezdetlegesek, formálisak ugyan, de a fejlődés jeleit mutatják. Az érdemi, elemző munka további elmélyítésével, a területi hálózat elméleti színvonalának emelésével el kell érni, hogy a decentralizált rendszer mellett a statisztika magas színvonalra emelkedjék.

A SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA
A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL SZERKESZTÉSÉBEN

c. kiadványsorozatban megjelentek a

Statisztikai példatár. Általános statisztika

Ára: 6. — Ft

és a

Statisztikai példatár. Mezőgazdaság

Ára: 9. — Ft

c. könyvek

A „Statisztikai példatár” a statisztikai oktatás eredményességének fokozása érdekében készült és az általános statisztikán kívül a főbb népgazdasági ágak (ipar, mezőgazdaság, kereskedelem) gyakorlati statisztikai számításaira tartalmaz példákat.

A legegyszerűbb statisztikai számításoktól kezdve a nagyobb felkészültséget igénylő feladatokig nagyszámú példa között válogathat az olvasó. A „Statisztikai példatár” füzetei hasznos segítséggül szolgálnak a gyakorlati statisztikai munkával foglalkozó dolgozóknak, a statisztikai tanfolyamok hallgatóinak, tanároknak, az egyetemi és középiskolás diákoknak.

Kaphatók az

ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
14. SZ. KÖNYVESBOLTJÁBAN

V., Kecskeméti-utca 2. — Telefon: 187-719

A TERVSZERŰ MEGELŐZŐ KARBANTARTÁS STATISZTIKAI VIZSGÁLATA

I.

Ötéves tervünket csak úgy teljesíthetjük, ha iparunk a rendelkezésre álló munkaeszközök kapacitását a lehető legteljesebben kihasználja és fokozza. A gépek kapacitásának kihasználását és fokozását nagymértékben akadályozza a gépek és berendezések elhanyagolása. Igen gyakran fordul elő üzemekben, hogy egy-egy gép váratlanul elromlik, egy-egy alkatrész eltörik. Hosszú időre javításba kell adni a gépet és ez zavaró okoz a tervteljesítésben, növeli az önköltséget és rontja a munkaidő-kihasználást. A gépek nem megfelelő karbantartás következtében természetesen korábban is mennek tönkre, ami azt jelenti, hogy újabb beruházásokat kell végrehajtani.

Gépeink egy részének rossz állapota több okra vezethető vissza. Először is az államosított üzemekben a tőkések nagyrészt elhanyagolt állapotban hagyják a gépeket. Másodsor, vállalataink nem fordítottak elég gondot a gépek karbantartására; harmadszor, a nem megfelelően képzett munkások gyakran nem kezelik kellő szakképzettséggel a gépeket.

Népgazdaságunk vezetői felismerték, hogy a gépek elhanyagolása komoly akadályokat jelent a terv végrehajtásában, ezért a Minisztertanács a takarékoságról szóló határozatában kimondta:

„A gépek jobb kihasználása, a javítási költségek csökkentése érdekében minden üzemben meg kell szervezni a gépek rendszeres karbantartását. Minden gépfajtára és járműre vonatkozólag meg kell határozni két karbantartás közötti időt és a javítási költségek normáját.”¹

1951-ben a Népgazdasági Tanács határozatot hozott, melynek értelmében vállalatainknak 1952. XII. 31-ig be kell vezetniük a Szovjetunióban már régóta alkalmazott tervszerű megelőző karbantartást (TMK).

A tervszerű megelőző karbantartás lényege az, hogy a gépeket előre meghatározott időpontokban vizsgálatoknak és javításoknak vetik alá és nem várják meg, míg a gép elromlik, vagy valamelyik alkatrésze eltörik. Így a gépeket kis költséggel és rövid ideig tartó javítással állandóan üzemben lehet tartani. Műszaki alapon meghatározzák a gépen végzendő két generál javítás közötti időt (ciklust) és, hogy ebben az időszakban hány és milyen javításon kell átesnie. (Például a gépeknél két nagy javítás közé nyolc szerkezeti, négy pontossági vizsgálat, két kis és egy közepes javítás esik.) A vizsgálatok alkalmával megállapítják, hogy milyen alkatrészeket kell majd rövidesen kicserélni és ezeket előre elkészítik. Ezenkívül ügyeletes szerelők,

olajozók állandóan vizsgálják a berendezéseket és a szükséges kisebb javításokat, olajozást elvégzik.

A tervszerű megelőző karbantartás részlegének munkáját a vállalat az összes berendezésekre vonatkozóan megtervezi és így kiszámítja és biztosítja a TMK részleg munkaerő- és gépszükségletét.

A tervszerű megelőző karbantartás a következőket eredményezi:

a) A gépek előre meghatározott időben, lehetőleg üzemszünet alatt kerülnek javításra. Amennyiben üzemidőre esik a javítás, ezt előre meg lehet tervezni és gondoskodni lehet a munkások foglalkoztatottságáról.

b) A gépek sokkal kisebb ideig nem vesznek részt a termelésben, mert az alkatrészeket előre elkészítik és a karbantartó részleg munkája nem torlódik össze.

c) A rendszeres karbantartás következtében a gépek nagyobb határfokkal és pontosabban működnek, ritkábban romlanak el és nő az élettartamuk.

II.

A tervszerű megelőző karbantartás bevezetését vállalatainknál megfelelően ellenőrizni a statisztika feladata. A TMK-statisztika megfigyelése a következőkre terjed ki:

- Milyen mértékben vezették be a TMK-t a vállalatnál?
- Biztosították-e a kellő előfeltételeket a TMK működéséhez?
- Hogyan működik a TMK?
- A TMK eredményei.

A TMK-statisztika helyes kialakításához egész sor kérdést kell tisztázni: mire terjedjen ki a megfigyelés és a TMK-statisztikában előforduló fogalmak tisztázása. A minisztériumok műszaki-fejlesztési főosztályainak TMK-csoportjaival együttműködve sikerült első formájában megteremteni a TMK-statisztika tervezetét. Vegyük sorra, hogy a TMK-statisztika egyes feladatainak megvizsgálása során milyen kérdések merülnek fel.

a) *Milyen mértékben vezették be a TMK-t a vállalatnál?*

Egyelőre ez az egyik legfontosabb kérdés. A tervszerű megelőző karbantartás bevezetésének mértékét az fejezi ki lényegében, hogy a vállalat gépei, berendezései közül hány százalékot vontak be a TMK-ba. A TMK-ba bevont gépek tekinthető az a gép, amelyről nyilvántartási kartont készítettek,² átesett az első vizsgálaton és a tervben előírt időpontokban elvégzik rajta a szükséges műveleteket. Ha tehát egy gépen folyamatosan elvégzik a TMK-munkákat, de például, októberben nincs előírva semmiféle művelet és nem is végeztek rajta semmit, akkor ez a gép októberben is „TMK-ba vett” gépnek számít.

Miután az egyes gépekre és berendezésekre vonatkozóan megállapítottuk, hogy bevonták-e TMK-ba, meg kell állapítanunk a vállalatra, iparigazgatóságra, minisztériumra nézve a TMK megvalósulási fokát. Ezt a műveletet úgy végezzük el, hogy a TMK-ba bevont gépek, berendezések számát (természetes mértékegységben) az összes gépek, berendezések számával osztjuk. Így kap-

² A TMK bevezetésének első lépéseként kartonra veszik fel a gép legfontosabb adatait, ciklustartamát, bonyolultsági fokát (ez annak jellemzésére szolgál, hogy mennyi munkaórát vesz igénybe a gép nagyjavítása) és rávezetik a gépen végzett műveleteket.

juk meg a megvalósulási százalékot. Ennek a módszernek az a hiányossága, hogy a legkülönbözőbb gépeket darabszám szerint adjuk össze, holott nem mindegy, hogy a TMK-ba a kevésbé fontos vagy a legfontosabb gépeket vonták-e be. Felmerül valamilyen általánosító mérőszám alkalmazásának lehetősége, így például, a LE-teljesítmény. Különböző okokból azonban a darabszámos módszer is kielégítő, ugyanis:

1. A kérdés csak addig áll fenn, amíg az összes gépeket nem vonják be a TMK-ba; márpedig a TMK-t ki kell terjeszteni *valamennyi* gépre, tehát a követelmény az, hogy darabszám szerint is 100%-os legyen a TMK megvalósulása.

2. Feltételezhető, hogy a vállalatok a legfontosabb gépeket vonják be a TMK-ba.

3. A TMK megvalósulásának fokát más módon is ellenőrizhetjük (a TMK működésénél erről szó lesz).

b) *Biztosították-e a kellő előfeltételeket a TMK működéséhez?*

A TMK széleskörű bevezetését — amint ezt a Kohó- és Gépipari Minisztériumban eddig folytatott TMK-statisztika is bizonyítja — elsősorban létszám, gép- és alkatrészhiány gátolja.

1. Az említett akadályok közül a legnehezebben a létszám kérdése oldható meg. A TMK-tervből megállapíthatjuk a szükséges „számított létszámot”. Ehhez a számhoz viszonyítjuk a tényleges létszámot és megkapjuk a létszámellátottság fokának mutatóját.

2. Nem volna érdektelen megvizsgálni, hogy a TMK-műhelyek mennyire vannak ellátva a szükséges gépekkel. A gyakorlat azt mutatja, hogy a TMK-műhelyek kevés és rendszerint nem elég jó gépeket kapnak. A gép-ellátottság mérőszámát többféleképpen lehetne számítani:

a) A TMK-műhelyek gépeinek számát viszonyítanánk a szükséges gépek számához (a létszámhoz hasonlóan, ha nem is olyan pontosan, ez is kiszámítható).

b) A karbantartási részleg gép híján gyakran a produktív üzemek gépeit kénytelen igénybevenni, aminek következtében egyrészt elhúzódik a javítás, másrészt a produktív üzem gépei kiesnek a termelésből. Ezért meg kellene figyelni, hogy a karbantartásra fordított gépórák közül mennyit végeztek el a TMK műhelyek gépei és mennyit a termelőüzemek gépei.

3. A TMK-munkák gyors elvégzését gyakran gátolja, hogy az alkatrészeket javítás közben kell elkészíteni. Ezért bizonyos mennyiségű alkatrészt állandóan raktáron kell tartani. Ezért fontos kérdés a tartalékalkatrész-ellátottság megállapítása, melyre megfelelő módszert kell megállapítani.

a) Az egyik megoldás lehetne a meglévő és a szükséges tartalékalkatrész mennyiség összevetése. Ennek a módszernek egyik hiányossága az, hogy a „szükséges tartalék-alkatrész mennyiség” még csak megközelítő pontossággal van megállapítva. A másik hiányossága, hogy itt is csak darabszám szerint lehetne összegezni a különböző alkatrészeket. Ezért ezt a módszert esetleg csak a legfontosabb alkatrészekre külön-külön alkalmazzunk.

b) A tartalékalkatrész-ellátottságot jobban jellemezné és a készletnormák megállapításához adatokat szolgáltatna, ha az elvégzett alkatrész-cserék számát vizsgáljuk a meglévő átlagos tartalékalkatrész készlethez viszonyítva. (Egyelőre alkalmasabb volna a készletnormát is nem műszaki, hanem statisztikai alapon megállapítani.)

A felsoroltakon kívül a TMK eredményes működését a következő tényezők is akadályozhatják:

4. A karbantartó részleg számára gyakran nem biztosítanak megfelelő helyiséget. Ennek vizsgálata nem statisztikai feladat, de iparigazgatósági vagy minisztériumi szinten kívánatos megállapítani, hogy a vállalatok közül hányánál van megfelelő műhely.

5. A karbantartó részleg személyzetének gyakran nincs megfelelő szakképzettsége. Ezt a munkaügyi statisztikából ismert módon az átlagos bérkategóriával lehetne jellemezni.

6. Végül a TMK személyzet hullámozásának kimutatására a hullámozás-mutatót alkalmazhatjuk.

c) *Hogyan működik a TMK?*

A TMK működését két mutatón keresztül figyelhetjük meg. Először is megvizsgáljuk, hogy hogyan áll a TMK-munkák tervteljesítése. Itt munkafajtánként a tervezett és tényleges munkaórákat állíthatjuk szembe. A tervteljesítési százalék helyességét zavarhatja az a körülmény, hogy az elvégzett munkák esetleg több munkaórát vettek igénybe, mint amennyit terveztek. Például egy üzemben terveztek 20 gépjavítást, egyenként 12 órával = 240 óra; elvégezték 16 gép javítását, ez azonban összesen 240 órát vett igénybe. A tervteljesítés tehát az előbbi módszer szerint $\frac{240}{240} = 100\%$. Az

elvégzett munkák száma szerint viszont csak $\frac{16}{20} = 80\%$. Ha csak a gépek darabszáma szerint végeznénk a megfigyelést, akkor a különböző gépeket egyenlőnek vennénk, ami szintén helytelen. Ezért legjobbnak látszik a két-fajta tervteljesítést egymás mellett alkalmazni. Esetleg mind a tervezett, mind az elvégzett munkákat terv- vagy normaórákban vennénk számba.

Például az előbbi esetben: tervezett órák: 240; elvégzett munkák tervórában: $16 \times 12 = 192$ óra; tervteljesítés: $\frac{192}{240} = 80\%$.

Karbantartási csoportonként (gépkarbantartás, villamosüzemi karbantartás, stb.) számbavesszük:

a teljesített órákat összesen,

ebből: TMK-ban teljesített órákat;

egyéb javítási munkán (váratlan meghibásodás) teljesített órákat;

idegen területén (beruházási munkán, átszerelésen, stb.) teljesített órákat.

Az így kapott megoszlási viszonyszámok adják a valóságot leginkább megközelítő képet a vállalati karbantartó munkáról. Mint már említettük, a TMK-ba bevont gépek számának az összes gépek számához való viszonyítása nem ad megbízható képet a TMK megvalósulásáról. Alkalmazhatunk azonban egy másik mutatót is, mely az összes mutatók közül a legmegbízhatóbb: a TMK-ra fordított munkaórák hány százalékát teszik ki a karbantartó személyzet összes óráinak. Nyilvánvaló, hogy ahol a karbantartó munkaóráinak mondjuk 30–40%-át a váratlan meghibásodások javítása teszi ki, ott TMK-ról nemigen lehet beszélni. Önmagában azonban ez a viszonyszám sem jellemezheti a TMK megvalósulását, mert ahol a gépeket nem tartják rendszeresen karban, ott a gépek gyakrabban törnek, tovább tart a javításuk és ez a váratlan hibák számának súlyát növeli.

Az idegen területen végzett munkákat azért fontos vizsgálni, mert az amúgyis kislétszámú karbantartó személyzetet gyakran igénybeveszik más munkára. Ez ellen harcolnunk kell. A karbantartó részleg gyakran létszámhiányról panaszkodik, ilyenkor rá lehet mutatni, hogyha a meglévő munkaerőt tervszerűen használnák fel a TMK-ra és nem vonnák el más munkára, akkor a létszámhiányon is enyhíteni lehetne.

d) A TMK eredményei

A TMK-statisztika fontos feladata megvizsgálni, hogy a TMK eléri-e a kívánt eredményeket: a termelés tervszerinti folyamatosságát nem zavarják-e a javítási munkák, nő-e a gépek élettartama, emelkedik-e a termelékenység és csökken-e az önköltség.

Az említett kérdések közül csak az elsőt vizsgálhatjuk, mely az állásidők megfigyelésén keresztül történik. A gépek élettartamának növekedését csak hosszabb idő alatt figyelhetjük meg és az egyéb tényezőktől is függ. Az önköltséget és a termelékenységet is sok más tényező befolyásolja.

Az állásidőknél a TMK és a váratlan hibák miatti gépállásórákat kell vizsgálni, mindkettőt a gépek teljesített óráinak százalékában is. Az így kapott mutatók elemzése meglehetősen bonyolult. A TMK miatti állásidők növekedése ugyanis egyelőre kívánatos, mert ez a TMK egyre szélesebb körben való elterjedését mutatja. Végső soron azonban az állásidők nem lehetnek nagyobbak, mint a TMK bevezetése előtti javítás miatti állásidők, mert hiszen a TMK bevezetésével épp az állásidők csökkentése volt a cél.

A TMK miatti állásidők kezdeti növekedése mellett a váratlan hibák miatti állásidőknek csökkenniük kellene. Amíg azonban a TMK-t nem vezeték be a szükséges mértékben, addig az állásidő változása véletlenszerű is lehet, tehát növekedése nem feltétlenül a TMK rossz működésére mutat. Tulajdonképpen külön kellene vizsgálni a TMK-ba bevont gépeket és berendezéseket. A TMK és a váratlan hibák miatti állásidők alakulását mindenesetre össze kell vetni a TMK megvalósulási fokával és a karbantartó személyzet munkaóráinak megoszlásával. A TMK nagyfokú bevezetése mellett a váratlan hibák miatti állásidők növekedése a TMK részleg rossz munkájára mutat. Vegyünk egy példát:

	TMK-személyzet TMK-ban* telj. órái	Egyéb javítási munkán* telj. órák	Állásidők a telj. gépórák %-ában	
			TMK miatt	váratlan meghib. miatt
I. időszak ...	30 %	50 %	1 %	3 %
II. „ ...	60 %	20 %	2 %	3 %

* A két százalék összege azért nem egyenlő 100-zal, mert idegen területen is végeznek munkát.

A tábla alapján nem lehet feltétlenül azt a következtetést levonni, hogy a TMK nem eredményes, mert a TMK-ba bevont gépek is gyakran váratlanul elromlanak, hanem valószínű az, hogy a TMK-ba be nem vont gépeknél a váratlan hibák javítása sokáig tartott, pl. alkatrészhiány miatt.

Az állásidőknél el kell döntenünk azt a kérdést, hogyha egy gépsornál váratlan hiba miatt egy gép leáll és emiatt az egész sornak állnia kell,

csak az elromlott gép állásidejét számítsuk vagy az összesét. Minthogy valamennyi gép kiesett a termelésből, ezért valamennyi állásidejét be kell számítanunk.

III.

A Kohó- és Gépipari Minisztériumba február óta havonta küldenek be TMK-jelentéseket, a Bánya- és Energiaügyi Minisztériumba pedig szöveges jelentéseket. Országos TMK statisztika még nincs. A Központi Statisztikai Hivatal 1953. évtől kezdve a minisztériumoktól a következő egy-éges jelentést szándékozik bekérni, iparigazgatósági bontásban:

TMK-JELENTÉS 195_____ hó _____ minisztérium
_____ igazgatóság

Karbantartási csoport	Létszámellátottság			Karbantartási csoportok					TMK megvalós.		
	tényle- ges létszám	számi- tott	%	összes	TMK-n	% 6 5	idegen terüle- ten	% 8 5	TMK- ba be- vont	összes	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Összesen:											

Gépállások

Állásidők órában		Összes teljesített gépora	%	%
TMK miatt	váratlan meghib. miatt			
1	2	3		

A minisztériumok saját szükségleteiknek megfelelően még más adatokat is kérhetnek.

A Kohó- és Gépipari Minisztériumban eddig rendszeresített TMK jelentés lényegében azonos a Központi Statisztikai Hivatal beszámoló-tervezetével, de kiterjed még az ügyeletes szolgálat ellátására, a központi olajozás végzésére, a villamosüzemi karbantartásra és a TMK irodában a kartonozás végzésére.

A Könnyűipari Minisztérium október óta rendszeresített jelentése

TMK- munkák megnevezése	Ciklus szerint szükséges		Tervezett		Tervből		Terven kívül		Összesen		Megvalósu- lási %	
	db	munka- óra	db	munka- óra	t e l j e s í t v e						9 1	10 2
					db	munka- óra	db	munka- óra	db	munka- óra		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Nagyjavítás.....												
Kis- és közepes jav.....												
Szerk. és pont. vizsg.....												

A Könnyűipari Minisztérium a KSH által kért adatokon kívül munkafajtánként vizsgálja a tervteljesítést is. A TMK megvalósulását úgy méri, hogy a ténylegesen elvégzett TMK munkákat a ciklus szerint (műszakilag megállapított időközökben bekövetkező) munkálatokhoz viszonyítja. A tervezett munkáknak meg kellene egyezniük a ciklusszerintivel, de előfordulhat, hogy például létszámhiány miatt nem terveznek meg minden munkát. Ezért külön kell mérni a tervteljesítést is (ha a tervezett munkák meg-egyeznek a ciklusszerint szükségessel, a tervteljesítés = a minisztériumok által mért megvalósulással). A KSH által kért megvalósulást a minisz-
térium nem kéri külön, mivel minden gépet bevontak a TMK-ba.

A TMK statisztikát a vállalatok TMK irodái készítik el, mivel a TMK intézése amúgyis náluk folyik.

A TMK jelentés kitöltéséhez nincs szükség különleges bizonylatokra. A „szükséges létszám“ a gépek bonyolultsági fokának és ciklustartamának megállapításával grafikonokból leolvasható. A létszám és munkaidő ada-
tok a TMK részleg nyilvántartásából, a műhelyelszámolásokból, munka-
utalványokból állapítható meg. Az állásidőket a kért bontásban már eddig
is sokhelyen nyilvántartották.

IV.

A Kohó- és Gépipari Minisztérium vállalatainál folyó TMK munkáról az eddig beküldött statisztikai jelentések alapján a következő képet kapjuk:

Hó	Létszám ellátottság %	G é p k a r b a n t a r t á s					TMK-iroda	
		teljesített órák			TMK megvaló- sulás %	Gépállás váratlan meghibáso- dás miatt %	Létszám ellátottság %	Idegen ter-en végzett munka %
		TMK-n %-ban	Idegen munkán %-ban	Váratlan meghibáso- dás %-ban				
II.	63,7	48,3	18,5	33,2	41,5	2,44	53,2	21,4
III.	70,9	51,6	13,8	34,6	43,7	1,70	54,0	21,2
IV.	68,7	50,2	17,6	32,2	46,8	2,60	56,5	17,9
V.	72,6	57,0	16,6	26,4	51,6	1,80	59,0	16,8
VI.	73,0	57,2	15,0	27,8	51,0	2,12	60,6	15,7
VII.	71,5	60,1	11,8	28,1	50,6	1,62	62,1	15,7

(Csak a gépkarbantartást vizsgáljuk, amely a legfontosabb karbantartási ág, valamint a TMK irodát.)

Mint a táblából láthatjuk, a statisztika felhívja a figyelmünket arra, hogy nincs meg a kellő létszám, bár a félév folyamán némi javulás mutatkozik, mind a TMK irodánál, mind a gépkarbantartásnál. A TMK dolgozóit nagymértékben igénybeveszik más munkára is, aminek következtében a TMK megvalósulása nem kielégítő. Különösen feltűnő, hogy a TMK megvalósulása sokkal alacsonyabb a létszámellátottságnál. A létszámellátottság 63—73% körül mozog. Még ha az idegen területen végzett munka arányát is leszámítjuk, akkor is 50—60%-os ellátottságot kapunk, a TMK megvalósulás pedig 41—51%-os. Az eltérés — az adatok alapján — a TMK iroda alacsony ellátottságával magyarázható (53—62%). Ha itt is leszámítjuk az idegen területen végzett munkát, akkor 42—52%-os ellátottság marad. Ennek következtében — mint a tapasztalat mutatja — rendszerint nem tudják elkészíteni a tartalékalkatrészek rajzait, nem tudják felkارتozni a gépparkot stb. Figyelembe kell még vennünk azt is, hogy amíg a TMK nincs széleskörűen és huzamosabb idő óta bevezetve, tulajdonképpen több dolgozóra lenne szükség, mint a „szükséges létszám“, mert azt, a már teljes mértékben működő TMK-ra számították. A táblán nincs kimutatva, de feltehető, hogy közrejátszik a géphiány, esetleg a munkavállalók nem kielégítő szakképzettsége stb. A váratlan hibák miatti állásidők változásából még nem vonhatunk le következtetéseket, mivel most van csak indulóban a TMK. Mindamellett némi csökkenés már mutatkozik.

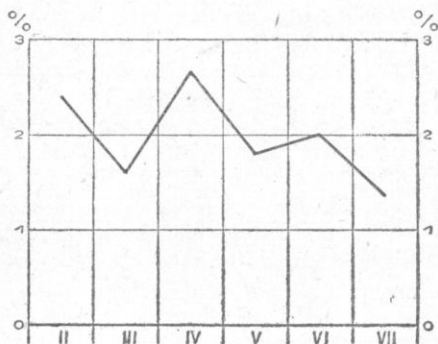
A statisztika és a vállalatok hozzáfűzött indokolásai rámutatnak a TMK széleskörű bevezetését akadályozó tényezőkre. A tapasztalat azt mutatja, hogy ezek a tényezők a következők: létszám, gép, helyiséghiány, idegen munkákkal való terhelés, szakképzettség hiánya és helyenként a bűnös gondatlanság, ami arra vezet, hogy egyes vállalatok inkább a tönkremenésig dolgoztatják gépeiket, csakhogy a javítás idejére a termelésből ne kelljen kivonni őket.

*

Mint a Kohó- és Gépipari Minisztérium példája mutatja, a statisztika jelentős segítséget nyújthat a TMK megjavításában azáltal, hogy megmutatja a gépek karbantartását akadályozó tényezőket.

A tervszerű megelőző karbantartás fontosságát öt éves tervünk megvalósításában és túlteljesítésében az említett példa érzékelteti. A gépek idejében való megjavítása és a hibák megelőzése révén keletkező megtakarítások jelentőségét azonban csak a TMK statisztika helyes megszervezése útján lehet majd felmérni.

Váratlan hibák miatti állásidők
a teljesített gépórák százalékában

AZ ANYAGELLÁTÁSI STATISZTIKA ÚJ FELADATAI

„A Szovjetunió népgazdasága saját tartalékaiból, belső felhalmozási forrásaiból fejlődik. Ezért pártunk mindig nagy figyelmet fordított és fordít a szigorú takarékoságért folyó küzdelemre, és a takarékoságot a gazdaságon belüli felhalmozás megteremtése és a felhalmozott eszközök helyes felhasználása fontos feltételének tekinti. A takarékoságnak — mint a szocialista gazdálkodás módszerének — nagy szerepe volt az ország iparosításában. Most, amikor országunkban a népgazdaság újabb hatalmas fellendülése megy végbe, és ezzel egyidejűleg rendszeresen csökkennek a közszükségleti cikkek árát, a takarékoság még fokozottabb jelentőségű. Minél teljesebben és észszerűbben használjuk fel a termelési tartalékokat, minél takarékosabban és körültekintőbben vezetjük gazdaságunkat, annál nagyobb sikereket érünk el a népgazdaság valamennyi ágának fejlesztésében, annál nagyobb eredményeket érünk el a nép anyagi és kulturális színvonalának emelésében.”¹

Éppúgy, mint a Szovjetunióban, hazánkban is nagy jelentősége van a takarékoságnak, az anyagkészletekkel való észszerű gazdálkodásnak. Az operatív vezetés ilyen irányú tájékoztatása céljából hívta életre a Központi Statisztikai Hivatal az anyagellátási statisztikát.

Közel két esztendeje annak, hogy anyagellátási statisztikánk jelenlegi formája megvalósult, s a rendszeres adatszolgáltatás megindult. A beszámolójelentések rendszeresítésére égető szükség volt, mivel népgazdaságunk vezetőit addig semmilyen formában nem tudtuk tájékoztatni anyagellátásunk helyzetéről.

Az adatszolgáltatás két külön vonalon indult meg. Anyagkészleteinkről és anyagforgalmunkról adtak képet az ú. n. „A” és „B” lapok, melyeket feldolgozva, anyagmérlegek formájában tájékoztattuk népgazdaságunk vezetőit. Az adatszolgáltatás másik formája a fajlagos anyagfelhasználás statisztikája volt, mely fontosabb gyártmányaink anyagfelhasználásának adta értékelését.

A kétségtelen eredmények mellett, melyeket sikerült az elmúlt két esztendő alatt elérnünk, komoly hiányosságok is mutatkoztak.

Eredményeink közé számíthatjuk azt, hogy közzétett adataink alapul szolgáltak a népgazdasági tervek készítéséhez és kiértékeléséhez. Adataink elemzése során sikerült rámutatnunk az egyes helyeken mutatózó aránytalanságokra, készletfelhalmozódásokra, vagy anyaghianyra, pazarlásra a népgazdaság javaival.

A hiányosságok közé sorolhatjuk, hogy anyagkészlet és forgalmi adagyűjtésünk nem terjedt ki népgazdaságunk valamennyi területére, így pl.

bel- és külkereskedelmi vállalatainkra. A készletező vállalatok bekapcsolódása is csak a közelmúltban valósult meg. Vállalataink által beküldött adataink megbízhatóságához is sok esetben fért kétség. A legfőbb hiányosság pedig az volt, hogy sem a Központi Statisztikai Hivatal, sem pedig minisztériumaink nem elemezték kellő alaposággal a feldolgozott adatokat, s így operatív intézkedések csak ritkán születhettek.

A hiányosságok többféle okra vezethetők vissza.

Vállalataink egy része nem fordít ugyanolyan gondot anyagkönyveléseinek és -nyilvántartásainak naprakészségére és megbízhatóságára, mint azt az értékkönyvelésnél teszi. Kétségtelen, hogy az anyagkönyvelés megszervezése, az anyag mozgásának összetettebb voltánál fogva nehezebb feladat, mint az értékkönyvelésé, azonban számos esetben egyes vállalati vezetők helytelen, szűk, egyedül a vállalat és nem a népgazdaság érdekeit tekintő szempontjából következik az, hogy az ellenőrzés megnehezítése és meglévő készleteik elleplezése céljából nem tekintik lényeges kérdésnek az anyagkönyvelést és -nyilvántartást. Így történhet azután meg az, hogy a népgazdaság szempontjából igen fontos — bár kétségtelenül csak körülményesen számvehető — kovácsoltvas- és hasznavashulladékról, öntvénytöredékről, bugákról és egyes nagytömegű hengerelt árufeleségekről mérésen alapuló, megbízható készletadatunk ezideig nincs, pedig feltételezhetően igen nagy, eddig még fel nem tárt tartalékokkal rendelkezünk ezen anyagokból. A fenti okra vezethető vissza az is, hogy bár értelemszerűen meg kellene egyeznie az előző időszak zárókészletének az azt követő időszak nyitókészletével, mégis alig van anyag, melynél a népgazdasági szintre összesített készletadatot ne kellene helyesbíteni. A helyesbítések oka általában vagy az anyagkönyvelés késői zárása, vagy pedig az, hogy bár a zárás megtörtént időben; mégis az egyéb adatokkal való egyeztetés után (pl. visszavételezések átvezetése) az adatokat megfelelően helyesbíteni kellett. További feladat lenne az anyagkönyvelés kötelezőleg elrendelt egységesítése, mivel ezidőszertől számos vállalat ragaszkodik még elavult anyagkönyvelési rendszeréhez.

Vállalati anyagkönyvelésünk és -nyilvántartásunk hiányosságai közé tartozik az, hogy számos helyen nincs megvalósítva az anyagfelhasználás célok szerinti bontása. Így például nem állapítható meg minden esetben az, hogy a felhasználásból mennyit fordítottak termelésre, mennyit építkezésre és mennyit üzemfenntartásra. Ugyanígy nem mindenütt állapítható meg az, hogy az anyagfelhasználás milyen hányadát fedették hulladékanyagokból. A felhasználás ilyen bontása pedig feltétlenül szükséges a jövőévi népgazdasági tervek méréséhez.

Minisztériumaink vonalán is találkozunk hiányosságokkal. A legutóbbi időig minisztériumaink nagyrésze szükséges rossznak tekintette az anyagellátási statisztikát, s ezért nem is jelölt ki minden más munkától függetlenített személyt, aki a minisztérium területén irányíthatja volna az anyagellátási statisztika feldolgozását. Az anyaggazdálkodás rendjének szigorításával azonban minisztériumaink nagyobb érdeklődést mutatnak az anyagellátási statisztika iránt, s így ezen a téren gyorsütemű fejlődés indult meg. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy minisztériumaink ma még központilag, az Ellátási Igazgatóságok (Osztályok) statisztikai csoportjai útján dolgozzák fel az adatokat, ami arra mutat, hogy az egyes igazgatóságok (főosztályok, trösztök) még nem tekintik magukénak ezt a kérdést, nem ismerik a felügyeletük alá tartozó vállalatok anyagellátási helyzetét. A hiányosságok

nem ismeretében orvoslásukra sem igen nyílik lehetőség. További lazaság, hogy a minisztériumok statisztikai osztályai ma még csak papíron gazdái az anyagellátási statisztikának, a valóságban elhárítják maguktól a vele való foglalkozást.

Minisztériumaink közül elsősorban a Kohó- és Gépipari Minisztérium és az Élelmiszeripari Minisztérium volt az, amely a múltban a legkisebb súlyt fektette arra, hogy az anyagellátási statisztika adatait kellő gondossággal vizsgálják felül és elemezzék. E minisztériumok nem jelöltek ki a múltban más munkától függetlenül felelős személyt, aki összefogta volna a minisztérium területén az anyagellátási statisztikát. Az Élelmiszeripari Minisztériumban sokáig az egyik gépkocsielőadó tartotta kézben — mellék-munkakörként — az anyagellátási statisztika irányítását, így nem csoda, ha a Minisztérium jelentése késve és pontatlanul futott be. A Kohó- és Gépipari Minisztériumban az Ellátási Igazgatóság megalakulásával függetlenített felelős személy kezébe kerül az anyagellátási statisztika irányítása, s ez rövid időn belül megmutatkozott a határidők megtartásánál, és a statisztikai adatok javulásánál. Jelenleg azonban még mindig az a helyzet, hogy a statisztikai részleg nem rendelkezik a munka elvégzéséhez elegendő létszámú előadóval, hanem a vállalati adatok beérkezése után más osztályoktól kölcsönkapott előadók segítségével folyik a vállalati adatok felülvizsgálata. Még az sincs intézményesen biztosítva, hogy havonta mindig ugyanazok az „előadók“ végezzék a munkát. A minőség további javításához elengedhetetlenül szükséges ennek az áldatlan helyzetnek megszüntetése, és a statisztikai részleg kellő számú előadóval történő ellátása. Arra, hogy a kellő feltételek biztosítása mellett, határidőre érkező és majdnem hibamentes minisztériumi jelentést lehet készíteni, melynek adatai jól felhasználhatók az operatív anyaggazdálkodás során, példa a Könnyűipari és az Építészeti Minisztérium.

Hiányosságnak tekinthetjük azt is, hogy egyik minisztérium sem közöl tájékoztatójában adatot sem az anyagmérlegstatisztika, sem a fajlagos anyagfelhasználás statisztikája köréből. Ez is arra vezethető vissza, hogy minisztériumaink statisztikai osztályai egyelőre csak papíron gazdái az anyagellátási statisztikának.

A statisztikai osztályok szemében az anyagellátási statisztika még nem nyert polgárjogot.

Már előljáróban említettük a hiányosságok között az anyagellátási statisztika szervezési és elemzési hiányosságait. Kétségtelen, hogy ezekért elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal felelős. A szervezési vonatkozású hiányosságok kiküszöbölése folyamatban van, azonban a kiértékelés területén még számos nehézséggel kell megküzdünk. A legfőbb nehézség az idevonatkozó tervek hiánya. Az Országos Tervhivatal ezidőszent csak éves anyagmérleg-terveket készít. Negyedéves anyagmérleg-tényszámainknál így a tervvel való összehasonlítás lehetősége ki van zárva. A mérleg egyes tételeinek tervszámai ugyan összeállíthatók lennének (termelés, export, import), azonban néhány döntő tételre negyedéves bontásban semmiféle tervszámmal nem rendelkezünk (készletek, felhasználás). Ugyanígy a fajlagos anyagfelhasználás számbavételénél nem rendelkezünk a jóváhagyott anyagnormák semmiféle nyilvánartásával, s így a visszajelentett normaszámokat ellenőrizni nem lehet.

Anyagellátásunk tervezése során felmerülő további kérdés a tervezés egyes fogalmainak nem teljes egyértelmősége. Kívánatos lenne, ha a haszná-

latos fogalmak éppúgy tisztázódnának itt is, mint az a termelés, vagy a munkaügy tervezésénél már megtörtént.

A közeljövő egyik legfontosabb megoldásra váró feladata a készletnormák rendezése. Jelenleg az a helyzet, hogy vállalataink készletnormái egyedül forintértékben vannak meghatározva. A forintértékben meghatározott készletnormák nincsenek lebontva az egyes anyagokra. Így a jelenlegi helyzetben nem állapítható meg minden esetben bizonyossággal, vajjon a vállalat készletei az egyes anyagokból meghaladják-e szükségleteit, vagy pedig hiány mutatkozik belőlük. Főosztályi (igazgatósági, tröszt) vagy minisztériumi szinten semmiféle készletnorma nem áll rendelkezésre s így a tájékoztató e tekintetben is nehézségekbe ütközik. Feltétlenül szükséges a kérdés me'őbbi rendezése, mivel ez készletgazdálkodásunk területén igen nagy előrehaladást jelentene.

*

A fenti hiányosságok kiküszöbölése az anyagellátási statisztikának nem egyedüli jövőbeni feladata. Az anyagellátás szervezetének közelmúltban végbement átalakítása az anyagellátási statisztikára sok új feladatot ró.

Az anyagellátási szerveknek átszervezése során alakult meg a minisztériumokban az Ellátási és Értékesítési Igazgatóságok, illetve Osztályok. Az Ellátási Igazgatóságok feladata a minisztérium termeléséhez szükséges anyagok beszerzése, míg az Értékesítési Igazgatóság értékesíti a minisztérium termelvényeit.

A jövő feladatai közé tartozik az Ellátási és Értékesítési Igazgatóságok tevékenysége statisztikai megfigyelésének megszervezése, és ezzel kapcsolatban a jövő évi beszerzési, ill. értékesítési tervek mérése.

Ahhoz, hogy ezeket az új feladatokat meg tudjuk oldani, feltétlenül szükséges jelenlegi statisztikai rendszerünk átfarmálása; ugyanis mai rendszerünk e feladatok megoldására nem alkalmas.

Így pl. az 1952 II. félévi beszerzési terveket mérni nem tudjuk, mivel a beszerzési tervek a minisztériumok egészére készültek, míg a Központi Statisztikai Hivatal adatait a vállalati beszámolójelentésekből állítja össze. A vállalati adatok összesítése során pedig a halmazatlanul készült minisztériumi beszerzési tervekkel szemben halmozódások keletkeznek, mégpedig két okból:

- a) a felhasználó vállalatok közötti átdiszponálásokból, és
- b) a készletező vállalatok és felhasználó vállalatok közötti átadások következtében.

E halmozódásokat a mai statisztikai rendszer nem képes kiküszöbölni. Ugyanakkor azonban minisztériumaink sem rendelkeznek olyan adatokkal, amelyek alapján megállapítható lenne a minisztérium egészére vonatkozóan, hogy milyen mennyiség érkezett be a tárgyidőszak folyamán a minisztérium területére. E kérdés megoldása annál is fontosabb, mivel a jövő évre tervbevett, minisztériumi szinten megkötésre kerülő szállítási szerződések ellenőrzése csak így lehetséges.

Míg, — hiányosságai ellenére is, — többé-kevésbé megbízható ellátási statisztikai rendszerrel rendelkezünk, addig értékesítési statisztikánk kialakítása még a jövő feladata. Ez évben megindult ugyan már a kiszállítások statisztikai vizsgálata s a Könyvüipari és az Élelmiszeripari Minisztérium megszervezték saját területükre vonatkozólag az áelosztás számbavételét, ezeket azonban még nem tekinthetjük többnek, mint első kísérletnek. Rendkívül szűk és elsősorban fogyasztási cikkekre vonatkozó megfigyelési körök

nem elégíti ki a jövő év igényeit. Az ezévi statisztikai megfigyelés komolyságát nagymértékben veszélyeztette a szállítási szerződések, kötések tisztázatlan fogalma, s az ebből származó, helyenként anarchikus állapota. Így a tejiparral a kereskedelmi vállalatok csak a szükségesnél jóval alacsonyabb mennyiség szállítására kötnek szerződést, értékesítési nehézségektől tartva, s a szükséges le nem kötött mennyiségeket esetről-esetre telefonon hívják le. Nyomdaiparunk néhány vállalata pedig a szállítási határidőt tolja ki a reálisnál jóval hosszabbra, hogy az esetleges késés miatt fizetendő kötbérvisszatérítést elkerülhesse. A szállítási szerződések központi nyilvántartása sem volt mindenütt megszervezve. Ilyen körülmények között nem meglepő, ha miniszteriumaink nem mindig tudták megállapítani, mely szerv felé, miből, mennyit értékesítettek. Az anyagok nagyrésznél a szállítási szerződésekkel szembeni lemaradásokról is csak a kötbérigényeken keresztül lehetett meggyőződni.

A jövő értékesítési statisztikájának mindezekre a ma még nyitva álló kérdésekre választ kell adnia.

*

Összefoglalva a fent elmondottakat, megállapítható, hogy az iparstatistika ágazatai körül a jövő évben talán az anyagellátási statisztikára vár a legtöbb kérdés megoldása. E kérdések megoldásával megteremthetjük azt az anyagellátási statisztikát, mely komoly segítséget nyújt a tervezésnél és amelyre biztosan támaszkodhat az operatív vezetés.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című sorozat huszonötödik számaként

megjelent

PRIGLY BÉLA

Ipari munkaügyi és termelékenységi statisztika

című munkája.

A könyv foglalkozik a munkaerő és munkaidő statisztikájával, amelyen belül ismerteti a munkaerőstatisztika általános feladatait és a munkaerő és munkaidő megfigyelésével kapcsolatban használatos mutatószámokat. Részletesen tárgyalja a munkatermelékenység megfigyelésénél alkalmazott módszereket, ismerteti a munkatermelékenységi indexeket. „A munkabér statisztikája” című fejezetben felsorolja a különböző bérfizetési rendszereket és bemutatja a munkabér vizsgálatának statisztikai módszereit.

Ára : 17.50 Ft

KAPHATÓ

az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban

Pályázati felhívás

A Központi Statisztikai Hivatal a Minisztertanács 2021/6/1952. sz. határozata értelmében 1953. január hó folyamán ipari és mezőgazdasági tagozattal egyéves felsőfokú statisztikai iskolát indít Budapesten.

Az iskola célja a statisztikai és egyéb számviteli és adminisztratív munkában kitért dolgozók felsőfokon való továbbképzése. Az iskola eredményes elvégzése után a hallgatók a 2067/6/1952. sz. M. T. határozatban megjelölt felsőfokú statisztikai oklevéllel egyenértékű iskolai vég bizonyítványt nyernek.

Az iskolára felvételt nyerhetnek:

1. 18 és 35 év közötti férfiak és nők, akik
2. érettségi bizonyítvánnyal, vagy ennek megfelelő képzettséggel rendelkeznek, és
3. statisztikai, könyvelői, vagy tervgazdasági munkakörben, képzettségük, gyakorlatuk van.

Vidékiek részére bentlakást biztosítunk.

PÁLYÁZATI HATÁRIDŐ: 1952. NOVEMBER 15.

A pályázathoz a következő iratokat kell csatolni:

1. Születési anyakönyvi kivonat.
2. Érettségi, vagy legutolsó iskolai, illetve szakképesítést igazoló bizonyítvány.
3. A pályázó alkalmazását igazoló munkaadói igazolvány.
4. 2 db kézirásos életrajz.

A pályázatot a „Pályázat“ szó feltüntetésével az illetékes vállalat személyzeti osztálya útján a K. S. H. Személyzeti főosztályához kell benyújtani.

Központi Statisztikai Hivatal

V. KAJUROV:

a Gorkij-i terület Statisztikai Hivatalának vezetője

AZ ANYAGKÉSZLET-ÖSSZEÍRÁS TAPASZTALATAI A GORKIJ-I TERÜLET STATISZTIKAI HIVATALÁBAN*

Az anyagkészlet-összeírások jelentősége évről-évre nő. Az anyagkészletek pontos számbavételével szemben támasztott követelmények egyre nagyobbak lesznek.

Ma különösen meggyőzően hangzanak Malenkov elvtárs szavai, melyeket a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XVIII. összszövetségi konferenciáján mondott: „A vállalat vezetőjének, ha valóban kézben akarja tartani a vállalatot és nem vaktában, nem találmra akar dolgozni, jól kell ismernie az üzem egész gazdálkodását, tudnia kell, hogy az üzem területén hol és mennyi berendezés, szerszám, nyersanyag és anyag van“.

Szükséges, — emelte ki Malenkov elvtárs —, hogy a vállalatok a berendezésről, a különböző vagyontárgyakról és az anyagokról helyesen megszervezett számvitelt vezessenek.

Hogyan oldottuk meg a Gorkij-i területen az anyagkészlet-összeírás megszervezésének és végrehajtása megjavításának feladatait?

Mindenekelőtt azt a feladatot tűztük ki, hogy minél részletesebben meg kell magyarázni a vállalatok, intézmények és szervezetek dolgozóinak az összeírások nagy állami jelentőségét és azt kell elérni, hogy a dolgozók teljes egészében megértsék az összeírással kapcsolatosan előttük álló feladatokat. Csak ilyen alapon lehetett biztosítani az összeírás időben való előkészítését és sikeres végrehajtását.

A statisztikai hivatal vezetője — ugyanúgy, mint az 1951. október 1-én végrehajtott összeírásnál, — az 1952. január 1-re elrendelt összeírás előtt is értekezletet hívott össze a gorkiji és környékbeli vállalatok és építkezések vezetőinek és főkönyvelőinek részvételével.

Az értekezleteken az összeírás lefolytatásának rendjét ismertették és különösen sokat foglalkoztak az anyagkészlet-összeírás népgazdasági jelentőségének tudatosításával. Egyes vállalatok és építkezések példáján rámutattak a lefolytatott összeírás eredményeire, ugyanakkor azonban feltárták azokat a komoly hiányosságokat is, amelyek az előző összeírások szervezésében és lefolytatásában mutatkoztak. Az értekezleteken igen sok kérdés vetődött fel, amelyek többnyire a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala által

* Vesztnyik Sztatizsziyki, 1952. 4. sz., 75—79. old.

kiadott utasítások meg nem értéséből, valamint az egyes vállalatok specifikus termelési sajátosságaiából eredtek.

Kérdések hangzóttak el például a hulladékvas, a faanyagból készült késztermékek és félkésztermékek, az értékesíthetetlen lémekek és a vállalatnál 1949 óta elfekvő fémgyártmányok számbavételének rendjével kapcsolatban, amelyeket még a Fémértékesítő Főigazgatóságnak nem adtak át. Kérdések merültek fel az előregyártott fém számbavételével kapcsolatban a szerszámkészítő, fémtömegcikkgyártó és a kovácsoló üzemekben. Megkérdezték azt is, hogy az összeírásakor ki kell-e mutatni a fémet akkor, ha a vállalat a szállítótól csak a bizonylatokat kapta meg, a fém azonban még nem érkezett be stb.

Meg kell jegyezni, hogy a statisztikai hivatal nem minden felvetett kérdésre tudott azonnal válaszolni. Több kérdéssel kapcsolatban a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalához kellett fordulni tanácsért. Az értekezleten több nem világos kérdés vetődött fel és nyert megoldást; már ez magában is azt mutatja, hogy az értekezletnek mind a vállalatok képviselői, mind a statisztikai hivatal dolgozói részére eredményesek voltak.

Figyelembevéve azt, hogy az összeírások lefolytatásának sikere jelentékenyen mérlekedik függ attól, hogy a vállalatok mennyire készülnek fel az összeírás lefolytatására, igen nagy súlyt helyeztünk az összeírás előkészületeinek ellenőrzésére.

Az összeírás eredményes lefolytatásának másik fontos követelménye az, hogy jól szervezzük meg az összeírási adatok hitelességének szűrőpróbaszerű ellenőrzését.

Ezen a téren a helyi vezetők szovjet- és pártszervek nyújtottak nagy segítséget. A dolgozók küldöttei területi és városi végrehajtóbizottságainak az anyagi források összeírására vonatkozó határozatai előírták, hogy az összeírások eredményeinek ellenőrzésében más szervek és hatóságok szakértői is vegyenek részt. Erre a célra csak a Gorkij-i városi szovjet végrehajtóbizottsága nem kevesebb, mint 10 szakértőt bocsátott rendelkezésre. Azonkívül a munkában a köztársasági alárendeltségű vállalatok szakértői közül is többen résztvettek. Így például a januári összeírások eredményeinek ellenőrzésében résztvettek többek között a Fémértékesítő Főigazgatóság, a Vaskohászati Főigazgatóság, a Színesfémkohászati Főigazgatóság stb. területi irodájának dolgozói is. Egyes brigádok tagjai között a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának legtapasztaltabb városi és kerületi felügyelői is szerepeltek. Az ellenőrzési munkába bevonták a szigorú egyetemi hallgatókat is, akik ebben az időben gyakorlati munkában vettek részt a statisztikai hivatalban.

Az ellenőrzés munkájában résztvevő valamennyi munkatárs utasításokat kapott a Statisztikai Hivatalban az összeírások ellenőrzésének feladatára, rendjére és módszereire vonatkozóan. A továbbiakban, az ellenőrzési munkák ideje alatt, az ellenőrzésben résztvevő valamennyi munkatárs tapasztalatcserére jött össze a Statisztikai Hivatalban, hogy kiküszöböljék az ellenőrzés közben felmerült hiányosságokat. Az ellenőrzés tapasztalatai újból meggyőzték arról, hogy az összes brigád figyelmét fel kell hívni a befejezetlen termelésben lévő fém mennyiségének meghatározási módszereire, a fémnek az egyik műhelyből a másik műhelybe való átszállítás közbeni kötelező számbavételének és az összeírás eredményeinek a folyamatos számvittel és az előző összeírás adataival való összehasonlítására. A gyakorlat megmutatta, hogy ilyen értekezletek összehívása rendkívül célszerű.

Hogyan ment végbe az összeírások eredményeinek ellenőrzése? Az ellenőrzést a vállalatnál az eredmények beküldése napján kezdték el. Ez a rend-

szer különösen felelőssé teszi a vállalat vezetőjét és főkönyvelőjét, akik az adatok helyességét aláírásukkal igazolták.

Az ellenőrzési munka megkönnyítése céljából — kérésünkre — a vállalat igazgatója rendszerint utasítja a műhelyek és telepek vezetőit, hogy az ellenőrző brigád kívánságának megfelelően bocsássa rendelkezésre a szükséges adatokat és anyagokat. Az ügy sikere érdekében az igazgató a gyárvezetőség, vagy a főkönyvelőség részéről egy vagy két képviselőt jelöl ki, akik szintén résztvesznek a brigád munkájában.

Ez az intézkedés a továbbiak folyamán nagymértékben meggyorsítja a gyárra vonatkozó jegyzőkönyv felvételét. Ha az egyes műhelyekben, részlegekben, raktárakban, vagy telepeken hiányosságokat tapasztalunk; akkor ú. n. közbeeső jegyzőkönyveket veszünk fel, amelyeket ott a helyszínen írnak alá és amelyek a továbbiakban, a gyár egészére vonatkozó végleges jegyzőkönyv felvételekor főlegessé teszik a másodszori ellenőrző helyszíni kiszállást. Egyes esetekben a vállalat igazgatójának nevére szóló figyelmeztető feljegyzés megírásához folyamodunk. Ez a módszer megfelelő eredményekkel jár a hiányosságok azonnali megszüntetéséhez vezet, különösen olyan esetekben, amikor valamely anyag tekintetében pótleltározást, vagy másodszori összeírást kell végrehajtani.

Az ellenőrzés a vállalatnál gyakorlatilag az összeírásához való előkészületek ellenőrzésével kezdődik. Ez a munka a vállalatnál az összeírás megkezdése előtt 2—3 nappal kezdhető meg.

Mindenekelőtt tudni kell azt, hogy a vállalat milyen utasításokat kapott a főigazgatóságtól, vagy a minisztériumtól, kiadták-e az utasítást az összeírás lefolytatására, ki a felelős személy az összeírás lefolytatásáért az egyes műhelyekben, osztályokon, különálló részlegeknél, a minisztérium rendelete és az igazgató utasítása megfelelő-e a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala által kiadott útmutatásnak, van-e kidolgozott terv az összeírás szervezési-műszaki előkészítésére, tartottak-e tájékoztató értekezleteket az egyes műhelyek, osztályok, részlegek vezetőivel és felelős dolgozóival, akiket az adott helyen az összeírás végrehajtásával megbíztak. Az ilyen ellenőrzések eredményei azt mutatják, hogy még nem minden vállalatvezető látja, hogy személyében felelős az összeírás teljességéért, minőségéért és időben való végrehajtásáért. Így például az egyik nagyobb építkezés vezetője az összeírásra vonatkozó utasításban az összeírás felelősségét az egyes részlegek, irodák és segédüzemek vezetőire és főkönyvelőire hárította át, magát pedig távontartotta az összeírás átfogó irányításától. Az ellenőrzés bebizonyította, hogy egyes vállalatoknál hiányosan tanulmányozták át a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának az összeírás lefolytatására kiadott utasítását és sok kérdést nem értettek meg. Ennek eredményeképpen hibákat követtek el és nem tartották be az utasítások előírásait.

Égészen más volt a helyzet a „Molotov“ gépkocsigyárban. Itt a gyár igazgatója az összeírás végrehajtására részletes utasítást adott ki, azonkívül a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala által kiadott utasítás alapján útmutatót dolgoztak ki a gépkocsigyár termelési viszonyainak és sajátosságainak figyelembevételével. Előírták az anyagösszeírás lefolytatásának rendjét is a gyár egyes objektumai szerint (gyári, üzemi raktárak, rakodóterek és más objektumok). Az útmutatás alapos áttanulmányozása céljából a műhelyek, osztályok vezetőivel, a műhelyek terv- és diszpécser-szolgálatának vezetőivel, az anyagellátási osztályok és irodák vezetőivel és az üzemi főkönyvelőkkel speciális értekezleteket tartottak. Megszervezték a meglévő

anyagi készletek és a befejezetlen termelés részletes leltározását. Leltári jegyzéket készítettek kivétel nélkül valamennyi műhelyre, részlegre, raktárra és telepre vonatkozóan. Az üzemi főkönyvelőség önellenőrzés formájában megszervezte az egyes műhelyekben végrehajtott összeírás helyességének ellenőrzését, ezzel párhuzamosan pedig a műhelyek és osztályok kölcsönösen is ellenőrizték egymást. Annak elkerülése céljából, hogy az összeírásból a még be nem vételezett anyagok kimaradjanak, az összeírás megkezdése előtt néhány nappal külön számbavételre kerül az összes beérkezett és útba-indított vagon.

Az összeírásba — e rendkívül fontos állami intézkedés végrehajtásába — bevonták a gyár munkásait, valamint számviteli, tervgazdasági és műszaki-mérnöki dolgozóit is. Eppen ez biztosította itt az összeírás sikeres végrehajtását.

Az előkészítő intézkedések megszervezésének és menetének ismertetése után megvilágítjuk, hogyan ment végbe az anyagok leltározása. Ebből a célból átvizsgálják a gyár valamennyi leltári jegyzékét, amelyeket az egyes műhelyekben, részlegeken, osztályokon, raktárakban és egyéb tárolási helyeken készítettek. Ezután a jegyzékek adatait a számviteli adatokkal hasonlítják össze. Itt különösen nagy gondot kell fordítani arra, hogy az egyes anyagok mennyire vannak előkészítve a leltározáshoz (szétrakták-e azokat minőségek és méretek szerint a tárolási helyeken, van-e közöttük selejt stb.), azaz, hogy megvoltak-e a teljesértékű leltározás végrehajtásához szükséges előfeltételek. A leltározás egyes mutatószámainak ellenőrzése céljából az összeírás napján a meglévő anyagok tényleges lemerése, vagy pedig „elméleti“ súly megállapítása útján reprezentatív ellenőrzést hajtanak végre.

Egy adott konkrét műhelyre, vagy részlegre vonatkozóan megállapítják, hogy az összeírási űrlapokra feljegyzett adatok megfelelnek-e a leltári feljegyzések adatainak.

Az A. A. Zsdánovról elnevezett „Krasznoe Szormovo“ üzemben végrehajtott ilyen ellenőrzés eredményeképpen meg kellett állapítani, hogy a hengerde, az 1. sz. hajószereelő és a szerszámkészítő műhely leltározásai hibásak. Ezek a műhelyek nem válogatták ki és nem rakták szét megfelelő módon a fémeket. Az üzem kétnapi határidőt kapott arra, hogy megállapítsa az összeírásakor kimaradt fémmennyiséget.

Ellenőrzéskor minden egyes brigád köteles a vállalat egész területét átvizsgálni (műhelyeket, raktárakat, részlegeket, kiegészítő vállalatokat). Ez elősegíti a műhelyek és raktárak jegyzékében nem szereplő ú. n. „gazdátlan“ anyagok felderítését, amelyeket senki sem vett fel a leltárba.

Így például az egyik üzemben az ellenőrző-brigád nem kevesebb mint 1,5 tonna olyan gazdátlan szerszámacélt fedezett fel, amely az összeírásban nem szerepelt.

Komoly figyelmet kell fordítani annak tisztázására is, hogy az összeírás adataiban benne vannak-e azok az anyagok is, amelyek a vállalathoz az összeírás előtt megérkeztek, amelyeket azonban a raktár még nem vett át.

Ebből a célból ajánlatos a vasúti műhelytől vagy a gyár ellátási osztályától a számviteli napló alapján — a vagonok számának feltüntetésével — feljegyzést kérni arról, hogy milyen anyagok érkeztek be az üzembe a legutóbbi napok folyamán és milyen mennyiségben. Az egyes brigádok ezt a feljegyzést összehasonlítják annak a vasútállomásnak az adataival, amely a rakományokat a vállalat részére kiadta, mivel az állomás a vagonok kiadásának időpontját pontosan feljegyzzi. Ha eltérések vannak, mindig ki kell

deríteni azok okát. Csak ennek végrehajtása után lehet ellenőrizni, hogy az anyagellátási osztály és a raktár bevételezte-e az anyagot, vagy nem. Abban az esetben, ha az anyagok bevételezése nem történt meg, ellenőrizni kell, hogy a leltározáskor felvették-e azokat, az összeírásban szerepelnek-e. Ha az anyagok az összeírásban nem szerepelnek, el kell rendelni az összeírás eredményeinek helyesbítését. Ebben az esetben a gyár vezetőjétől ajánlatos nyilatkozatot kérni arról, hogy az összeírás adatai magukban foglalják a 0 óráig beérkezett összes anyagot.

Hasonlóképpen jár el a brigád azoknak az anyagoknak összeírásánál is, amelyeket szállításra készítettek elő, azonban még nem indítottak útnak. Itt szintén ellenőrzi a szállítási osztály, vagy a vasúti részleg adatait, melyek a szállítóüzemből a fogyasztó részére az összeírást megelőző néhány nap alatt és az összeírás közötti időszakban feladott anyagokra vonatkoznak. Ezeket az adatokat összehasonlítják a vasútállomás arra vonatkozó adataival, hogy mikor vette át a vasút ezeket a vagonokat. Az útbaindításra előkészített anyag mennyiségét össze kell hasonlítani a raktárról leirt anyagok mennyiségével. Meg kell határozni az anyag raktárról való leírásának és tényleges elszállításának időpontját. Minden olyan esetben, amikor kiderül, hogy a szállításra előkészített anyag egy részét a vasút ténylegesen még nem vette át és ez az anyag az összeírásban nem szerepel, a brigádok ezt a tényt megállapítják és az összeírás adatainak azonnali helyesbítését rendelik el.

Nagy figyelmet kell fordítani az anyagnak egyik vállalattól a másik vállalathoz való átszállítására. Annak megállapításához, hogy előfordult-e ilyen átszállítás, pl. fémszállítás, a brigád tagjai átvizsgálják az egyes raktárak, kohók és hengerdek fémbeérkezési és kiadási adatait az összeírás előtti hónapokra vonatkozóan.

Meg kell nézni azt is, hogy nem daraboltak-e fel nagyobb mennyiségű fémet az összeírást megelőző napokban. Ehhez részletes vizsgálat alá kell vetni a raktárból az előkészítő műhelyekbe az összeírást közvetlenül megelőző napokban kiadott fémekre vonatkozó adatokat, valamint az előkészítő műhelyek terv- és elosztó irodáinak a fém darabolására vonatkozó feljegyzéseit. Ha a szokásosnál nagyobb mérvű fémdarabolás észlelhető, annak okát meg kell állapítani.

Az acélolvasztó-műhelyek ellenőrzésekor az olvasztási napló adatait kell felhasználni. Mint ismeretes, a naplók magukban foglalják az egyes csapolások napját, óráját, az olvasztókemence megnevezését és a lecapolt fém súlyát. Az ellenőrzés céljából az összeírást megelőző napokon végzett csapolásokról jegyzéket készítenek és megállapítják az öntvények útját, vagyis azt, hogy az öntvények az acélolvasztó-műhelyekben, a késztermékraktárban, vagy pedig a hengerdekben és a présüzemekben találhatóak. Az öntvények, lemeztuskók és bugák mozgását a hengerdekben a számbavételi napló alapján állapítják meg, amelynek vezetése az egyes munkagépek szerint történik a lemeztuskók, bugák és öntvények súlyának és mennyiségének feltüntetésével, megjelölve az egyes fémtételeknél a hengerdebe való beérkezése és onnan való kibocsátása napját, a csapolás száma szerint.

A fenti eljárás eredményeképpen megállapítható az öntvényeknek, lemeztuskóknak és bugáknak az a tényleges mennyisége, amelynek az összeírást megelőző napokban a martin-üzemekben és a hengerdekben kellene lenniük. Itt azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az öntvények, lemeztuskók, bugák és kész hengerelt áruk jelentékeny része a műhelyen kívül, a készáru-

raktárakban is tárolható. Itt mindenekelőtt a leltározás minőségét kell ellenőrizni, különös tekintettel arra, hogy a leltároknak fel kell tüntetniök a csapolás számát, az öntvények vagy a hengerelt áru egyes tételeinek súlyát és mennyiségét.

Ugyanakkor a brigádok ellenőrzik azt is, hogy az üzembenbelüli szállítások miatt a számbavételből nem maradtak-e ki egyes öntvény- és hengerelt-áru-tételek. Ebből a célból az acéolvasztó műhelytől feljegyzést ajánlatos kérni arra vonatkozólag, hogy mikor, hova, milyen műhelybe szállították fémét, milyen mennyiségben, milyen számú vagonban és mi volt a nyugta száma. A hengerdek ugyanakkor feljegyzést adnak az összeírást megelőző néhány nap alatt beérkezett öntvények mennyiségéről.

A martin-üzem által kibocsátott és a hengerde által átvett öntvényekre vonatkozó adatok összehasonlítása útján könnyen megállapítható, hogy az üzembenbelüli szállítás miatt maradt-e ki a fém a számbavételből, vagy sem.

Az ellenőrzés lefolytatása után az ellenőrzés eredményeit és a jegyzőkönyvekbe bevett következtetéseket és javaslatokat rendszerint megtárgyalják a vállalat, vagy építkezés vezetőjével.

Befejezésül ki kell jelenteni, hogy a vállalatoknál végrehajtott összeírások ellenőrzésének eredményessége jelentékeny mértékben függ attól, hogy az ellenőrző brigád tagjai milyen tevékenyen vesznek részt az ellenőrzésben és mennyire értették meg a rájuk kirótt feladatok fontosságát.

Az ellenőrző brigád tagjai kiválasztásának kérdése elsődrendű szerepet játszik. A munka e fontos szakaszára különösen nagy gondot fordítottunk.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című sorozat huszonhetedik számaként

megjelent

Dr. Héja László, Dr. Szira Tamás

MŰSZAKI STATISZTIKA

című munkája.

A könyv ismerteti a legfontosabb műszaki-gazdasági mutatók számítási módját, alkalmazásának lehetőségeit. Külön fejezetben foglalkozik a műszaki fejlesztés statisztikájával, ismerteti a műszaki-szervezési intézkedéseket, és ezeknek az intézkedéseknek ellenőrzési módjait. A nehéz fizikai és munkaigényes munkák gépesítéséről szóló fejezetben tárgyalja a gépesítés színvonalának megállapításához szükséges mutatók, a munkaráfördítés és a gépesítés hatékonyságának, számbavételének gyakorlatát. Foglalkozik a kapacitás kihasználásának mérésével, ismerteti a műszaki statisztika anyagfelhasználási mutatószámait, a termelékenység mutatószámokat, végül a minőség és választék mutatószámait.

Ára: 11.50 Ft

Kapható az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban

Hozzászólás „A termelékenység emelkedése mint a termelés növekedésének tényezője” című cikkel kapcsolatos vitához

Véleményünk szerint Kápolnai elvtárs példája¹ a kérdést helytelenül veti fel.

Az általa megjelölt feladat így szól: Allapítsuk meg, hogy mennyi a termelés 62 000 forintos emelkedéséből a létszámnövekedés hatása és mennyi a termelékenység emelkedéséé. Kápolnai elvtárs szerint 20 000 forint a létszámemelkedés eredménye, 42 000 forint a termelékenységemelkedés hatása.

Nézetünk szerint a 62 000 forint helyes megoszlása a következő:

tisztán létszámnövekedésből származik

$$\begin{array}{r} \text{létszámnövekedés} \times \text{bázistermelékenység} \\ 4 \quad \quad \quad \times \quad \quad \quad 5000 \quad \quad \quad 20\,000 \end{array}$$

tisztán termelékenységnövekedésből származik

$$\begin{array}{r} \text{termelékenység növekedése} \times \text{bázislétszám} \\ 500 \quad \quad \quad \times \quad \quad \quad 80 \quad \quad \quad \underline{40\,000} \\ \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad 60\,000 \end{array}$$

Fennmarad még 2000 forint a termelés 62 000 forintos emelkedéséből. Felmerülnek tehát a következő kérdések:

1. Ez a 2000 forint csak az egyik tényező hatása-e, és ha igen, melyiké?
2. Megoszlik-e a létszám és termelékenység hatása között, és ha igen, milyen arányban történik ez?

Ugy gondoljuk, hogy a vitás 2000 forintot sem egyik, sem másik tényező javára írni nem lehet, sem pedig valamilyen arányban megosztani.

Matematikai szempontból nézve a létszám és termelékenység indexei a termelés-emelkedés indexének *szorzó tényezői*.

A termelékenységváltozás és létszámváltozás százaléakai ugyanakkor (index = 100) *nem összeadandói* a termelésváltozás indexének. Kápolnai elvtárs példája alapján

	Változás %-a	Index
Létszám	5	105
Termelékenység	10	110
Termelés	15,5	115,5
tehát	$105\% \times 110\% = 115,5\%$	
	$5\% + 10\% = 15\%$	
különbözet	0,5%	

Kápolnai elvtárs ezt a nehézséget úgy hidalja át, hogy a 0,5% különbséget a termelékenység hatásának javára írja, mondván

Létszámemelkedés	5 %	
Termelékenységemelkedés	10,5% (10% helyett)	
Termelés emelkedése	15,5%	

A példában vitás 2000 forint a 400 000 forint 0,5%-a kétségkívül a létszám és termelékenység együttes alakulásának közös eredményeként jött létre. El kell tehát fogad-

nunk, hogy ezt az összeget nem lehet kizárólag a termelékenység, vagy kizárólag a létszám emelkedésének tulajdonítani.

A kérdés felvetése ezek szerint annyiban helytelen, hogy a 62 000 forintot két részre akarja osztani, a termelékenység növekedésének és a létszámnövekedésnek tulajdonítható részre. Ez ugyanaz, mintha *valamely cikknél országos szinten elért megtakarítást* az egyes vállalatok között akaránk megkeresni, illetőleg szétosztani. Az országos megtakarítást nem oszthatjuk szét egyes vállalatok között, mert a vállalati megtakarítások az országos megtakarításnak *nem összeadandói*. Az országos megtakarításnak van egy — a vállalatoknál meg nem fogható — része, tekintve, hogy jelentkezik benne a termelés vállalatok közötti eltolódása is.

Káldor elvtárs (Statisztikai Szemle 1952. július) vállalkozik arra, hogy ezt az egyik tényezőtől sem megfogható részt szétosztja a két tényező között. Ez a „megosztásos” eljárás sem kötelező megoldása a kérdésnek, mint ahogy ezt Káldor elvtárs maga is elismeri. Éppen ezért módszerét nem helyeselhetjük, mert nézetünk az, hogy a 2000 forint bármilyen arányban történő szétosztása erőfeszítést és helytelen. Nem változtat ezen a tényen az sem, ha a termelékenység és létszámváltozás hatásán kívül azt is vizsgálat tárgyává tesszük, hogy a havi munkanapok számának megváltozása hogyan hatott ki a termelés alakulására. Ennél az elemzésnél arra is ügyelnünk kell, hogy a munkanapok számának megváltozása a termelékenység változásában is visszatükröződik. A munkanapok számának változását, illetve ennek a termelés emelkedésére gyakorolt hatását, csak a termelékenységváltozás hatásán belül, abból kiemelve állapíthatjuk meg. Ebben a tekintetben Kápolnai elvtárs helyesen járt el. Ha tehát a munkanapok számának megváltozása, — mint a termelés alakulását befolyásoló tényező — külön került elemzésre, azt a termelékenységváltozás hatásának vizsgálatánál ismételtelen nem vehetjük figyelembe. A termelékenység részben azért növekedett 500 forinttal, mert minden dolgozónak egy nappal tovább volt lehetősége termelni. Ez a termelékenység 500 forintos növekedéséből 208,33 Ft-ot tesz ki. Ezt a következőképpen kapjuk meg: a munkanapok számának egy nappal való növekedése a januári termelés alapján 16 666 forintot jelent. Ha tehát januárban is 26 napig dolgoztak volna, akkor a termelés 400 000 + 16 666 = 416 666 forint lett volna, és a termelékenység 416 666 : 80 = 5208,33 forint. Mivel tehát a munkanapok növekedésének hatását külön elemezzük, a termelékenységet azonos munkanap-számra vonatkoztatjuk. A januári termelékenység a februári 25 munkanapra vonatkoztatva 5208,33 forint lett volna. Ezt a termelékenységet állítjuk be tehát a tábla megfelelő rovatába.

Nézzük meg ezután Kápolnai elvtárs példáját:

Időszak	Termelési érték		Munkások átlagos létszáma		1 munkásra eső havi termelés ¹		Havi munkanapok száma	
	v. á.	%	fő	%	Ft	%	szám	%
Január	400 000	100	80	100	5 208,33	100	24	100
Február.	462 000	115,5	84	105	5 500	105,6	25	104,2
Növekedés	62 000	15,5	4	5	291,67	5,6	1	4,2

¹ 26 munkanap alatt termelt érték (416.666) alapján.

A táblából kiderül, hogy a termelés 15,5%-os emelkedését, a létszám 5%-os, a termelékenység 5,6%-os és a munkanapok számának 4,2%-os emelkedése idézte elő.

Az egyes tényezők indexének szorzata, tehát egyenlő a termelés növekedésének indexével.

$$105 \times 105,6 \times 104,2 = 115,5\%$$

Vessük fel most a kérdést, úgy, hogy a 62 000 forintos termelésemelkedésből mennyi tulajdonítható az egyes tényezők hatásának.

Mint az előbbiekből már kitűnik, a munkanapok számának növekedése 16 666 forint termelésnövekedést eredményezett.

A létszámnövekedés hatása — Kápolnai elvtárs módszere szerint is — 4×5000 , tehát 20 000 forint.

A termelékenység növekedésének tulajdonítható összeg ezek szerint

$$5500 - 5208,33 = 291,67 \text{ egy főre eső termelésemelkedés}$$

$$291,67 \times 80 = 23\,334 \text{ a régi dolgozókra számított termelésemelkedés,}$$

vagyis a termelékenységváltozás hatása.

Munkanapszám növekedés hatása	—	16 666 Ft.
Létszámnövekedés hatása	—	20 000 „
Termelékenység-növekedés hatása	—	23 334 „
	<u>Összesen:</u>	<u>60 000 Ft.</u>

Mivel a termelés növekedése 62 000 Ft, változatlanul megmarad 2000 forintunk, mely a három tényező együttes hatásaként jött létre. Nyilvánvaló, hogy először a munkanapok számának megnövekedése nagyobb súllyal hatott annak eredményeképpen, hogy a termelékenység és a dolgozók létszáma maga is megnövekedett, ezért egy munkanap nagyobb létszám és nagyobb termelékenység mellett többet jelent. Ellenkező oldaláról nézve a dolgot, világos az is, hogy a termelékenység növekedésének hatását még jobban növeli az, hogy többen és több munkanapon át dolgoztak. Ugyanakkor az átlaglétszám szaporodása 4 fővel még jelentősebbé válik azáltal, hogy a hó folyamán a munkanapok száma is megszorodott és a termelékenység emelkedett. Egy szóval a három tényező változása közötti kölcsönös összefüggés eredménye a 2000 forint, amely éppen ezért nem is osztható fel az egymástól függő ható tényezők között.

Semmiképpen sem helyeselhető tehát Kápolnai elvtárs módszere, aki a három tényező közös hatásaként létrejött 2000 forintot is a termelékenység növekedésének tulajdonítja.

Röviden összefoglalva hozzászólásunk lényegét:

1. A Kápolnai elvtárs által kitűzött feladat: állapítsuk meg, hogy a termelési érték bizonyos forint növekedéséből mennyi tulajdonítható az egyes tényezők hatásának. Ez a feladat nem megoldható, miután a termelési érték növekedésének van egy olyan része, mely a tényezők közös hatásaként jön létre. A Kápolnai elvtárs által javasolt megoldás tehát már a feladat természeténél fogva is helytelen.

2. A kérdés helyes felvetése: a termelési érték bizonyos százaléku növekedését a termelékenység, létszám, munkaidő változásának milyen százaléka eredményezte? A tényezők indexeinek szorzata kiadja a termelés indexét.

3. Mivel a kérdés felvetése maga helytelen és így a Kápolnai elvtárs által kitűzött feladat nem megoldható, nem tökéletes a Káldor elvtárs által javasolt módszer sem.

Javaslat: Nem szükséges a termelésnövekedés forintértékének megosztása az egyes tényezők hatása között. Ha ilyen elemzés mégis elkerülhetetlennek látszik az együttesen ható tényezők által létrejött termelésemelkedést tovább bontani nem kell. Elemzésünk alapja az legyen, hogy a termelés bizonyos százaléku növekedését a tényező milyen százaléku növekedése idézte elő.

A Statisztikai Hivatal egyéves iskolájának II. számú iparstatisztikai szakköre

A munkabéralap iparvállalati tervezésének és felhasználásának ellenőrzéséről

A termelés és a munkabér arányának egészséges alakulását a munkabéralappal való helyes gazdálkodás dönti el. A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának „A munkabérpolitikáról” szöveg határozata már 1924 augusztusában kimondta, hogy a termelékenység növekedési ütemének meg kell haladnia a munkabér emelkedésének ütemét.

A munkabéralap felhasználása alapvető befolyást gyakorol az önköltségre s így az önköltségszökkentésre is. Ötéves tervünk szerint ipari termelésünknel 25%-os önköltségszökkentést kell elérnünk, amiből a munkabérra jelentős hányad esik. A kérdés fontosságát mutatja, hogy a párt és népgazdaságunk vezető szervei állandóan foglalkoznak vele.

Ennek a kérdésnek néhány iparvállalat ellenőrzése során szerzett fontosabb tapasztalatairól kívánunk rövid ismertetést adni, hogy azokat az iparvállalatok munkabéralap-tervezésének és -felhasználásának ellenőrzésével foglalkozók munkájukban felhasználhassák.

Az ellenőrzési munka

A munkabéralap felhasználásának ellenőrzése a munkaügyi terv csoportosításának megfelelően *állománycsoportonként, a tervezett és ténylegesen felhasznált munkabérek szembeállításával történik*. Az így mutatkozó abszolút megtakarításon, vagy túllépésen kívül a munkások béralapjának felhasználásánál a termelési terv teljesítés-

sének mértékére (relatív felhasználás) is figyelemmel kell lenni. Mindenekelőtt rámutatunk arra, hogy *érdemi vizsgálatot csak a beralapterv és teljesítés, valamint a termelési terv és teljesítés helyesen bontott elemeinek ismeretében lehet végezni.*

Az ellenőrzés során elsősorban a *vállalati munkügyi tervét* kell vizsgálat tárgyává tenni. Ha ugyanis a vállalat munkügyi tervében a szükségesnél magasabb munkabéralapot tervezett, olyan „tartalom” képezett, amely eleve megteremtette részére a laza beralapgazdálkodás alapját. Ez arra vezethet, hogy a vállalat jogosulatlan és indokolatlan kifizetéseket teljesíthet beralapjából, anélkül, hogy beralap-túllépés állna elő. Kifizetheti pl. a selejtgártással és szükségtelen pótidők utalványozásával kapcsolatos béreket vagy az állásidőket. Adminisztrációs munkakörben foglalkoztatott dolgozók bérét is elszámolhatják a munkások beralapjának terhére, stb.

A vizsgálat első feladata tehát a *tervezeti munkabéralap realitásának* ellenőrzése. Ezután kerül sor a *beralapmegtakarítás* vagy *-túllépés* megállapítására, majd a megtakarítások, de különösen a túllépések okainak felderítésére.

Az egyes állománycsoportok közül a munkás állománycsoport beralapfelhasználásának vizsgálatát tekintettük súlyponti feladatnak.

A munkások beralapja közvetlen és közvetett törzsbérekből, kiegészítő fizetésekből, pótlékokból, prémiumokból és az átléptzősök béréből tevődik össze.

A munkások munkabéralap-tervének ellenőrzése

A munkások munkabéralap-tervének ellenőrzése (miként annak tervezése is) három fázisból áll:

1. a közvetlen termelő darabbéres munkástörzsbérek,

2. a közvetett időbéres, közvetett darabbéres, valamint a közvetlen időbéres törzsbérek,

3. a kiegészítő fizetéseket és pótlékokat is tartalmazó munkásberalap ellenőrzéséből.

A *közvetlen munkástörzsbérek* megtervezésének a vállalat termelési feladatainak figyelembevételével kell történnie. A termelési és a munkügyi terveknek ezt az összhangját az egyes gyártmányok előállít-

tásához szükséges összevont normaórák és az ennek megfelelő összevont darabbéres alkalmazása biztosítja. Vállalatainknak ennek alapján kellett megtervezniök a közvetlen termelő darabbéres munkások létszámát és törzsbérét. A tervezés erre a célra rendszeresített munkalapon történt.

Az ellenőrzés megvizsgálta, hogy

a) *A tervezésnél alkalmazott gyártmányonkénti normaóraszükséglet megfelelő-e a tervezés időpontjában érvényes normáknak.* Figyelembe vették-e a normaóraszükséglet megállapításánál a megmunkálási időnek a műszaki fejlesztési tervben előírt irányított csökkentését.

Ezen a területen a következő szabálytalanságokat állapítottuk meg:

A vállalat időelemzési osztálya által a tervezés idején alkalmazott normaóraszükséglettel a tervben indokolatlanul eltértek.

A normaóraszükségletet az utókalkuláció által szolgáltatott közvetlen munkabéreköltség adataiból visszaszámítva állapították meg, holott az időelemzésben rendelkezésre álltak az összevont normaórák. Így a közvetlen munkabérekbe egyébként be nem tervezhető pótmunkákat, többletmunkákat is betervezték.

Egy gyártmánycsoport, vagy cikk összevont normaóraszükségletének megállapítása az egyes cikkelemek ismert összevont normaóráiból képezett egyszerű számtani átlaggal történt, holott az egyes cikkelemek összevont normaóráit a gyártandó mennyiségekkel súlyozni kellett volna.

A tervezett műszaki fejlesztési intézkedéseknek a megmunkálási időt csökkentő kihatásait nem építették be a munkügyi tervbe.

A befejezeten termelés készletváltozásának normaóraszükségletét nem a készrűtermelés normaóraszükségletéből számított átlag alapján tervezték meg (normaóra osztva 1000 Ft termelési érték mutatószám alapján), hanem attól indokolatlanul eltértek. Így egyes helyeken a befejezeten termelés készletnövekedése valóságos normaóraszükségletének többszörösét tervezték meg.

A saját beruházások és felújítások munkaidő- és munkabérszükségletét egyes vállalatok helytelenül „szolgáltatások” cím alatt tervezték meg, a végzett bér munka és javítási munka teljesítményértékének munkaidő- és munkabérszükségletével összevontan. Ezáltal a szolgáltatás teljes értékére egy mutatószám alapján tervezték

meg a munkaidőt s ezzel együtt a közvetlen munkás törzsbérszükségletet is. Mint-hogy — a szolgáltatásoktól eltérően — a beruházások és felújítások teljesítményértékének jelentős része anyaghányad, helytelenül az anyaghányad értékeire is munkaidőszükségletet terveztek. Ezzel a beruházások és felújítások munkaidő- és közvetlen munkabérszükségletének többszörösét tervezték meg.

b) A gyártmányonkénti összevont darab-*bérek helyességének ellenőrzése* képezte az ellenőrzés további feladatát. Megvizsgáltuk, hogy a gyártmányok tervezett darab-*bérei* az elvégzendő munkák munkakategóriája alapján elszámolható munkabéreknek megfelelnek-e.

A kérdés vizsgálata azért fontos, mert a gyártmány előállításához szükséges normaóráknak — megfelelő munkakategória alapján — a megállapított órábérrel való összeszorításával a gyártmány előállításához szükséges összes közvetlen törzsbérszükséglet összegét kapjuk. Az összes közvetlen törzsbéreknek az összes normaórákkal történő elosztásával több vállalatnál megállapítottuk, hogy a vállalat átlagos munkakategóriájának megfelelő órábérnél jelentősen magasabb órábérrel számoltak, ezzel a tervet lazították. Pl. 7 millió Ft közvetlen munkás törzsbérszükségletet 1 millió normaórára, ami 7 Ft-os órábérnek felel meg normaóránként. Ugyanakkor a vállalat átlagos munkakategóriája — az időelemzési osztály kimunkálása szerint — csak 4,6 volt, ami 4 Ft órábérnek felel meg normaóránként. Az átlagos munkakategóriának megfelelő átlagos normaórábér realitását a következő képlettel ellenőriztük:

$$\text{átlagos normaórábér} = \frac{\text{tárgyhóban utalványozott órák bére}}{\text{tárgyhóban utalványozott órák}}$$

c) Feladatunkat képezte annak vizsgálata is, hogy az egyes gyártmányokból gyártandó mennyiség (termelési terv szerint) elegendő-e a munkaügyi tervben alapul vett termelendő mennyiséggel. Nincs-e számolási hiba a gyártmányok összes normaóráinak, vagy összes közvetlen törzsbérének megállapításánál.

Vizsgálataink ezen a területen számos felületességéből, vagy szándékosságából elkövetett hibára, munkabéralap-lazításra mutattak rá.

Mindhárom kérdés vizsgálatának alapvető fontossága van. Ha ugyanis a norma-

óraszükséglet megtervezésénél a vállalat nem alkalmazta a legutóbb megállapított érvényes normákat, vagy azokba nem dolgozta be a műszaki intézkedések norma-időcsökkentési kihatásait, vagy az átlagos munkakategóriánál magasabb munkakategória alapján magasabb átlagórábérrel számolt, vagy számolási hibát ejtett, a szükségletnél magasabb munkabér megtervezésével megteremtette a laza béralap-gazdálkodás lehetőségét.

A közvetett munkástörzsbérek megtervezése költséghelyenkénti létszámtervezés alapján történik. A közvetett munkástörzsbérszükséglet az összes közvetett munkáslétszámmal a megtervezett átlagkeresettel való összeszorításával kell megállapítani.

Ezen a területen az ellenőrzésnek két feladata volt:

a) elbírálni az egyes költséghelyek tervezett közvetett időbéres és közvetett darab-*béres* dolgozó létszámának szükségességét,

b) megállapítani, hogy a tervezésnél alapul vett átlagtörzsbér reális-e.

Mindkét feladat ellenőrzésének alapját az elmúlt hónapok ismert tényszámadatai képezték.

Az egyes költséghelyek közvetett időbéres és közvetett darab-*béres* dolgozó létszámának tényszámai, valamint a tervidőszak hátralévő részének — az elmúlt időszakhoz képest növekvő vagy csökkenő — tervfeladatai alapján alkalmunk volt megállapítani, hogy a vállalatok egyes költség-*helyek* közvetett dolgozó létszámát túlságosan bőségesen tervezték meg. Azt is megállapíthattuk, hogy egyes költség-*helyek* közvetett dolgozó létszámát kétszeresen tervezték meg (pl. a belső anyagmozgatás létszámát, a belső szállítási és anyagigazgatás költség-*helyeken*). Találkoztunk azzal a jelenséggel is, hogy egyes költség-*helyek* közvetett munkáslétszámát gondatlanságból egyáltalán nem tervezték meg.

Egyes vállalatok rendeletellenesen a közvetett dolgozó létszámot nem költség-*helyenként*, hanem a közvetlen termelő dolgozó létszám bizonyos százalékában globálisan tervezték meg. Megállapítottuk, hogy az így megtervezett közvetett dolgozó létszám a legtöbb helyen a tényleges szükségletnél jelentősen magasabb volt.

A közvetett dolgozólétszám tervezésénél alapulvett átlagtörzsbérekkel kapcsolatban ellenőrzéseink szintén béralap-lazításokat észleltek. Egyes esetekben a tervezett átlagtörzsbérek a ténylegesnél jelentősen

magasabbak voltak (10—30%-kal). Ennek oka az volt, hogy pl. a közvetett időbéres dolgozók átlagtörzsbéréként helytelenül a vállalat összes — közvetlen és közvetett — dolgozó létszámának, vagy csupán a közvetlen termelő munkásoknak az átlagos törzsbérért vették számításba. Mindkettő természetszerűen jelentősen magasabb a közvetett időbéres dolgozók átlagos törzsbérénel.

A teljes munkabéralap megtervezése a közvetlen és közvetett munkás törzsbérek alapján a kiegészítő fizetések és pótlékok megtervezésével történik. A kiegészítő fizetéseket és pótlékokat a tervezési utasítás szerint %-os arányban a törzsbérekhez viszonyítva kellett megtervezni. Az ellenőrzés feladata itt is a tervezés realitásának elbírálása volt. Ebből a célból rendelkezésünkre állt a munkaidőmérleg, melyben a kiegészítő fizetések (fizetett szabadság, fizetett ebéddidő, fizetett ünnep, eltávozás, stb.) időhányada részletezve megtalálható. A pótlékok realitásának elbírálására a statisztikából rendelkezésünkre álltak az elmúlt hónapok tényezői.

Feltétlenül szólnunk kell az éves munkabéralapnak negyedévekre történő bontásáról is. Vizsgálataink során ugyanis azt tapasztaltuk, hogy az éves munkabéralapot vállalataink nem az egyes negyedévek termelési feladatainak munkaidőszükséglete alapján bontották fel. Előfordult, hogy a vállalat az egész évi munkásbéralapnak 25 %-át tervezte meg az első negyedévre, holott az első negyedévi tervezett termelés összes munkaidőszükséglete az egész évi tervezett termelés munkaidőszükségletének csupán 19%-át tette ki. Ennek természetesen az volt a következménye, hogy a vállalat első negyedévi munkabéralapja a későbbi negyedévek terhére laza volt.

A munkásbéralapterv ellenőrzése után rátérünk a béralapfelhasználás ellenőrzésére.

A munkások béralapfelhasználásának ellenőrzése

A munkások béralapfelhasználásának ellenőrzése relatív történik, ami azt jelenti, hogy a felhasználást a termelési tervteljesítés alapján korrigált béralaptervhez viszonyítjuk. Az ellenőrzés során azonban kritika nélkül a termelési tervteljesítés adatait sem fogadhatjuk el.

Foglalkozunk tehát először a termelési tervteljesítés ellenőrzésével, bár ezt a kérdést teljes részletességgel most nem tárgyaljuk.

1. Termelési tervteljesítés ellenőrzése, relatív béralap ellenőrzés.

A vállalati teljes termelés fogalmát részletesen rendeletek határozzák meg. A teljes termelés a következőkből áll:

- a) készárutertermelés
 - b) értékesített félkésztermék
 - c) befejezett saját beruházások és felújítások
 - d) kiszámlázott szolgáltatás
- a)–d) összesen: Árutertermelés
- e) félkészárú készletváltozása
 - f) befejezetlen termelés készletváltozása
- a)–f) összesen: Vállalati teljes termelés

Vizsgálatunk első feladata ennél a pontnál annak megállapítása, hogy a teljes termelési értékben csak azok a tényezők szerepelnek-e, amelyeket a rendelkezések előírnak. Ezután kerül sor az egyes részletek helyességének ellenőrzésére.

Alapvetően fontos annak vizsgálata, hogy a teljes termelési érték kiszámításánál a tervben alkalmazott vagy nem tervezett gyártmány esetében előírászerűen képzett változatlan árakat alkalmazták-e. A tényleges termelés helytelen értékelésével olyan béralapot teremthet meg a vállalat, amivel béralaptúllépését, vagy a béralaptervezés lazaságait leplezheti. Ugyanis abban a hónapban, amikor munkabéralaptúllépés mutatkozik, a tervezettnél magasabb változatlan árak alkalmazásával s így a termelési tervteljesítés növelésével, a relatív munkabéralaptúllépés kimutatása elkerülhető. Ezt a lehetőséget egyes vállalatok ki is használták.

Vizsgálatunk következő lépéseként az ellenőrzött termelési tervteljesítés alapján a vállalat munkásbéralap-tervét korrigáltuk. A korrigált béralap-tervet szembeállítva a béralapfelhasználással, a relatív megtakarítást vagy túllépést kapjuk.

Külön rámutatunk arra, hogy ha a vállalat a tárgyidőszak folyamán más vállalattal bér munkát végeztet, vizsgálunk kell, hogy a bér munkát a vállalat megtervezte-e, illetőleg a bér munkában elvégzett munkafeladat bér szükségletét a vállalat munkaügyi tervéből kihagyta-e. Viz-

gálataink megállapították, hogy egyes vállalatok a munkabérialap-túllépés elkerülésére jelentős mennyiségű olyan munkát végeztenek el bér munkában, amelyeknek munkabérialapja az ellenőrzött vállalatnál volt megtervezve. Minthogy a bér munkában elvégzetett munka — bérfelhasználás nélkül — a továbbiak folyamán a vállalatnál termelési értéként jelentkezik, helyes béralapellenőrzést csak akkor végezhetünk, ha annak bérszükségletét a vállalat munkabérialapjából levonjuk.

Ezzel kapcsolatban figyelmet fordítottunk annak vizsgálatára is, hogy nem vásárolt-e a vállalat olyan félkészárut (vagy alkatrészt, szerszámot) más vállalattól, amelyet terve szerint vállalatán belül kellett volna előállítani.

Ezekután globálisan megállapíthatjuk a vizsgált vállalat relatív béralapmegtakarítását, vagy -túllépését. További feladatunk most már annak megállapítása, hogy *mi idézte elő a béralap esetleges túllépését, illetőleg miből adódik a béralapmegtakarítás*. Ennek megállapítása érdekében a *béralapfelhasználást bérköltségnemenként, valamint üzemszempontként* vizsgáltuk.

2. A relatív béralaptúllépés vagy -megtakarítás okainak megállapítása.

Ebből a célból a béralapfelhasználás adatait először közvetlen és közvetett törzsbérekre, kiegészítő fizetésekre és pótlékokra bontva vizsgáltuk.

Vállalatainknak a munkabértervet negyedévi bontásban nem kellett közvetlen és közvetett munkabérekre bontani. Továbbá a tervvel szemben jelentős termelési vagy választékeltolódás is bekövetkezhetett. Ezért a közvetlen munkás-törzsbérfelhasználását úgy ellenőriztük, hogy a felhasználást a *tényleges* termelés figyelembevételével korrigált és az összevont normaórák és összevont darabbérek alapján kiszámított tervezett közvetlen törzsbérével állítottuk szembe. Ennek érdekében kimunkáltuk a *tényleges* termelés alapján korrigált tervezett közvetlen törzsbérfelhasználást és a tényleg kifizetett közvetlen munkabérek különbözete a közvetlen munkabérek területén elért megtakarítás, vagy túllépés globális összegét mutatja.

A globális ellenőrzésen túlmenően szükséges a vállalat főbb gyártmányaira kifeje-

tett közvetlen bérek ellenőrzése is. Ebből a célból az ismert tervszámokhoz a tényszámokat az utókalkuláció bocsátotta rendelkezésünkre. Az adatok elemzésénél szűrőpróbaszerűen ellenőriztük, hogy a vállalat a bérfelosztást helyesen végezte-e el.

A gyártmányok tervezett és tényleges közvetlen törzsbérének összehasonlítása rámutat a gyártás folyamán szükségessé vált pótmunkákra, többletmunkákra, amelyeknek okok szerinti bontása egyúttal a béralaptúllépés okait adja. Ha az összehasonlítást gyártmányonként végezzük el, egy-egy újítás vagy műszaki fejlesztési intézkedés munkaidőcsökkentő hatását is értékelhetjük.

A *közvetett munkás-törzsbér felhasználásának ellenőrzésénél* különös figyelemmel voltunk az állási, várakozási időkre kifizetett bérekre (anyaghiány, energiahiány, gépbeállítás, gépjavítás miatt, stb.), az egyébként közvetlen termelő munkát végző dolgozók segédmunkási munkáira, a darabbérek és időbérek arányának alakulására, a prémiosos időbérben dolgozók prémizálásának rendszerére és a prémiumok mértékére, valamint a közvetlen és közvetett dolgozók létszámának arányára.

A *kiegészítő fizetések és bérpótlékok vizsgálatánál* ellenőriztük a folyósítások jogszerűségét. Megillette-e a dolgozókat az elszámolás szerint kifizetett csoportvezetői, veszélyességi, melegségi, hidegségi, stb. bérpótlék. A túlórák felhasználásánál vizsgáltuk az engedélyezett keret betartását és a túlórafelhasználás alakulását az előző időszakhoz képest. Figyelemmel kísértük a túlórák napi igénybevételének alakulását, különösen a hó elején, illetve a hó végén, amiből a termelés egyenletességére nézve is következtelhettünk.

Ellenőriztük azt is, hogy a vállalatok a béralapot a N. T. 383/21/1951. sz. határozatának megfelelően lebontják-e üzemszempontokra, illetőleg ezt a lebontást helyesen végzik-e. Több esetben megállapítottuk, hogy a lebontás mechanikusan történt (pl. a meglévő létszám alapján) és nem igazodott az üzemszempont termelési feladatához.

Egyéb állománycsoportok béralapfelhasználásának ellenőrzése

A többi állománycsoport: műszaki dolgozók, adminisztratív, kisegítő alkalmazottak, nem ipari csoport, állományon kívüliek törzsbérfelhasználásának ellenőrzé-

sét a teryben jóváhagyott létszámnak és átlagkereseteknek a tényszámokkal való összehasonlítása útján végeztük el. Az e kategóriákat illető kiegészítő fizetések és bérpótlékok vizsgálatánál a munkás állománycsoportnál elmondottakat értelemszerűen alkalmaztuk.

Egyéb ellenőrzési feladatok

A már leírtakon kívül vizsgálataink még a következő kérdések ellenőrzésére is kiterjedtek:

1. Az egyes állománycsoportokban kimutatott létszám megfelel-e a tényleges helyzetnek. Nem mutatnak-e ki a vállalatok adminisztratív dolgozókat a munkás állománycsoportban, amire a munkabérialap laza tervezése — amint arra már rámutattunk — lehetőséget nyújt.

Ezt olyképp vizsgáltuk, hogy az üzemszemponttal összeállítottuk az adminisztrációs munkakörben foglalkoztatottak névsorát és az adatok ellenőrzése után megállapítottuk, hogy ezek a dolgozók a vállalati nyilvántartás és bérjegyzék szerint mely állománycsoportban szerepelnek.

2. Minden bér- és bérjellegű juttatást a MNB által bérfizetés céljára folyósított összegből fizetett-e ki a vállalat. (A 215/1951. M. T. sz. rendelet tételesen felsorolja a munkabérialap terhére elszámolandó juttatásokat.)

Ennek megállapítása céljából az igazgatói alap számlát és az 56—57. számlacsoportok számláit a vizsgált időszakra (3 hónap) *tételesen ellenőriztük*. Különösen a szállításoknál, áruk, anyagok ki- és berakásánál foglalkoztatott alkalmi munkások részére fizetett járandóságoknál fordítottunk figyelmet arra, hogy ezeket az előírásoknak megfelelően, az állományon

kívüli munkavállalók bérialapja terhére számolták-e el és nem terhelték-e közvetlenül az anyagbeszerzési, vagy termelési költségzárakat.

Az igazgatói alap számlával kapcsolatban megjegyezzük, hogy szabálytalanságot követ el a vállalat akkor, ha jutalmat nem az igazgatói alap, hanem a munkabérialap terhére fizet ki a dolgozóknak. De szabálytalan az is, ha munkabérjellegű kifizetéseket az igazgatói alaphoz folyósítanak.

3. Megvizsgáltuk azt is, hogy a bérelszámolás adatai az 52. számlacsoportban elkönyvelt, illetve a MNB részére adott munkabérigénylési kimutatásban szereplő összegekkel, valamint a Központi Statisztikai Hivatalnak jelentett adatokkal egyeznek-e.

A vizsgálat folyamán választ kaptunk a következő fontos kérdésekre is:

Rendelkezik-e a vállalat a bérialapfelhasználás helyes kimutatására és a bér-alapellenőrzés végrehajtására alkalmas adatszolgáltatási rendszerrel.

A vállalat lebontja-e megfelelően üzemszempontokra a bérialapot, a teljesítést üzemszempontként és dekádokként értékeli-e.

Vezetnek-e pontos naprakész nyilvántartást a műszaki és adminisztratív munkavállalókról.

A felelősség felvetésénél a 27/2/1951. N. T., illetőleg a 215/1951. (XII, 23.) M. T. sz. határozat előírásait vettük figyelembe, amely a kérdést részletesen szabályozza.

A fentiek szerint lefolytatott ellenőrzések megállapításai segítik a vállalatvezetést és a vállalati dolgozókat, hogy a munkájukban e téren mutatkozó hiányosságokat kiküszöböljék.

Beck Máttyás és Lukács Lajos
Állami Ellenőrző Központ

A tervezett választéktól való eltérés hatása az önköltségcsökkentésre

Mint ismeretes, az önköltség tervvel szembeni alakulását két tényező határozza meg: az egyes kalkulációs tételekben jelentkező megtakarítás vagy túllépés és a kibocsátott termékek mennyiségének megváltozása, a termelési arányok eltolódása. Az önköltség csökkentéséért vívott harcban a statisztikusnak ezt a két okot kell elemeznie. Hogy a vállalat jó vagy rossz munkáját kimutassa, nem állhat meg annak megállapításánál, hogy egyik termék önköltsége esett, a másik emelkedett, az sem elégséges, ha ezek a változásokat részletezve, költségételenként munkálja ki. Tovább halad a statisztikus, ha már odáig

jut, hogy mindezek mellett a termelés mennyiségének, a tervezett választék be nem tartásának befolyását is vizsgálatának tárgyává teszi.

Előfordulhat azonban olyan helyzet, amely mellett a statisztikus, a vállalatvezetés nem elégedhet meg ennyivel. A további intézkedések érdekében minden egyes termékre, a termékeknek költségételenként látnia kell a terveltérést, ill. az ezt előidéző két tényező hatását. Megvilágítjuk a kérdést egy példával:

Egy vállalatnál 3 féle összehasonlítható terméket termelnek. Ennek önköltségi adatait a következőket mutatják:

	Gyártmány												Gyártmányegységre eső			
	termelési mennyisége beszámolási időszakban		közvetlen anyagköltség				közvetlen bérköltség				egyéb költségek				önköltség összesen	
	terv-	tény-	bázis-	beszámolási	terv-	tény-	bázis-	beszámolási	terv-	tény-	bázis-	beszámolási	bázis-	beszámolási		
	sze-	lege-	idő-	időszakban	sze-	lege-	idő-	időszakban	sze-	lege-	idő-	időszakban	idő-	időszakban		
	rint	sen	szak-	ban	rint	sen	szak-	ban	rint	sen	szak-	ban	rint	sen		
A.....	100	120	20	19	19	5	4	3	5	5	4	30	28	26		
B.....	80	60	25	23	23	11	9	12	4	3	3	40	35	38		
C.....	70	110	7	7	9	7	7	8	6	4	5	20	18	22		

Ragadjuk ki a táblából a „C” termék „Egyéb költségek” megnevezéssel egybefoglalt költségeit. Ezek a bázisidőszakban 6 Ft-ra, a beszámolási időszakban pedig a tervezett 4 Ft-tal szemben 5 Ft-ra növekedtek. Itt tehát a vállalat tervét nem teljesítette. Fel kell tárunk az okokat, amelyek ezt a túllépést előidézték és pedig arról is inkább, mert az „Egyéb költségek” cím alá oly tételeket csoportosítottunk, amelyek erősen jellemzőek a vállalat munkájára (feltételeken állandó költségek). Meg kell állapítanunk, mennyiben befolyásolta ezt az alakulást: a) maga a költség-túllépés, b) a tervezett mennyiség be nem tartása? Tehát a számításokba a tervezett és tényleges termelési mennyiségeket is be kell vonnunk. A terv szerint a „C” termékből 70 db után az „Egyéb költségek” 280 Ft-ban $(q_k k_t)$ lettek előirányozva, ugyancsak 70 db-ra ugyanezen költségek-ből a bázisidőszakban 420 Ft $(q_k k_o)$ jelentkezett. A tervfeladat ezek szerint $420 - 280$ Ft $(q_k k_t - q_k k_o)$, azaz 140 Ft megtakarítást írt elő. A vállalat azonban mennyiségben tervét túllé-

jesítve, 110 db-ot termelt, a 5 Ft, azaz 550 Ft $(q_k k_t)$ „Egyéb költségek”-kel. Ez a mennyiség a bázisidőszak 6 Ft-os önköltsége szerint 660 Ft-ban $(q_k k_o)$ jelentkezik. A megtakarítás $660 - 550 = 110$ Ft

$$(q_k k_t - q_k k_o).$$

A tervfeladat — mint láttuk — 140 Ft megtakarítást írt elő, így a tervvel szemben 30 Ft

$$[(q_k k_t - q_k k_o) - (q_k k_t - q_k k_o)]$$

a túllépés.

Ennek megállapítása után következnek annak keresése, hogy az „Egyéb költségek”-nél a vállalat az előirányzatot hol és mennyiben lépte túl? Ha azonban csak az említett 30 Ft-nyi eltérés erejéig terjesztjük ki vizsgálódásainkat, munkánk a való képet nem tárja fel. Nem tisztáztuk, hogy valójában mi a helyzet a költségek alakulásánál, hisz az eltérés összegét mennyiségi tényező is eredményezte. Ki kell tehát számítani a 30 Ft eltérés két összetevőjét, a mennyiség- és költségalakulások hatását, mégpedig úgy, hogy egymás befolyását kölcsönösen kizárjuk.

Kezdjük a *menyiségi tényezővel*. A tervszerinti 70 db termék a beszámolási időszak 5 Ft-os önköltsége mellett 350 Ft $(q_i k_t)$, ugyanez a mennyiség a bázisidőszak 6 Ft önköltségével véve 420 Ft $(q_i k_o)$ költséget képvisel. Tehát a terv súlyai szerint a megtakarítás 70 Ft $(q_i k_t - q_i k_o)$. Előbb már kiszámítottuk, hogy a beszámolási időszak mennyiségei szerint a bázissal szemben 110 Ft $(q_i k_t - q_i k_o)$ megtakarítás adódik. A két megtakarítás különbözete: $110 - 70 = 40$ Ft,

$$[(q_i k_t - q_i k_o) - (q_i k_t - q_i k_o)]$$

amely nem más, mint a mennyiségek, a választék megváltozása következtében előállt tervvel szembeni megtakarítás. Az egyik keresett tényezőt tehát megkaptuk. Úgy vettük, hogy a költségek változatlansága mellett csakis a mennyiségek változtak meg.

A másik tényező kimunkálásánál viszont a mennyiségek változatlanságát tételezzük fel. A tervfeladat $(q_i k_t - q_i k_o)$, vagyis a tervezett megtakarítás a bázissal szemben a terv súlyai szerint — amint már kimutattuk — 140 Ft megtakarításra irányult. Azt is leszögeztük már, hogy a terv súlyai szerint mindössze csak 70 Ft a tényleges megtakarítás. A súlyok változatlansága

mellett tehát a tervvel szemben túllépés jelenkezik, éspedig $140 - 70$ Ft = 70 Ft $[(q_i k_t - q_i k_o) - (q_i k_t - q_i k_o)]$ összegben. Ezzel megtaláltuk a másik keresett tényezőt, amely a költségekben tényleg beállott eltulodásokat vetíti elénk.

A két tényező: — 40 Ft (megtakarítás) és + 70 Ft (túllépés) egybevetése —

$$[(q_i k_t - q_i k_o) - (q_i k_t - q_i k_o)] - \\ - [(q_i k_t - q_i k_o) - (q_i k_t - q_i k_o)]$$

— adja a tervfeladattól való eltérés, a túllépés 30 Ft-os összegét, amelyet fent már bemutatunk.

Most már látjuk, hogy a költségeknél valójában 70 Ft jellemzi a tervvel szembeni lemaradásunkat. Hogy ez végeredményben mégis csak 30 Ft-tal jelentkezik, a mennyiségek kedvező megváltozásának az eredménye. Amidőn tehát a tervfeladat hiányos teljesítésének okait elemezzük, az „Egyéb költségek” összetételeinél 70 Ft túllépést kell kutatnunk. Eléggé sebezhető pontot találtunk meg, amely — mint az az alábbi táblából is kiténik — csak a „C” terméknel jelentkezik, hisz az „A”-nál megtakarítottunk, a „B”-nél pedig csak a mennyiségi változás hatására látunk túllépést. Számításainkat szemléltetően lát-hatjuk az alábbi táblán:

	A tervfeladattól való eltérés: megtakarítás v. túllépés (+)								
	tényleges összege			az összetétel (mennyiség) a költségek					
				megváltozásának hatására					
	$(q_i k_t - q_i k) - (q_i k_t - q_i k)$			$(q_i k_t - q_i k) - (q_i k_t - q_i k)$			$(q_i k_t - q_i k) - (q_i k_t - q_i k_o)$		
A	B	C	A	B	C	A	B	C	
Közvetlen anyag	20	+ 40	+220	20	+ 40	+ 80	—	—	+140
Közvetlen munkabér ...	140	+220	+110	40	20	+ 40	100	+240	+ 70
Egyéb költségek ...	120	+ 20	+ 30	20	+ 20	40	100	—	+ 70
Összesen ...	280	+280	+360	80	+ 40	+ 80	200	+240	+280
	A + B + C = + 360			A + B + C = + 40			A + B + C = + 320		

Számításainkat azonban *leegyszerűsítjük*. A tételekben bekövetkezett megtakarítások vagy túllépések hatását a táblán a

$$(q_i k_t - q_i k_o) - (q_i k_t - q_i k_o)$$

képlettel mutattuk ki. A képlet mindkét tagjában szereplő „ $q_i k_o$ ” az eredmény

megváltozása nélkül elhagyható, azonos értéket ad a $(q_i k_t - q_i k_t)$ művelet, amely az önköltségben bekövetkezett változásokat a tervszerinti súlyok mellett jellemzi; tehát megadja — a mennyiségek változatlanságát feltételezve — a tervvel szembeni költségeteltérések összegét. Ez a kiszámítás egy-

szerű, a tervezett mennyiségeket előbb a tervezett önköltséggel, majd a beszámolási időszak önköltségével szorozzuk, a két szorzat különbsége mutatja a vállalat költség-gazdálkodásának tervvel szembeni hű képét, kikapcsolva a mennyiségi tényező hatását.

Ha kiszámítjuk valamelyik tételre nézve a tervfeladattól való tényleges eltérés összegét, vagyis a tervezett és tényleges költségek különbözetét, a most említett leegyszerűsített számítási módozattal már csak csekély többletmunkát jelent annak megállapítása, hogy ennek a különbözetenek alakulásánál a költségek terén folytatott gazdálkodásnak ténylegesen milyen mérvű volt a szerepe?

Amint pedig maga a tervfeladattól való eltérés tényleges összege és ennek egyik tényezője (a költségek hatása) rendelkezésünkre áll, csak e kettőnek különbözét kell vennünk és eredményként megkapjuk a másik tényezőt, a mennyiségbeli (megosztási arány) eltolódások hatását.

Az így, abszolút számokban nyert tényezőket — szükség esetén — a terv-, ill. a bázisidőszak kívánt tételeinek százalékában már könnyen kifejezhetjük.

Végeredményként tehát megállapíthatjuk, hogy kiszámításainknál nincs szükség a táblán vázolt komplikált képletekre, az azonos eredményeket jóval egyszerűbb módon is megkaphatjuk. A táblát az egyszerűsített számítás levezetésére, helyességének alátámasztására alkalmaztuk.

Az elmondottak is alátámasztják a statisztika módszertani követelményét: a jelentéseket necsak egymással való kölcsönös összefüggéseiben, hanem változásukban, fejlődésükben is vizsgálnunk kell. Ha a jó és rossz pontokat így, kézzelfoghatóan szemléltetjük, a statisztikát ezzel is a tervgazdálkodás szolgálatába állítjuk, és elemzésünk a hiányosságok feltárásának eszközüvé válik.

Dr. Halasy Lajos

Tolnamegyei Malomipari Egyesülés
statisztikusa

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA“

című sorozat huszonharmadik számaként

megjelent

SZ. M. SZKVORCOV

ISKOLA STATISZTIKA

című tankönyve.

Szkvorcov tankönyve részletesen foglalkozik az iskolahálózat statisztikájával, az iskolaköteles korú gyermekek számbavételével, a tanulók lemorzsolódásával, a tanulók tanulmányi eredményeinek mutatószámával, a váltásos oktatás rendszerével, az iskolával való ellátottság problémáival, az iskolai hatóságár kérdésével, a tanerők számbavételével, az iskolai költségvetés összeállításával, az anyanyelven való oktatás kérdésével, az iskolai könyvtárakkal, stb., stb.

Szkvorcov munkája alapvető segítséget nyújt nemcsak a statisztikusoknak és a tanácsok oktatási osztályai dolgozóinak, hanem a pedagógusoknak is elsőrendű fontosságú kulturális és statisztikai munkájuk területén.

Ára: 14,— Ft

Kapható

AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT KÖNYVESBOLTJAIBAN

SZOVJETUNIO

Gazdasági helyzet

IPAR

A Szovjetunió ipari termelése mind a háborúelőtti, mind a háborúutáni években, töretlenül felfelé ívelő vonalban fejlődik. 1952-ben 1929-hez viszonyítva csaknem tizenháromszorosára emelkedett.

Ugyanakkor az Egyesült Államok ipara 1951-ben csak kétszer annyit termelt, mint 1929-ben. Anglia ipari termelése ugyanabban az időszakban 60%-kal emelkedett, egyéb nyugateurópai országok ipari termelése pedig még mindig az 1929. évi színvonal körül mozog.

A Szovjetunió és a tőkés országok ipari termelésének növekedése, 1929—1951
(1929 = 100)

Államok	1939	1943	1946	1947	1948	1949	1950	1951
Szovjetunió	552	573	466	571	721	870	1082	1266
Egyesült Államok...	99	217	155	170	175	160	182	200
Anglia	123	(*)	112	121	135	144	157	160
Franciaország.....	80	(*)	63	74	85	92	92	104
Olaszország.....	108	(*)	72	93	97	103	118	134

* Az 1943-as adatot nem közölték.

A Szovjetunióban az ipar háborúutáni átállítása lényegében 1946-ban fejeződött be. Ezután az ipari termelés gyors ütemben kezdett fejlődni és 1952-ben az ipar kb.

2,3-szer annyit termel, mint 1940-ben, 1955-ben pedig az 1940. évi színvonalnak háromszorosára emelkedik.

A Szovjetunió ipari termelésének növekedése
(1940 = 100)

Megnevezés	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
<i>Össztermelés</i>	<i>104</i>	<i>92</i>	<i>77</i>	<i>93</i>	<i>118</i>	<i>141</i>	<i>173</i>	<i>202</i>	<i>223</i>
Ezen belül:									
A) csoport:									
Termelési eszközök	136	112	82	101	130	163	205	239	267
B) csoport:									
Közszükségleti cikkek	54	59	67	82	99	107	123	143	156

Különösen a termelési eszközöket előállító iparágak fejlődnek gyors ütemben. 1952-ben a termelési eszközök összertermelése kb. 2,7-szerese lesz a háborúelőttiének.

Fontosabb ipari termékek gyártása

Ipari termékek	1952. év	1952. év 1940. év %-ában
Nyersvas millió tonna	25	kb. 170
Acél „ „	35	190
Hengerelt-áru „ „	27	több mint 200
Szén „ „	300	„ „ 180
Ásványolaj „ „	47	„ „ 150
Villamosenergia (milliárd kWó) ...	117	240

A legutolsó három évben — vagyis a től kezdve, hogy az ipar túlhaladta a háborúelőtti termelés színvonalát, — a nyersvastermelés 8 millió tonnával, az acéltermelés 13 millió tonnával, a hengerelt-áru termelés 10 millió tonnával, a széntermelés 74 millió tonnával, az ásványolajtermelés 13 millió tonnával, a villamosenergia-termelés 37 milliárd kilowattórával növekedett. A háború előtt ugyanilyen méretű növekedés eléréséhez a nyersvasnál nyolc, az acélnál kilenc, a hengereltárunknál tizenkét, a széntermelésnél hat, az ásványolajtermelésnél tíz, a villamosenergiaánál kilenc év volt szükséges.

A fogyasztási cikkek gyártó ipar termelése 1952-ben körülbelül 60%-kal lesz több, mint 1940-ben.

Fontosabb fogyasztási cikkek gyártása

Fogyasztási cikkek	1952. év	1952. év 1940. év %-ában
Gyapotszövet (méter)	több mint 5 milliárd	kb. 130
Gyapjűszövet (méter)	190 millió	„ 160
Selyemszövet (méter)	218 „	„ 280
Bőrlábbeli (pár)	250 „	„ 120
Gumilábbeli (pár)	125 „	„ 180
Cukor (tonna)	3,3 „	kb. 150 több mint 170
Állati zsíradék (tonna)	380 ezer	

Az ipar háborúutáni sikeres újjáépítése és fejlesztése eredményeképpen az egy főre eső termelés 1951-ben 1940-hez viszonyítva a következőképpen alakult:

Egy főre eső termelés növekedése 1951-ben

	Index: (1940 = 100)
Villamosenergia	több mint 200
Nyersvas	150
Acél	170
Szén	160
Cement	több mint 200
Gyapotszövet	120
Gyapjűszövet	több mint 160
Papír	170

Az ország keleti területein az ipari termelés 1952-ig 1940-hez viszonyítva háromszorosára emelkedett. 1951-ben ez a terület szolgáltatta a teljes ipari termelés kb. egyharmadát, az acél és hengerelt-áru összertermelésének több mint a felét, a szén- és ásványolaj összertertelésének majdnem a felét, és a villamosenergia-termelésnek több mint 40%-át.

1946—1951. években a népgazdasági be-ruházások körülbelül 500 milliárd rubelt kitevő összegéből több mint 320 milliárd rubelt ruháztak be az iparba. Az ipari termelés álló alapjai 1952-ig 1940-hez viszonyítva 77%-kal emelkedtek.

1940-től 1951-ig a munka termelékenysége az iparban 50%-kal növekedett. Az ipari termelés növekedésének 70%-a ebben az időszakban a munka termelékenységének növekedéséből származott. Ugyanabban az időszakban az építőiparban 36%-kal emelkedett a munka termelékenysége.

MEZŐGAZDASÁG

A mezőgazdasági termelőerők fejlődése szempontjából nagy jelentősége volt a kis kolhozok egyesítésének. Jelenleg 97 000 egyesített kolhoz van, az 1950 január elsejei 254 000 kis kolhoz helyett.

Az összes gazdasági növények vetésterülete 1952-ben 5,3 millió hektárral haladta túl a háborúelőtti színvonalat. 1952-ben a gabonatermelés nyolc milliárd pudot* tett ki. A búzatermés 1940-hez viszonyítva 48%-kal növekedett.

Fontosabb mezőgazdasági növények terméshozama 1951-ben

	Index: (háború előtti színvonal = 100)
Gyapot	147
Cukorrépa	131
Nedvdús takarmányok	125

A földművelés minőségileg megváltozott; gyökeresen különbözik a régi, kistermelékenységű külterjes földműveléstől.

* 1 pud = 16,4 kg.

Vetésterület alakulása 1950-ben

	Index: 1913 = 100
Osszvetésterület — — — — —	140
Gabona vetésterület — — — — —	105
Ipari növények, zöldségfélék, stb. — — — — —	240
Takarmánynövények — — — — —	1100

A növénytermelés árutermékének összértékéből jelenleg több mint 40% az ipari növényekre esik.

A gép- és traktorállomások és szovhozok traktorállományának teljes kapacitása a háborúelőtti színvonalhoz képest 59%-kal, a kombajnállomány pedig 51%-kal növekedett. A gép- és traktorállomások, védőerdősáv-letesítő állomások, talajjavító-állomások és állattenyésztési gépállomások száma jelenleg 8939.

Az állatállomány növekedése
1945 júliusától 1952 júliusáig

Szarvasmarhaállomány — — — — —	13,4 millió db-bal
Juhállomány — — — — —	41,8 „ „
Sertésállomány — — — — —	21,2 „ „
Lóállomány — — — — —	5,6 „ „

A szarvasmarhaállomány 1948-ban, a juhállomány 1950-ben, a sertésállomány 1952-ben érte el a háborúelőtti színvonalat.

A hús, tej, zsiradék, tojás, gyapjú és bőrtermelés egészében már felülmúlta a háborúelőtti színvonalat.

ÁRUFORGALOM, KÖZLEKÉDÉS
ÉS HÍRKÖZLÉS

A háborúutáni években az állami és szövetkezeti kereskedelem áruforgalma 2,9-szeresre növekedett, és jóval túlhaladta a háborúelőtti színvonalat.

Az állami, szövetkezeti bolthálózat útján a lakosság rendelkezésére bocsátott áru mennyiség növekedése 1951-ben

	Index: 1940 = 100
Hús és húsáru — — — — —	180
Hal és haltermékek — — — — —	160
Allati zsiradék — — — — —	180
Növényi és egyéb zsiradék — csaknem	200
Cukor — — — — —	170
Szövet — — — — —	180
Lábbeli — — — — —	150

A közlekedés áruforgalmának növekedése
1952-ben

	Index: 1940 = 100
Vasúti közlekedés áruforgalma — — — — —	180
Folyami- és tengeri közlekedés áruforgalma	160
Gépkocsiközlekedés áruforgalma — — — — —	310
Légi közlekedés — — — — —	920

A vagonok napi átlagos rakodása ebben az évben mintegy 40%-kal több, mint 1940-ben.

Jelentősen megnövekedett a postaforgalom. A légiposta vonalainak hossza 2,5-szeresére növekedett. A rádióvevőkészülék hálózat jelenleg majdnem kétszerese az 1940. évinek.

A NÉP JÖLÉTENEK, EGÉSZSÉGÜGYE-
NEK ÉS KULTURÁLIS SZÍNVONALA-
NAK TOVÁBBI EMELKEDESE

A Szovjetunió nemzeti jövedelme 1940-től 1951-ig 83%-kal növekedett. A Szovjetunió dolgozói személyes anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítésére a nemzeti jövedelem háromnegyed részét fordítják. A nemzeti jövedelem egynegyed része a szocialista termelés bővítésére és más állami és társadalmi szükségletek fedezésére szolgál.

Szociális juttatások és kedvezmények révén a városi és falusi dolgozók 1940-ben 40,8 milliárd rubelt, 1951-ben 125 milliárd rubelt kaptak.

Az egy munkásra és alkalmazottra eső reáljövedelem 1951-ben mintegy 57%-kal, az egy dolgozó parasztra eső reáljövedelem mintegy 60%-kal volt magasabb, mint 1940-ben.

Az egészségvédelemre fordított állami kiadások — figyelembevéve azokat a kiadásokat is, amelyeket a társadalombiztosításból fordítanak erre a célra — az 1940 évi 11,2 milliárd rubelről 1951-ben 26,4 milliárd rubelre növekedtek. A nép anyagi és kulturális színvonalának emelkedése a halandóság csökkenését is eredményezte. Az elmúlt három év alatt a lakosság számának tiszta növekedése 9 500 000 fő.

A közoktatásra fordított kiadások az 1940. évi 22,5 milliárd rubelről 1951-ben 57,3 milliárd rubelre, vagyis több mint 2,5-szeresére emelkedtek.

Fontosabb szociális és kulturális
mutatószámok

	Index: (1940 = 100)
Kórházi ágyak száma (1951-ben) — — — — —	130
Orvosok száma (1951-ben) — — — — —	180
Összes tanuló száma (1952-ben) — — — — —	116
5–10 osztályos tanulók száma (1951-ben)	125
Technikumi és más szakiskolai tanulók száma (1951-ben) — — — — —	140
Főiskolai hallgatók száma (1951-ben) — — — — —	167
Fő- és középsikolai képzettséggel rendelkező szakemberek száma (1952-ben) — — — — —	220
Könyvek példányszáma (1952-ben) — — — — —	180

A főiskolák csupán 1952-ben 221 000 fiatal szakembert adtak a népgazdaság kü-

lőnböző ágainak, és 375 000 új hallgatót vettek fel a főiskolákra.

1946-tól 1951-ig 47,2 milliárd rubelt fordítottak a tudomány fejlesztésére. 1938-tól 1952. év elejéig 1560-ról 2900-ra emelkedett a tudományos kutatóintézetek, labo-

ratóriumok és más tudományos intézmények száma. A tudományos dolgozók száma ez alatt az idő alatt majdnem kétszeresére emelkedett.

Forrás: G. M. Malenkov: Beszámoló az SzK(b)P Központi Bizottságának XIX. kongresszusa előtt.

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Gazdasági helyzet

IPAR

Az Egyesült Államok kormánya 1950 júliusától 1952 júliusáig ágyúk, repülőgépek, tankok és egyéb hadifelszerelések gyártására 68,9 milliárd dollár összegű hadimegrendelést tett. A hadimegrendelések között fontosság szerint első helyen a repülőgépgyártás, a második helyen a tankgyártás, harmadik helyen az atombombagyártás, negyedik helyen a lőszer-, ágyú- és hajógyártás áll.

Az óriás arányú hadimegrendelések ellenére 1952 I. félévében az ipari termelés volumene 1951 I. félévéhez viszonyítva — hivatalos adatok szerint — 3%-kal csökkent. 1952 júniusában az ipari össztermelési index 8%-kal volt alacsonyabb, mint egy év előtt. Meg kell azonban jegyezni, hogy 1951-ben, amikor az ipari termelés a háború utáni évek csúcsmagasságát érte el, még mindig 7,8%-kal volt alacsonyabb az 1943. évi háborús csúcstermelésnél, és az 1929. évi színvonalnak csak kétszeresére emelkedett.

Ipari termelés volumen-indexe (1943 = 100)

1946	1947	1948	1949	1950	1951
71,4	78,3	80,6	73,7	83,9	92,2

Forrás: G. M. Malenkov: Beszámoló az SzK(b)P XIX. Kongresszusa előtt.

1952-ben a haditermelés felfutását gátolta a szén-, acél- és olajiparban hónapról hónapra erősödő sztrájkmozgalom, amely végül is a nagy, 54 napig tartó acélipari sztrájkban csúcsooott ki. Lovett hadügyminiszter szerint a sztrájk következtében a hadiipari termelés mintegy 25—30%-kal

maradt el az előirányzat mögött, mert a hadiüzemek kénytelenek voltak csökkenteni termelésüket, vagy teljesen leálltak.

A Times megjegyzi: ahhoz, hogy az acélipar újból teljes kapacitással dolgozhassék, legalább 3 hét, az acélfeldolgozóipar üzembehelyezéséhez pedig további négy hét szükséges.

A haditermelés fontos alapanyagainak termelése 1951. első félévéhez viszonyítva a következőképpen alakult:

Ipari termelés 1952 I. félévében¹

	1951 I. félév = 100
Szén — — — — —	91,7
Nyersvas — — — — —	84,9
Acél — — — — —	86,2

Az 1952. I. félévi ásványolajtermelés az 1951. I. félévi termelést csupán csekély mértékben haladta meg. Májusban, az olajipari sztrájk következtében a napi átlagos ásványolajtermelés 1 230 000 barell² 5 200 000 barellre csökkent; ez két év óta a legalacsonyabb termelés.

A fegyverkezési hajszával kapcsolatos ár-emelkedések és az adóterhek állandó növekedése szükségszerűen a polgári fogyasztási cikkek piacának összeszűküléséhez vezetnek.

A fogyasztási cikkek termelésének erős csökkenése már 1951-ben is sokkal inkább az értékesítési nehézségeknek, mint a nyersanyaghiánynak volt a következménye.

A felvevő piac összezsugorodása következtében 1952 folyamán a polgári fogyasztási céljait szolgáló iparágakban a válság még jobban kimélyült.

Hivatalos adatok szerint ez év áprilisában az úgynevezett tartós használatra szolgáló áruk, mint pl. autók, jégszekerények,

¹ Monthly Bulletin of Statistics, 1952. szeptember, adatai alapján számítva.

² 1 barell = 141,5 liter.

rádiók; televíziós vevőkészülékek, bútorkiskereskedelmi eladása 13%-kal volt alacsonyabb, mint a múlt év azonos hónapjában, a nem tartós javak eladása pedig 2%-kal csökkent. 1952 I. félévében 16,9%-kal kevesebb háztartási felszerelést és rádióvevőkészüléket adtak el, mint 1951 I. félévében.

1952 I. félévében a személyautógyártás — az Automobile Manufacturers Association jelentése szerint — 828 900 darabbal volt kevesebb, mint 1951 első félévében. Hasonló, vagy még nagyobb mérvű a termés csökkenése a jégsekrények, mosógépek, rádióvevőkészülékek, televíziós készülékek gyártásánál.

Tartós áruk termelésének alakulása³

Megnevezés	A megelőző év azonos időszakára = 100
Személygépkocsi (1952 I. félév) —	71,2
Jégsekrények (1952 I. negyedév) —	55,6
Mosógépek (1952 I. félév) —	78,0
Rádióvevőkészülék (1952 II. negyedév)	65,3
Televíziós készülék (1952 II. negyedév)	79,0

A textiliparban a fogyasztás csökkenése elsősorban a gyapjúipart sújtotta, majd átterjedt a textilipar többi ágára is. 1952. év elején a gyapjúfogyasztás 27,5%-kal csökkent az előző év elejéhez viszonyítva. A gyapotfogyasztás az 1951. I. negyedévi 618 000 tonnáról 1952. I. negyedévében 526 000 tonnára csökkent.

A textilipar termelésének alakulása

1952 I. félévében⁴

	1951 I. félév = 100
Pamutszövet	84,1
Gyapjúfonal	83,6
Gyapjuszövet	88,5

MEZŐGAZDASÁG

A hivatalos adatok is azt mutatják, hogy a fegyverkezési hajszá az agrárváltság elmélyüléséhez vezet.

Farmerek jövedelme

	Milliárd dollár
1947	17,8
1948	16,5
1949	14,1
1950	13,0

Forrás: Neue Zeit, 1952. 2. sz., 8. old.

Az Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériuma is beismeri, hogy a farmerek vásárlóereje — az utóbbi három évben tíz év óta a legalacsonyabb.

A farmerek helyzetének rosszabbodását bizonyítja az ún. „Parity Price Ratio”-nak a farmerek számára kedvezőtlen alakulása. Ez az index a farmerek által eladott agrárcikkek és az általuk vásárolt iparcikkek árviszonyát mutatja. Az amerikai statisztikusok ezt az indexet is meghamisítják, ennek ellenére sem tudják eltitkolni, hogy az árólló a háború után a farmerek számára egyre hátrányosabban alakul.⁵

Év	Az agrárcikkek árindexe az iparcikkek árindexének %-ában (1946 = 100)	Az olló nyílása
1948	85	15
1950	75	25

A koreai háború kitörése óta az agrárcikkárak némileg emelkedtek, ugyanakkor azonban az iparcikkek ára magasra szökött. Az élelmiszerek árának emelkedése nem a kisfarmerek számára jelent hasznot, hanem a termelők és fogyasztók közé ékeződött nagy monopóliumoknak. Míg a búza ára bushelenként 112 centtel emelkedett, a termelőnek csak 16 centtel fizettek többet.

A farmerek eladósodása is világosan mutatja a farmerek helyzetének rosszabbodását.

A farmerek jelzálogadóssága⁶

Év	Milliárd dollár	Index
1947	4,8	100
1948	4,9	102
1949	5,1	106
1950	5,4	113
1951	5,8	121
1952 eleje	6,3	131

A jelzálogadósságok mellett a farmerek egyéb adósságai is emelkedtek, mégpedig az 1946. évi 2,9 milliárd dollárról 1950-ben 5,2 milliárd dollárra, majd 1951-ben 6,2 milliárd dollárra. A farmerek részesedése a nemzeti jövedelemben az 1946. évi 9,4%-ról 1951-ben 7,6%-ra csökkent.

³ Survey of Current Business 1952, 1951 augusztus adatai alapján számítva.

⁴ Monthly Bulletin of Statistics 1952. október adatai alapján számítva.

⁵ Neue Zeit 1952. 2. sz., adatai alapján számítva.

⁶ Federal Reserve Bulletin 1952. július adatai alapján számítva.

Meggyorsult a kisfarmerek tönkremenete-lének folyamata. Egyre több farmot árve-reznek el, mert tulajdonosaik egyre növekvő adósságaikat nem tudják kifizetni. Ezeket a farmokat a nagybirtokosok és a mono-póliumok igen olcsó áron vásárolják meg. A Földművelésügyi Minisztérium hivatalos lapja, a „The Agricultural Situation” 1951 novemberében cinikusan azt írta, hogy a leg-több kisfarmer legjobban tenné, ha ott-hagyná a farmját és a városba költözne.

*A kisfarmok számának alakulása
az Egyesült Államokban*

1940	—	—	—	—	—	6.096.799
1945	—	—	—	—	—	5.859.169
1950	—	—	—	—	—	5.379.043

Forrás: Neue Zeit, 1951. 32. sz., 25. old.

A nagy farmok egyre nagyobb területtel rendelkeznek. Így pl. míg 1945-ben az 1000 acre-t meghaladó farmok a megművelt terü-let 40%-át birtokolták, addig 1950-ben ez az arány 50%-ra emelkedett.

ÉLET SZIN VONAL

Az amerikai dolgozók életszínvonalának csökkenését a hivatalos sajtó sem tudja el-titkolni.

A kaliforniai Heller-bizottság számításai szerint egy négytagú munkáscsalád létmi-nimuma 1950 végén 4276 dollár volt.

Az 1950. évi népszámlálás adatai szerint az amerikai családok százalékos megoszlása az évi jövedelem nagysága szerint a követ-kező volt:⁷

Évi jövedelem		Az összes jövedelemmel rendelkező családok %-ában
500 dollártól	1500 dollárig, .	31,2
1500 „	4000 „	42,6
4000 „	5000 „	10,1
5000 „	7000 „	9,9
7000 „	10000 „	3,8
10000 dolláron felül	2,4
Összesen		100,0

⁷ Economic Notes, 1952. január, adatai alapján számítva.

Az 1950. évi összeírás adatai azt bizo-nyítják, hogy az amerikai családok 83,9%-ának évi jövedelme 5000 dollár alatt van, és a családok 73,8%-ának jövedelme még az évi 4000 dollárt sem éri el, tehát az amerikai családok 70—80%-ának jöve-delme még a nyomorúságos létminimu-mot sem fedezi.

A Heller-bizottság 1952-re a létminimu-mot 4500 dollárban állapította meg, ugyan-akkor a Munkaügyi Minisztérium adatai szerint, — amelyek kevésebbnek tün-tenek fel a helyzetet, mint amilyen valójában — 1952 februárban a feldolgozó iparban a munkáscsaládok jövedelme 25%-kal volt alacsonyabb, mint a létminimum.

Az Egyesült Államokban az árak és a szolgáltatások díjai egyre emelkednek. Különösen erős az áremelkedés a koreai háború kezdete óta.

A Munkaügyi Minisztérium hivatalos, feltehetően hamisított indexe szerint egy négytagú család létfenntartási költsége az Egyesült Államok koreai agressziója óta ez év elejéig 14%-kal emelkedett. Az index azonban, amint a Villamossági és Rádió-ipari Munkások Szakszervezetének létfenntartási költségindexe mutatja — amely valamivel közelebb áll a valósághoz — nem 14%-kal, hanem 22%-kal emelkedett.

Az index ilyen nagymértvű emelkedését elsősorban az élelmezési cikkek drágulása okozta; az élelmiszerárak a koreai háború kezdetétől 1952. július 15-ig hivatalosan 15,7%-kal emelkedtek.

1952. június 15-től július 15-ig, tehát egyetlen hónap alatt a tojás ára 23%-kal emelkedett. Ugyanez alatt az idő alatt meg-drágult a gyümölcs és zöldségfélék, to-vábbá a tejtermékek ára is, — amely a nyári hónapokban rendszerint csökkenni szokott.

A fegyverkezés finanszírozása egyre több adót követel, amelyet a tőkésék a dolgozó népre hárítanak.

Adóterhek növekedése

Év	Millió dollár	Növekedés 1937/38-hoz viszonyítva
1937/38	6.037	—
1949/50	39.881	6,6-szeres
1950/51	48.483	8-szoros
1951/52	66.031	10,9-szeres

Forrás: Voproszi Ekonomiki, 1951. 12. sz.

A lakosság egyenes adója az 1937—38-as költségvetési évtől a folyó költségvetési évig — a dollár elértéktelenedésének figyelembevételével — több mint 12-szeresére nőtt.

Amerikai közgazdászok számításai szerint 1952-ben az amerikai munkás csak május 19-én kezdett a maga számára dolgozni; január 1-től május 19-ig keresetét adófitetésre fordította.

Az adóztatás magas színvonalát mutatja az, hogy az adók a nemzeti jövedelem egyre nagyobb százalékát teszik ki.

Az adók részaránya az Egyesült Államok nemzeti jövedelmében⁸

Év	%
1929	13
1940	19
1951	36

A bérek és fizetések emelkedését messze túlszárnyalja az adók és az árak emelkedése; az amerikai dolgozók reálbére rohamosan csökken.

Az U. S. News and World Report adatai alapján számítva a koreai háború kezdete óta ez év nyaráig az amerikai dolgozók megélhetése az alábbi módon alakult:⁹

M e g n e v e z é s	Jövedelem megnevezése	Adók emelkedése	Élelmiszer árak emelkedése	Egyéb kiadások növekedése
	s z á z a l é k b a n			
Gyári munkás	16,7	234,0	16,9	11,5
Tisztviselő	14,0	73,6	16,9	11,5
Orvos, mérnök, stb.	8,0	46,1	16,9	11,5

A lakosság elszegényedését bizonyítja, hogy az 1951 első negyedévében végzett összeírás szerint az Egyesült Államokban élő családok 40%-ának egyáltalán nincs megtakarított pénze. Élesen mutatja a dolgozók és a tőkésék anyagi helyzete közötti szakadékot az a tény, hogy még a hivatalos összeírás szerint is a megtakarított pénzeszegek kétharmada a lakosság egytized részének tulajdona.

A munkásosztály abszolút elnyomorodásánál azonban „...még nyilvánvalóbb a munkások viszonylagos elnyomorodása, vagyis a munkások részesedésének csökkenése a társadalom jövedelmében“ (Lenin.)¹⁰

A dolgozók nyomorával kiáltó ellentétben áll a monopóliumok csillagászati magasságot elérő profitja, „...a monopóliumok nem akármilyen profitot, hanem maximális profitot követel“.¹¹

A tőkésék nyereségének emelkedését a következő hivatalos adatok szemléltetik.

1938	1944	1948	1951
m i l l i á r d d o l l á r			
3,3	24,3	33,8	44,3

Forrás: Federal Reserve Bulletin, 1952. június.

A monopóliumok nyeresége még a feltehetően kisebbített hivatalos adatok szerint is a háborúelőttinek több, mint tizenháromszorosára nőtt.

Az amerikai részvénytársaságok 1952. I. negyedévi mérlege szerint az olajvállalatok profítja 25%-kal, a bányavállalatoké pedig 27%-kal volt magasabb, mint a múlt év azonos időszakában.

A Kac szovjet közgazdász számításai szerint a munkások és alkalmazottak részesedése az Egyesült Államok nemzeti jövedelmében a következőképpen alakult:

Év	Munkások és alkalmazottak össz-munkabére	Nemzeti jövedelem	Munkások és alkalmazottak részaránya a nemzeti jövedelemben %-ban
	m i l l i ó d o l l á r		
1939	33,452	72,619	46,1
1949	94,931	211,530	44,9
1950	102,903	242,878	42,3
1951*	113,092	269,500	41,9

* Előzetes adat.
Forrás: Voproszi Ekonomiki, 1952. 6. sz.

⁸ New Times, 1952. I. sz.
⁹ US News and World Report 1952. augusztus 22. adatai alapján számítva.
¹⁰ Lenin—Sztálin: A munkáról. 60. old.
¹¹ Sztálin: A szocializmus gazdasági problémái a Szovjetunióban.

MUNKANELKÜLISÉG, SZTRAJK

Az amerikai hivatalos statisztika csökkent adatai szerint a teljes és részleges munkanélküliek száma jelenleg 13 millió.

Rohamosan növekszik a munkanélküliek száma a polgári fogyasztás szükségleteire termelő iparágakban. A textilválság következtében egyre több textilipari munkást bocsátanak el. A Wall Street Journal szerint New Englandben 140 000 textilmunkás közül 62 000 munkanélküli. Clevelandban a Textilipari Munkások Szakszervezetének számításai szerint ez év áprilisában a textiliparban a teljes és részleges munkanélküliek száma 450 000 volt.

Detroitban, az autóipar központjában a munkanélküliek száma a Neue Zürcher Zeitung közlése szerint július végén közel 155 000-re emelkedett; ez Detroit lakosságának kerekén 11 százaléka.

A Munkügyi Minisztérium hivatalos, erősen szépített adatai szerint a foglalkoztatottak száma a fogyasztási cikkek termelő iparágakban a következőképpen csökkent:¹²

Megnevezés	1951	1952	Csökkenés %-ban
	első négy hónap (havi átlag 1000 fő)		
Élelmiszeripar ...	1480	1446	2,3
Textilipar	1336	1210	9,4
Kőtszövőüzemek	254	229	9,8
Szőnyegszövőipar	62	52	16,1
Ruházati ipar	1206	1151	4,6
Férfiruhagyártás	154	139	9,7
Bútoripar	262	236	10,0
Papíripár	498	481	3,4
Bőripar	51	44	13,7
Cipőipar	256	241	5,8

A dolgozók ellenállása a fokozódó kizsákmányolással szemben, harca az emberi életkörülményekért a sztrájkmozgalmak erősödésében nyilvánul meg.

Az Egyesült Államokban az utóbbi hónapokban két különösen nagyméretű sztrájkmozgalom bontakozott ki: az olajipari és az acélipari munkások sztrájkja. Mindkét sztrájkot az elviselhetetlen kizsákmányolás robbantotta ki. Pl. az acéliparban a munka termelékenysége 1939-hez viszonyítva közel 50 %-kal emelkedett, a realbér azonban már 1949-ben 20 %-kal volt alacsonyabb, mint a háború előtt, azóta pedig még tovább csökkent. A „Steel Labor“ az acélipari szakszervezet lapja szerint a szakszervezeti tagok 60 %-a kevesebbet keres, mint a hivatalosan megállapított létminimum, a legrosszabbul fizetett munkások pedig még a létminimum felét sem keresik meg.

Augusztus 23-án az Egyesült Államok 500 000 bányásza a munka jobb megszervezése, a munkafeltételek megjavítása érdekében 10 napos figyelmeztető sztrájkba lépett.

Hivatalos adatok szerint a sztrájkokban résztvevő munkások, valamint a sztrájkok következtében a termelésből kiesett munkanapok száma a következőképpen alakult:

Időszak	Sztrájkoló munkások száma	Elveszett munkanapok száma
1935/39 évek átlaga	1 130 000	16 900 000
1951 év	2 134 000	22 580 000
1952 első 5 hónap	1 915 000	16 720 000

Forrás: Monthly Labor Review, 1952. március, július.

¹² Monthly Labor Review, 1952. február és július, adatok alapján számítva.

KÖNYVSZEMLE*

POLITIKAI IRODALOM

Marx: *A filozófia nyomora*. 214 old. Szikra. Budapest. 1952.

TERVGAZDASÁG

Kamenyiger, Sz. E.: *Szocialista iparvállalatok tervezése és szervezése. (Organyizacija i planirovanije szocialiszticeszkovo promislenovo predpriyatiji.)* Fordította: Vartus I. 438 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1952.

STATISZTIKA

Gracsev, N. G.: *Statistikai csoportosítások. (Sztatiziszticeszkije gruppirovki.)* 168 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest. 1952.

SZÁMVITEL

Balázs Gy.—Ferenzi I.—Gergely I.—Ladó L.: *Számvitel szervezés ütemterve*

rint. 325 + 7 old. + XVI táblázat. Pénzügyi Kiadó. Budapest.

Gabányi B.—Sós N.: *Az állami vállalatok 1951. évi évváró számadatairól*. 76 old. Pénzügyi Kiadó. Budapest. 1952.

Operatív számvitel. 26 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó. Budapest. 1952. (Képesített könyvelői vizsgára előkészítő tanfolyam jegyzetei. 7.)

Rovinszkij, N. N.: *A Szovjetunió állami költségvetése. II. kötet. (Goszudarsztvennij bjudzet SzSzSzR.)* Fordította: Bácskai T. 343 old. Pénzügyi Kiadó. Budapest. 1952.

EGYÉB

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XIX. kongresszusának irányelvi és tétizei. 70 old. Szikra. Budapest. 1952.

FOLYÓIRATSZEMLE**

POLITIKAI IRODALOM

Bolgár E.: *Lenin műveinek 22. és 23. kötete*. 774—785. old. (Társadalmi Szemle. 1952/8—9.)

Mitin, M.: *Mao Ce-Tung válogatott műveinek első kötete*. 59—70. old. (Bolsevik. 1952/17.)

Révai J.: *Kossuth Lajos születésének 150. évfordulójára*. 703—707. old. (Társadalmi Szemle. 1952/8—9.)

Szántó R.: *Sztálin műveinek 8. kötete*. 785—795. old. (Társadalmi Szemle. 1952—8—9.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közöljük szak szerinti csoportosításban.

** Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóiratszámok jelentősebb cikkeit soroljuk fel szak szerinti csoportosításban. A külföldi cikkek címeit magyar fordításban adjuk.

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Abroszimov, M.: *Marxi-lenini tanítás a nagyüzemi termelésű földművelésről*. 36—61. old. (Szocialiszticeszkije Szeljszkije Hozajsztvo. 1952/8.)

Koseljev, F.: *A dolgozók életszínvonalának állandó növekedése a szocialista társadalomban*. 45—58. old. (Voproszi Ekonomiki. 1952/9.)

TERVGAZDASÁG

Boldirev, B.: *A pénzügy és hitel a Kínai Népköztársaság gazdasági fejlődésének hatalmas emelője*. 50—60. old. (Finanszi i Kregyit SzSzSzR. 1952/2.)

Finogenov, A.: *Románia népgazdaságának sikeres fejlődése*. 10—19. old. (Vnyesnyaja Torgovlja. 1952/8.)

Kujbisev, A.: *Lengyelország gazdasági életének fellendülése*. 1—10. old. (Vnyesnyaja Torgovlja. 1952/8.)

STATISZTIKA

Csermenszkij, V.: *A statisztika tudományáról.* 71—82. old. (Voproszi Ekonomiki. 1952/9.)

SZÁMVITEL

Kricsevszkij, B.: *Vállalatok és költségvetés.* 60—65. old. (Finanszi i Kregyit SzSzsZR. 1952/2.)

EGYÉB

Az új ötéves terv a szocializmus nagy életterejének megnyilvánulása. 1—8. old. (Bolszevik. 1952/17.)

Lukács Gy.: *A Béke-Világ tanács berlini rendkívüli ülészaka.* 762—774. old. (Társadalmi Szemle. 1952/8—9.)

Mordvinov, V.: *Az angol-amerikai gazdasági ellentétek kiéleződése.* 19—30. old. (Vnyesnyaja Torgovlja. 1952/8.)

Topcsijev, A. V.: *A Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1952. évi tudományos tervéről.* 97—116. old. (Akadémiai Értesítő. 1952 május—június. LIX. kötet. 493. füzet.)

STATISZTIKAI SZEMLE

Megjelenik havonta egyszer

Készült 6000 példányban

Felelős szerkesztő: a Központi Statisztikai Hivatal elnöke

Felelős kiadó: a Statisztikai Kiadóvállalat igazgatója

Előfizetés: Posta Központi Hírlapiroda, Budapest, V., József Nádor-tér 1.

Telefon: 180—850, ügyfélszolgálat: 183—022. Előfizetési díj: 1/4 évre 24.— Ft, 1/2 évre 48.— Ft, 1 évre 96.— Ft. Csekk számla: 61.272

A
„SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”
című sorozat huszonnyolcadik számaként

MEGJELENT

P. M. KOZLOV

EGÉSZSÉGÜGYI
STATISZTIKA

című munkája

A könyv ismerteti a szovjet egészségügyi állami statisztika szer-
vezeti felépítését, az egészségügyi statisztika alapvető módszereit, az
egészségügyi intézmények rendszerét, a statisztikai vizsgálat lényegét
és szakaszait, a csoportosítás és az összesítés problémáit, az egészség-
ügyi statisztikában az abszolút- és viszonyszámok jelentőségét, a közép-
értékek számítási módját, a standardizált arányszámokat, a dinamikus
sorokat, az összefüggések mérését, a grafikus ábrázolás módját.
A könyv további fejezeteiben a népességi statisztika alapvető kérdéseivel
foglalkozik és ennek keretében ismerteti a lakosság különböző demo-
gráfiai ismérvek szerinti megoszlásával kapcsolatos problémákat, a
különböző népmozgalmi mutatószámok kiszámításának módját. Tár-
gyalja a morbiditási statisztikának, a lakosság testi fejlettségének
mutatószámait, az orvos-egészségügyi intézmények statisztikáját, stb.

Kozlov könyve nélkülözhetetlen segítséget nyújt mind az egészség-
ügyi statisztikusoknak, az egészségügyi statisztikával foglalkozó orvos-
egészségügyi dolgozóknak munkájuk eredményesebb elvégzésében, mind
pedig az egyetemek és főiskolák statisztikát tanuló hallgatóinak.

Ára ; 29,50 Ft

KAPHATÓ

AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL ANYAGSZOLGÁLTATÁSA

című sorozatban eddig megjelent kiadványok

Mezőgazdasági statisztika I.

Szovjet cikkek fordításai alapján ismerteti a kolhozok gazdaságstatisztikai vizsgálatának kérdéseit, a terméshozam fokozásának felhasználatlan tartalékait és más, a kolhozok, a gépés traktorállomások beszámolójelentéseivel, szervezési és ügyviteli kérdéseivel foglalkozó cikkeket.

Ára: 3.— Ft

Területi statisztika I.

Ismerteti a statisztikai szervezet helyét a Szovjetunió államapparátusában, beszámolót közöl a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala dolgozói aktívájának 1951 márciusában tartott értekezletéről és több tanulmányt a helyi statisztikai szervek munkájáról.

Ára: 5.— Ft

**KAPHATÓK A STATISZTIKAI KIADÓVÁLLALATNÁL (II., KELETI
KÁRÓLY-U. 5. I. EM. /I. — TELEFON: 358-530, 130-AS MELLÉK.)**

Népgazdasági mérlegek I.

A kiadvány Kurszki, Malisev, Rjabuskin és több más vezető szovjet közgazdász e tárgykörbe tartozó cikkeit ismerteti. Dokumentációs része a szovjet, magyar, bolgár, cseh, lengyel és román folyóiratokban 1945 óta megjelent, népgazdasági mérleggel és nemzeti jövedelemmel foglalkozó cikkek szemléjét tartalmazza.

Ára: 12.— Ft

**KAPHATÓ AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN**